

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KREDİ ÇEŞİTLENDİRMESİNİN KREDİ RİSKİNİ
ÖNLEMeye YÖNELİK ETKİSİ VE BİR UYGULAMA

Feyza DEREKÖY

Yüksek Lisans Tezi
İşletme Anabilim Dalı
Danışman: Prof.Dr. M.Kemalettin ÇONKAR

Afyon
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şubat 2006

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

	İmza
Tez Danışmanı : Prof.Dr.M. Kemalettin ÇONKAR
Jüri Üyeleri : Prof.Dr. M. Kemalettin ÇONKAR
Doç.Dr. Veysel KULA
Yrd.Doç.Dr. Erdal DEMİRKAN

Feyza DEREKÖY'ün "Bankacılık Sektöründe Kredi Riskinin Doğmasını Önlemeye Yönelik Politikalar ve Bir Uygulama" başlıklı tezini değerlendirmek üzere tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İşletme Anabilim dalında, Yüksek Lisans Yeterlilik tezi olarak kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

Doç.Dr.M.Ali ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE, KREDİ RİSKİNİN DOĞMASINI ÖNLEMeye
YÖNELİK POLİTİKALAR VE BİR UYGULAMA

Feyza DEREKÖY

İşletme Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat 2006

Danışman: Prof.Dr.M.Kemalettin ÇONKAR

Çalışmada kredi risk yönetiminde bankaların uyguladıkları, kredi riskinin doğmasını önlemeye yönelik politikalar incelenmiştir. Öncelikle kredi riski ile kredi risk yönetimi kavramları ele alınmıştır ve kredi risk yönetiminde uygulanan politikalar açıklanmıştır. Daha sonra bu politikalardan kredi çeşitlendirmesinin, kredi riskini azalıp azalmadığı, Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankalar üzerinde yapılan bir uygulamayla belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama sonuçları, ticari bankaların kredi portföylerini sektörel olarak ortalama düzeyde çeşitlendirdiklerini ancak çeşitlendirmenin bankaların kredi riskini etkilemediğini göstermektedir.

ABSTRACT

EFFECT OF CREDIT DIVERSIFICATION FOR PREVENTATION OF CREDIT
RISK IN BANKING SECTOR AND AN APPLICATION

Feyza DEREKÖY

Department of Management

Afyon Kocatepe Üniversitesi, The Institute of Social Sciences

February 2006

Advisor: Prof.Dr.M.Kemalettin ÇONKAR

This dissertation aims at investigating the preventing policies applied by banks for the credit risk. Following the comprehensive analysis of the concepts of the credit risk and credit risk management, the study explored the policies applied in credit risk management. Drawing on the data obtained from the application on the trading banks in Turkey. The study aimed at find out whether the credit diversification which is one of the policies in credit risk management, raises the credit risks of the banks. The application results show that the trading banks diversify their loan portfolios on the average but diversification has no influence on credit risk.

ÖZGEÇMİŞ

Feyza DEREKÖY

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 1993 İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İngilizce İşletme Bölümü

Lise: 1988 İstanbul Yenilevent Lisesi, Matematik Bölümü

İş/İstihdam

2004-: Öğretim Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bolvadin Meslek Yüksekokulu

2001-2003: Sözleşmeli İngilizce Öğretmenliği, Özlem Özyurt İlköğretim Okulu-Yüksel Varlı İlköğretim Okulu, Afyon

1996-1998: İhracat Memuru - Şefi, Birleşik Koyunlular Mensucat A.Ş., Niğde

1993-1995: Ücretli İngilizce ve Bilgisayar Öğretmeliği, Sarıkamış Ticaret Lisesi

1991-1993: Stajyer Memur, Toprakbank A.Ş., Merkez Şube, İstanbul.

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: İstanbul, 27 Kasım 1971

Yabancı Dil

İngilizce

İÇİNDEKİLER

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM BANKACILIKTA KREDİ RİSKİ VE YÖNETİMİ

I. BANKACILIKTA RİSK VE RİSK YÖNETİMİ	3
A) BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ RİSK ÇEŞİTLERİ	3
1. Piyasa Riski	4
2. Kredi Riski	6
3. Operasyonel Risk.....	6
B) BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ.....	7
1. Risk Yönetiminin Artan Önemi	8
2. Risk Yönetiminin Amaçları	9
3. Risk Yönetiminin Süreci.....	9
II. KREDİ RİSKİ VE YÖNETİMİ.....	10
A) KREDİ RİSKİ	10
1. Tanımı	10
2. Kredi Risk Çeşitleri	11
B) KREDİ RİSK YÖNETİMİ	11
1. Önemi ve Amacı	11
2. Kredi Risk Yönetiminin Temel İlkeleri.....	13
3. Kredi İzleme ve Risk Analizi.....	19
4. Kredi Risk Yönetiminde Uygulanan Politikalar	31

İKİNCİ BÖLÜM KREDİ RİSKİNİN DOĞMASINI ÖNLEMeye YÖNELİK POLİTİKALAR

I. RİSKİN YANSITILMASI : TEMİNAT İSTEME.....	34
A) KAPSAMI	34
B) KREDİ RİSKİNİN ÖNLENMESİNDE TEMİNATLARIN ETKİLERİ.....	37
C) TEMİNAT TÜRLERİ	38
1. Maddi Teminatlar	38

2. <i>Kişisel Teminatlar</i>	39
D) KREDİ TEMİNATLARI	39
1. <i>Nakit Blokajı</i>	40
2. <i>Kefalet</i>	40
3. <i>Rehin</i>	42
4. <i>Alacağın Temliki</i>	44
5. <i>Senet</i>	45
E) TEMİNATLARIN TAŞIMASI GEREKEN ORTAK ÖZELLİKLER	48
II. RİSKİN SINIRLANDIRILMASI : KREDİ LİMİTLERİ	49
A) KAPSAMI	49
B) KREDİ LİMİTLERİNİN AMACI.....	49
C) KREDİ LİMİT TÜRLERİ	50
1. <i>Müşteri Grup Limiti</i>	50
2. <i>Müşteri Umumi Limiti</i>	50
3. <i>Nakdi ve Gayrinakdi Kredi Limitleri</i>	50
4. <i>Kullanım Amacına Göre Kredi Limitleri</i>	51
5. <i>Alt Kredi Limitleri</i>	51
D) RİSKİN SINIRLANDIRILMASINA İLİŞKİN YASAL MEVZUAT	52
III. RİSKİN PAYLAŞTIRILMASI : SENDİKASYON VE MENKUL KIYMETLEŞTİRME	53
A) KAPSAMI	53
B) KREDİYE KATILIM (SENDİKASYON KREDİLERİ)	54
1. <i>Tanımı</i>	54
2. <i>Sendikasyon Kredilerinin Amacı ve Özellikleri</i>	55
3. <i>Sendikasyon Kredisinde Taraflar</i>	56
4. <i>Sendikasyon Kredi Süreci</i>	57
5. <i>Sendikasyon Kredilerinin Avantajları ve Sakıncaları</i>	58
C)MENKUL KIYMETLEŞTİRME	58
1. <i>Tanımı</i>	58
2. <i>Menkul Kıymetleştirmenin Yarar ve Sakıncaları</i>	64
3. <i>Türkiye'de Menkul Kıymetleştirme Uygulamaları</i>	65
IV. RİSKTEN KORUNMA: KREDİ TÜREVLERİ.....	67
A) KAPSAMI	67
B) KREDİ TÜREV ÜRÜNLERİ	69
1. <i>Kredi Swapları (Credit Swaps)</i>	69
2. <i>Kredi Opsiyonları (Credit Options)</i>	70
3. <i>Krediye Dayalı Tahviller (Credit Linked Notes)</i>	72
V. RİSKİN FARKLILAŞTIRILMASI : ÇEŞİTLENDİRME.....	72
A) KAPSAMI	72
B) GELENEKSEL PORTFÖY TEORİSİ	74
C) KREDİ RİSK PORTFÖY TEORİSİ.....	75
D) OPTİMAL KREDİ PORTFÖYÜNÜN OLUŞTURULMASI	77
E) KREDİ RİSK PORTFÖY MODELLERİ	78
1. <i>Analitik Modeller</i>	78
2. <i>Senaryoya Dayalı Modeller</i>	79
F) ÇEŞİTLENDİRMEİNİN AVANTAJLARI VE SAKINICALARI	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARİ BANKALARIN ÇEŞİTLENDİRİLMİŞ KREDİ PORTFÖYLERİNİN KREDİ RİSKİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR UYGULAMA

I. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	81
II. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	82
A)ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM SEÇİMİ	82

B) VERİLERİN TOPLANMASI	82
C) ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	83
III. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	84
A) ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİNİN ÖZELLİKLERİ	84
B) ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN ÖZELLİKLERİ	86
C) ARAŞTIRMANIN ANALİZ SONUÇLARI	87
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	95

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2001-2004 Dönemine Ait Nakdi Kredi Sektör Dağılım Oranları	86
Tablo 2. 2001-2004 Dönemine Ait Nakdi Kredi Coğrafi Dağılım Oranları	87
Tablo 3. Değişkenlerin 2001-2004 Dönemine Ait Aritmetik Ortalamaları	88
Tablo 4. Korelasyon Analiz Sonuçları	89
Tablo 5. 2001 Yılına Ait Regresyon Analiz Sonuçları	90
Tablo 6. 2002 Yılına Ait Regresyon Analiz Sonuçları	91
Tablo 7. 2003 Yılına Ait Regresyon Analiz Sonuçları	91
Tablo 8. 2004 Yılına Ait Regresyon Analiz Sonuçları	92

GİRİŞ

Her alanda karşımıza çıkan risk, finans sektöründe özellikle bankacılıkta büyük önem taşımaktadır. Bankalar, karlarını maksimize etmeye çalışırken, karşılaştıkları riskleri de kontrol altına almalıdırlar. Bu da sektörde, karşılaşılan risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve etkin bir biçimde yönetilmesiyle gerçekleştirilebilir.

Kredi riskine maruz kalınması, dünyadaki en önemli banka problemlerinden biri olduğundan, bankalar kredi riskinin yönetimine önem vermektedirler. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetimine kapsamlı bir yaklaşımın temel unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Kredi riskinin yönetiminde, bankalar iki farklı grup politikalar uygulamaktadırlar. Bunlardan ilki meydana gelebilecek riskten kaçınmayı amaçlayan aktif politikalar, diğeri ise risk gerçekleşip zarara dönüştüğünde bunun etkilerini karşılamayı hedefleyen pasif politiklardır.

Bu çalışmada kredi riskinin doğmasını önlemeye yönelik aktif politikaların neler olduğu belirtmeye çalışılacak ve bu politikalardan biri olan riskin farklılaştırması ile ilgili bir uygulama yer alacaktır.

Çalışmanın amacı, bankacılık sektöründe kredi riskinin önemine değinerek, kredi riskini etkin bir şekilde yönetmek için uygulanan politikaları tanıtmak ve bu politikalardan çeşitlendirmenin beklendiği gibi kredi riskini azaltıp azaltmayacağını ortaya koymaktır.

Bu amaçla yapılan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, bankacılık sektöründeki risk çeşitleri ve risk yönetimi hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra kredi riski, yönetimi, kredi risk yönetiminin temel unsurları, kredi izleme, risk analizi ve kredi risk yönetiminde uygulanan aktif ve pasif politikalar açıklanmıştır.

İkinci bölümde, kredi riskinin doğmasını önlemeye yönelik politikalar; riskin yansıtılması (teminat isteme), riskin sınıflandırılması (kredi limitleri), riskin paylaşılması (sendikasyon ve menkul kıymetleştirme), riskten korunma (kredi türevleri), riskin farklılaştırılması (çeşitlendirme) hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise ikinci bölümde anlatılan aktif politikalardan riskin farklılaştırılmasına ilişkin bir uygulama yer almaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankalara ait veriler kullanılarak, çeşitlendirme ile bankaların kredi riskleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIKTA KREDİ RİSKİ VE YÖNETİMİ

I. BANKACILIKTA RİSK VE RİSK YÖNETİMİ

A) BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ RİSK ÇEŞİTLERİ

Risk genel olarak, beklenmeyen sonuçlarla karşılaşma olasılığıdır (Sevil, 2001: 3) Risk gerek belirsizlik, gerekse belirsizliğin sonuçları olarak ifade edilebilir (Tevfik ve Gürman, 1997: 2).

Finansal açıdan risk ise, bir getirinin geleceğin alternatif durumlarına bağlı olması ve bu durumlardan en az birinin negatif ya da pozitif bir getiriyle sona ermesi durumudur. Risk bu bağlamda, beklenen değer ile gerçekleşen değer arasındaki olumlu ya da olumsuz fark şeklinde açıklanmaktadır (Sevil, 2001: 3).

Hayatın her alanında karşımıza çıkan risk, finans piyasaları söz konusu olunca daha da önem kazanır (Kahraman, 2000:3). Bankaların hemen hemen tüm faaliyet alanlarında risk mevcuttur. Risk bankacılık faaliyetlerinin önlenemeyen ve giderilemeyen bir parçasıdır. Bankacılık sektöründe karşılaşılabilecek riskler değişik şekillerde sınıflandırılabilir. Örneğin, sonuçları açısından bakıldığında riskler; karlılığa yönelik riskler ve likiditeye yönelik riskler; risk yönetim süreci açısından bakıldığında riskler; pazarlama riskleri ve operasyonel riskler; kaynaklarına göre ise riskler; piyasa riski , kredi riski ve operasyonel riskler olarak sınıflandırılabilir. Bu çalışmada Basel II de yapılan, risklerin kaynaklarına göre sınıflandırılması dikkate alınacaktır.

Kredi riski tanımlanması en kolay risk olup; ödemelerin geri dönmemesidir. Piyasa riski; yatırım kararlarını ve finansal piyasalardaki değişimleri kapsar. Operasyonel risk ise tanımlanması ve ölçülmesi en zor olan risk türüdür (Cuneo, 2003: 37).

1. Piyasa Riski

Piyasa riski, bankanın faaliyet gösterdiği ekonomik piyasalarda yaşanan dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkar. Piyasalarda meydana gelebilecek değişiklikler bankanın pazarladığı finansal araçların fiyatlarını ve değerlerini etkileyebilmektedir. Herhangi bir finansal aracın değeri; fiyatının, kuponunun, kupon sıklığının, süresinin, faiz oranının ve diğer faktörlerin bir fonksiyonudur. Bu durumda eğer banka pay senedi, tahvil gibi finansal araçları tutuyorsa o zaman, piyasa riski ile karşı karşıya kalacaktır. Burada risk, finansal aracın fiyatının dalgalanmasıdır (Parasız, 2000: 185).

Piyasa riski herhangi bir zaman zarfında oluşabilir. Piyasa riskini en aza indirilmesi, piyasa disiplininin sağlanmasıyla mümkün olur. Piyasa disiplini; piyasadaki kurumlarla ilgili bilgilerin zamanında, doğru ve şeffaf olarak alınmasını gerektirir. Bankacılık sektöründe piyasa disiplininin sağlanmasıyla birlikte, piyasadaki ilgili birimler, çok daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecekler ve böylece istenmeyen riskler en aza indirilecektir (Erçel, 2000b, 135).

Bir finansal işletmenin mali yapısının, piyasa fiyatlarındaki dalgalanmalar veya piyasalarda zıt yöndeki fiyat hareketlerinden dolayı maruz kalabileceği riski ifade eden piyasa riski üçe ayrılır;

- Faiz Riski
- Kur Riski
- Likidite Riski

a) Faiz Riski

Faiz riski, faiz oranlarında meydana gelen dalgalanmaların sonucunda, finansal araçların değerinde ortaya çıkan değişimlerin firmaların nakit akımları, bilançolarının aktif ve pasif yapıları üzerinde yarattığı olumsuz etkiler olarak tanımlanabilir. Faiz riski, aktif kalemleriyle pasif kalemleri arasında vade veya faiz bazında bir uyumsuzluk olması veya değişken faizli mali yükümlülüklerin gelecekteki nakit akımları, gelir-gider üzerinde belirsizliğe yol açması halinde ortaya çıkar (Yıldırım, 2004: 9). Bu risk herhangi bir yatırımdan beklenen getiriye olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Çünkü faiz oranı vade

sonunda elde edilecek veya dışarıya aktarılacak nakit akımları üzerinde doğrudan etki etmektedir (Kahraman, 2000: 3).

Faiz riski genelde iki şekilde ortaya çıkabilir. Bunlardan ilki bankanın yükümlülüklerine göre daha uzun vadeli varlıklara sahip olmasından kaynaklanan yeniden finansman (refinancing) riskidir. Bu durumda vadesi uzun varlıkları finanse etmek için yeniden borçlanmak ya da borçlarını uzatmak durumunda kalacak, bu da yeni maliyetler oluşturacaktır. İkincisi ise, bankanın yükümlülüklerine göre daha kısa vadeli varlıklar tutmasından kaynaklanan yeniden yatırım (reinvesting) riski olup, yeniden yatırılan fonların getirisinin fonların maliyetinin altına düşme olasılığını ifade etmektedir (Karacan, 2000: 23).

b) Kur Riski

Ülke parasının diğer yabancı paralar karşısında değer kaybetmesi veya kurumun döviz pozisyonunda mevcut yabancı paraların, birbirleri arasındaki değerlerinde meydana gelen değişimler sonucunda uğranılacak zarar olasılığıdır (Mandacı, 2003: 71).

Kur riski, banka bilançosunda yabancı para yükümlülüklerinin, yabancı para varlıklarını aşması halinde yükselir. Bu duruma “açık pozisyon” denir. Bu durumda, yabancı paranın değer kaybetmesi halinde, banka kar ederken, değer kazanması halinde ise zarara uğrayacaktır. Tam tersi yani bankanın yabancı para yükümlülüklerinin, varlıklarının altında olması durumuna ise; “kapalı pozisyon” adı verilir. Bu durumda, yabancı paranın değer kaybetmesi halinde, banka zarara uğrarken, değer kazanması halinde ise kar elde edecektir (Atan, 2002: 28). Görüldüğü gibi bankalar bu risk kaynağından kar elde edebilecekleri gibi önemli zararlarla da karşılaşabilirler. Bu açıdan bankalar, yabancı paralı yükümlülükler ile yabancı paralı varlıkların, her bir para birimi açısından yönetimine özel önem vermek zorundadırlar.

c) Likidite Riski

Bankalar gerek kredi faaliyetlerini ve yatırımlarını sürdürebilmek, gerekse mevduat sahiplerinin taleplerini karşılayabilmek için yeterli miktarda kullanılabilir fon bulundurmak zorundadırlar (İyigün, 2000: 3). Fonların yetersiz olması halinde bankalar likidite riskiyle karşı karşıya kalacaklardır.

Likidite riski, mevduat çekilmesi, beklenen nakit girişlerinin gerçekleşmemesi, gayri nakdi kredilerin nakde dönüştürülememesinden kaynaklanan fon ihtiyacı ve beklenmedik fon taleplerini yerine getirememesi durumunda meydana gelen risktir. Bu durum bankanın yüksek maliyetle borçlanmasına veya varlıkların düşük fiyatla satılmasına, sonuç olarak maliyetlerin yükselmesine yol açar. Söz konusu yüksek maliyetler, ödeme gücü olan bankanın zaman içinde bu ödeme gücünü yitirmesine neden olabilir. Öte yandan, mevduat ya da aldığı kredilerin yenilenememesinden kaynaklanan fonlama riskinin büyümesi de zamanla likidite probleminin oluşmasına yol açar.

Likidite riski son derece önemlidir. Çünkü nakit giriş-çıkışları dengeli olmazsa bazı yükümlülüklerin karşılanamaması durumu ortaya çıkabilir ya da nakit temin etmek belli bir maliyet karşılığı mümkün olacaktır ki, bu ise kar maksimizasyonunu azaltan bir unsurdur (Kahraman, 2000: 3).

2. Kredi Riski

Kredi riski müşterilerin geri ödeme sıkıntısına düşmelerinden kaynaklanır. Yani kullanılan kredinin geri dönmeme durumunu ifade eder (Yıldırım, 2004: 10). Burada borçlunun değişik nedenlerle borcun ana para ve veya faizini ödeyememesi veya borçlu ödese de bunu bankanın tahsil edememe durumu söz konusudur. Borçlunun kredisini ödememesi durumuna “kredi değerliliği riski”, borçlu borcunu ödemediği halde transferin gerçekleştirilememesi nedeniyle doğan riske “ülke riski” denir. Her iki durumda da ortaya çıkan risk, kredi riskidir (Kaval, 2000: 60).

Özellikle gelişmiş ülkelerde ticari bankaların aldıkları en önemli bankacılık riski, kredi riskidir. Oysa gelişmekte olan ülkelerde, ülkemizde de olduğu gibi, bankaların kredi portföylerinin küçük olması ve az sayıda bilinen müşteriyle çalışılması bu riski azaltmaktadır (Köylüoğlu, 2001: 82).

3. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, bankaların aldığı diğer bütün riskleri kapsar. Bu diğer riskler içinde; hatalar, eksiklikler, bilgi teknolojisi sistemlerinin bozulması, sahtekarlıklar, hukuki nedenler veya yeni düzenlemelerden doğan kayıplar ve sektörel sebeplerden dolayı hacim ve marjdaki değişimler sonucunda karlılıkta meydana gelen değişimler yer almaktadır (Köylüoğlu, 2001:

83). Günümüzde EFT, on-line sistemlerinin teknoloji yoğun yapısı ile bankaların çok sayıda ülkede faaliyette bulunması, bu riskleri son derece önemli hale gelmiştir (Mandacı; 2003: 72).

B) BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ

Risk almak, zarar etme olasılığını yansıttığı için riskin yönetimi kavramı ortaya çıkmış, özellikle yaşanan krizlerin artmasıyla ve yayılmasıyla beraber, risk yönetimi finans sektöründe önem kazanmıştır.

Bankaların hem likit kalmalarını, hem de karlılıklarını garanti etmek amacıyla mevcut risklere karşı uyguladıkları politikalar demeti “Bankacılıkta Risk Yönetimi” olarak adlandırılabilir (Kaval, 2000: 23). Günümüzde risk yönetimi yaklaşım olarak büyük bir değişikliğe uğramıştır. Daha önceleri belirli aralıklarda, muhasebe, hazine veya iç denetim birimleri gibi belli başlı birimlerin sorumluluğunda, yalnız finansal riskleri dikkate alan, belli başlı politikaya bağlı olmayan, fark etme ve tepki verme şeklinde teknolojik destekli kişilere odaklı bir sistemde gerçekleştirilmekteydi. Günümüzde ise sürekli gelişen, tüm personele odaklı, tüm iş risklerini ele alan, belli başlı politika ve prosedürlere dayanan, önceden tahmin etme, önleme ve izleme şeklinde uygulanan, teknolojiyi en uygun şekilde bütünleşik kullanan, süreç ve kişilere odaklı çalışan bir yönetim şeklini almıştır. (Tezel, 2000: 43-44) Risk yönetimi, artık bankalar için stratejik bir konu haline gelmiştir.

Bankalar etkin bir risk yönetimiyle (Köylüoğlu, 2001: 82),

- riskleri kontrol edip kayıpları azaltabilirler ve
- riske ayarlı karlılık analizi ile daha karlı ürünlerde büyüyerek hissedarlarına değer katabilirler.

Risk Yönetimi zayıf olan bankalar ise;

- olası krizleri dikkate alamaz, olası krizlerde uğrayacakları zararları tespit edemezler ya da risk ölçümlerine değer vermezler ve
- gerekli önlemleri alamaz, bazen de kendi özkaynaklarına göre daha fazla risk alırlar.

1. Risk Yönetiminin Artan Önemi

Risk yönetiminin önemi son 25 yılda hızla artmıştır. Bankacılık sektöründe risk yönetiminin önemli hale gelmesine neden olan unsurlar aşağıdaki gibidir;

- Son dönemlerde bankaların iş ortamlarında çok büyük değişiklikler meydana gelmektedir. Finansal pazarlarda hızla yaratılan ürünler mevcuttur.
- Değişen çalışma ortamlarına bağlı olarak daha fazla bir rekabet oluşmaktadır. Yeni fırsatların ve ürünlerin artan rekabet ortamı yaratması bankalar üzerinde, banka hissedarları tarafından oluşan baskıları arttırmaktadır.
- Kurumların yapıları karmaşıklaşmıştır. Risk alma sorumlulukları tam ve net olarak tanımlanmamıştır. Sistemin işlemsel yetersizlikleri fazladır.
- İş ortamındaki işleyişler ve işlemler karmaşıklaşmış, şeffaflık sağlanamamıştır.
- Teknolojide çok hızlı bir değişim meydana gelmektedir. Bu da karmaşık hesaplamaların daha az zamanda , daha az maliyetle yapılmasını mümkün hale getirmiş ve bu gelişme risk yönetiminde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.
- Stratejik alanlarda yapılan yönetim ve uygulama hatalarının maliyetleri çok yükselmektedir ve olası bir kontrol eksikliğinin etkisi genelde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.
- Vade yapıları ve döviz pozisyonları arasında aşırı dengesizlikler vardır.
- Yatırımcılar, müşteriler ve hissedarlar risk yönetim sürecine daha fazla önem vermektedirler (Tezel, 2000: 44).

Risk yönetimi, tüm işletmeler için önemlidir. Ancak bankalar için daha özel bir öneme sahiptir. Çünkü, bankacılık sektöründe ortaya çıkabilecek olan yeni bir risk, yalnız bankacılık sektörünü değil, tüm ekonomik sistemi etkilemektedir.

2. Risk Yönetiminin Amaçları

Risk yönetiminin temel amacı; karlılığı arttırmak için sermaye, getiri ve riski birbiriyle ilişkilendirirken, pazarın devamlı artan ve çeşitlenen zor taleplerini tatmin edebilecek bir risk yönetimini oluşturmaktır (Atan, 2002: 6).

Bankalar, risk yönetimi sayesinde; aldıkları riskleri tespit etmeyi, olağanüstü durumlarda meydana gelebilecek kayıpları belirlemeyi ve bu oluşabilecek kayıpları engellemeye ya da azaltmaya yönelik önlemleri almayı ve sonuç olarak da aldıkları risklerle elde edilebilecek kazancı karşılaştırıp, risk alıp almama konusunda önceden karar vermeyi amaçlarlar (Köylüoğlu, 2001: 82).

3. Risk Yönetiminin Süreci

Bankacılık sektöründe risk yönetimi; bir bankanın gelecekteki nakit girişlerinin oluşturacağı risk- getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerinin niteliğini ve düzeyini izlemek, kontrol altında tutmak ve gerektiğinde değiştirmek amacıyla oluşturulan standart belirleme, bilgi alış verişi, uygunluk sınaması, karar alma ve uygulama süreçlerine ilişkin bir mekanizmadır .

Risk yönetim sürecinde yer alan temel unsurlar aşağıdaki gibidir (Yüzbaşıoğlu; 2003: 22);

- Risklerin tanımlanması
- Risklerin ölçülmesi
- Risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması
- Risklerin izlenmesi ve analizi
- Risklerin raporlanması
- Risklerin kontrolü

Güçlü bir risk yönetimi sadece risklerin belirlenmesi ve analitik modeller ile ölçülmesinden oluşmaz. Üst yönetimin bu konuları benimsemesi gereklidir. Yönetim tespit edilen ve değer olarak ölçülen risklere karşı önlemler almaz ve uygulamaz ise risk yönetimi başarılı olamaz.

II. KREDİ RİSKİ VE YÖNETİMİ

A) KREDİ RİSKİ

1. Tanımı

Krediler bankaların en önemli ve en büyük gelir kaynağını oluşturan aktifleridir. Bankacılıkta kullanılan kredi miktarına "risk" denilmektedir ki, buradan, kredinin kullanıldığı andan itibaren geri dönmeme olasılığı olduğunu anlamaktayız(Dinçer; 2001: 3)

Genel anlamda kredi riski; herhangi bir tarafın karşı tarafa olan yükümlülüğünü yerine getirmeme ihtimalinin oluşturduğu risk olarak ifade edilebilir (Erçel, 2000a: 91).

Dar anlamda kredi riski; bankaların vermiş olduğu kredilerin geri ödenmemesi ya da kısmen geri ödenmemesi ve borca karşılık teminat olarak verilmiş olan kıymetlerin değer kaybederek ödenmeyen borcu karşılayamaması riskidir (Meriç, 1980: 100) .

Krediler bankalar açısından risk taşımaktadır. Önemli olan riskin doğru olarak tanımlanıp kontrol altına alınabilmesidir. Böylece banka, risk düzeyi düşük, getirisi fazla ve aktif kalitesi yüksek bir portföy oluşturabilmektedir.

Kredi riski nakit akımlarında da sorunlara neden olabilmekte ve banka açısından belirsizliğe neden olabilmektedir. Kredi riski sorunlu kredilerin varlığı ile yakından ilişkilidir. Bu şekilde kısa vadeli alacaklar uzun vadeli hale dönüşebilmektedir. Nakit akımında beklenmeyen böyle bir gelişmenin, bankanın likiditesini de olumsuz yönde etkileyeceği açıktır. Sorunlu krediler bankanın itibarı ve imajı açısından da problem yaratmaktadır. Böyle bir durumun varlığı ise bankanın fon sağlama serbestisinde ve maliyetlerinde olumsuz bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Babuşçu, 1997: 73).

Kredi riski hem ekonomik dalgalanmalardan hem de borçlu firmaların faaliyetlerinden etkilenmektedir. Kredi riski, ekonominin yükseliş dönemlerinde azalmakta , ekonomik daralma dönemlerinde ise, borç ana para ve faiz ödemelerinde zorluk yaşandığından, kredi riskinde de artış söz konusu olmaktadır (Neal, 1996: 15).

2. Kredi Risk Çeşitleri

Kredi riski, genel kredi riski ve özel kredi riski olarak iki grupta incelenebilir (Meriç, 1980: 100).

a) Genel Kredi Riski

Genel kredi riski, borç verme eyleminin içermiş olduğu genel bir risktir. Borcun verildiği anda ekonomik durumu çok güvenceli olan bir şahsın ya da işletmenin durumu, önceden tahmin edilemeyecek nedenlerle, doğal afet, konjonktürel dalgalanmalar, tüketici talebinde meydana gelen değişiklikler v.b. gibi, kötüye gidebilir.

b) Özel Kredi Riski

Özel kedi riski, kredi verilen işletmenin özel ekonomik koşulları ve içinde bulunduğu sektörün özel durumu nedeniyle ortaya çıkan risktir. Bankaya borç için müracaatta bulunan şahıs ya da firmalar arasında, borç ödeme gücü, yeterli teminat gösterebilme durumu, iş yeteneği, kazanma gücü açısından farklılıklar bulunabilir. Bunun yanında, firmaların faaliyet gösterdikleri endüstriler arasında da risklilik farkları gözükülebilir (Meriç, 1980: 102).

B) KREDİ RİSK YÖNETİMİ

1. Önemi ve Amacı

Tüm dünyada , kredi risk yönetimine daha fazla önem verilmesi, daha önce faizin olmaması ya da daha düşük seviyede olması değil, 80'lerin sonlarında ve 90'ların başlarından itibaren borç ödememe (default) oranındaki artıştan kaynaklanmaktadır (Altman vd, 1998: 8).

Kredi riskine maruz kalınması, dünyada bankalara ait, en önemli problemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bankalar, kredi riskinin tanınmasına, ölçülmesine, izlenmesine ve denetimine, yani kredi risk yönetimine büyük önem vermeye başlamışlardır (TBB, 1999: 1) .

Banka sisteminde risk dağılımına göre, kredi riski %72'lik oranla, piyasa riski (%13) ve operasyonel riske (%15) göre çok daha önemli bir yüzdeye sahiptir (Yüzbaşıoğlu, 2003: 19). Bu bağlamda, kredi risk yönetimi, bir bankanın risk yönetiminin önemli bir parçasıdır ve uzun vadede banka başarısı için çok gereklidir. Bankanın karlılığına önemli etki yapar.

Bankalar kredi risk yönetimiyle, kullandıkları kredilerden bekledikleri geri dönüşü en uygun koşullarda maksimize etmeyi amaçlarlar. Bu nedenle bankalar, kullandıkları her bir kredinin, risklerini dikkate alabilecekleri gibi, tüm kredi portföylerinin risklerini bir arada da izleyebilmektedirler. Ayrıca kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmalarıdır (TBB, 1999: 1).

Kredi kararını verirken bankaların gözetmesi gereken dört temel prensip vardır ki, bunlar plasman politikalarının temelini oluşturur:

Emniyet : Müşterinin kredibilitesi hakkında gereken değerlendirmenin yapılmış olması, kredinin kararlaştırılan zamanda, faaliyeti sonucunda elde edilecek fonlarla geri ödeneceğine dair yeterli kanaatin oluşması şarttır. Beklenmeyen riskler için teminat alınması da emniyet prensibinin bir gereğidir (Takan, 2001: 251).

Seyyaliyet : Kredinin kısa sürede geri ödenmesi, hareketli kullanılması, dolu ve donuk¹ kullanılmamasıdır. Firmanın iş ve nakit akışı hakkında en iyi bilgi yolu, kredinin seyyaliyetinden geçer. Dolu ve donuk kullanılan kredilerde, firmanın nakit gidişatı hakkında bilgi sahibi olunmasında zorluklar yaşanabileceği ve kredi vadelerinde sürprizlerle karşılaşılabilmesi unutulmamalıdır (Takan, 2001: 252).

Randıman : Kredinin firmaya verimli olarak, faizin yanı sıra, komisyon, vadesiz mevduat ve bazı gelirleri sağlayacak şekilde kullanılmasıdır. Nakit akışının, mümkün olduğunca banka üzerinden gerçekleşmesi, izleme konusunda yararlı olacağı gibi, bankanın

¹ Kredide devamlı tahsilat ve tediye yapılması. Müşteriye tahsis edilen limitlerin tamamının aynı anda kullanılmaması.

elde ettiği payı da arttırır. Tabii, götürü kısmında da, operasyon maliyetini karşılayıp karşılamadığı hesaba katılmalıdır (Takan, 2001: 252)

Dağılımın Uygunluğu : Bankaların sahip olduğu risk portföyünün sektör, müşteri, coğrafya, kredinin türü, para cinsi, vade ve teminatlar arasında dengeli dağılmış olması gerekir (Dinçer, 2001: 1).

Kredi riski, ülkemiz bankalarının risk ölçme, izleme ve raporlama konusunda en çok hassasiyet gösterdikleri risk kategorisidir (Anonim, 2004: 23). Sektörde artan rekabet risk alma açısından da bazı sonuçlar doğurduğundan, bankaların kredi stratejilerini yeniden gözden geçirmelerinin gereği de ortaya çıkmıştır (Erçel, 2000a: 67-68).

2. Kredi Risk Yönetiminin Temel İlkeleri

Her bankanın kredi sürecini yönetebilmesi, beklenen ve beklenmeyen zararları ölçebilmesi ve bunlardan korunabilmesi için öncelikle sağlam temellere dayanan, güçlü ve etkin bir kredi riski yönetimine ihtiyacı vardır. Dünyadaki en iyi uygulamalar çerçevesinde , kredi risk yönetimi süreçlerinde yer alması gereken temel ilkeler aşağıdaki gibidir (TBB, 1999: 3-5):

- Kredi riskinin tespiti için uygun ortamın oluşturulması,
- Kredi sürecinin etkin biçimde yürütülmesi,
- Kredi risk ölçümü ve yönetimi,
- Kredi riskinin yeterli kontrolünün sağlanması.

a) Kredi Riskinin Tespiti İçin Uygun Ortamın Oluşturulması

aa) Kredi Risk Stratejisinin Belirlenmesi

Bankanın kredi risk stratejisi ve önemli kredi risk politikalarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bankanın bu konudaki stratejisi; kredi riskine ilişkin müsamaha derecesini ve üstlendiği çeşitli kredi risklerine karşılık elde etmeyi beklediği getiriye yansıtmalıdır. Bu nedenle, bankalar kredi risk stratejilerini geliştirmeli ya da kredi verme faaliyetlerine ilişkin

amaçlarını ortaya koyan bir program hazırlayarak uygun politika ve prosedürleri benimsemelidirler (TBB, 1999:5).

Bankanın kredilendirme işlevini yerine getirirken; kredinin türü, verildiği sektör, coğrafi bölge, para cinsi, geri ödeme ve tahmini karlılık gibi konularda hedeflerini belirlemesi gerekmektedir. Banka ayrıca, kredi portföyünün yapısı, çeşitliliği, yoğunluğu ve hedef kitleleri ile ilgili stratejisini ortaya koymalıdır.

Kredi risk stratejisi; kredi niteliği, getirisi ve büyüklüğü gibi unsurlara göre belirlenmektedir. Buna bağlı olarak bankanın, faaliyetlerine yönelik kabul edilebilir bir risk/getiri oranı tespit etmesi gerekmektedir. Herhangi bir kredi risk stratejisi süreklilik arz etmektedir. Banka kredi risk politikasına uygun olarak kredilendirme faaliyetlerini yerine getirirken, iktisadi gelişmelerin kredi portföyünün niteliği ve kompozisyonu üzerindeki etkilerini dikkate almalıdır. Ayrıca, kredi risk stratejisi ve kredi politikası çerçevesinde, kredi verme kriterlerini düzenli olarak yenilemelidir (TBB, 1999: 5).

ab) Kredi Risk Stratejisine Uygun Politikaların Geliştirilmesi

Kredi risk stratejisinin uygulanmasına, yönelik politika ve prosedürler geliştirilmelidir. Söz konusu politika ve prosedürlerde, bankanın portföyünde taşıdığı tüm faaliyetlerine ilişkin kredi risklerine yer verilmelidir. Bunun yanında, bankanın kredi verme faaliyetleri mevcut strateji ile uyumlu olmalı, yazılı prosedürler oluşturulmalı ve uygulanmalıdır. Kredi onay ve inceleme yetkileri ise, açık ve uygun biçimde dağıtılmalıdır. Ayrıca, bankanın kredi verme faaliyetleri düzenli ve bağımsız bir şekilde değerlendirilmelidir (TBB, 1999:6).

Kredi politikalarının, bankanın kredi verme faaliyetlerine ilişkin çerçeveyi oluşturması gerekmektedir. Kredi politikaları ile hedef pazarlar, portföy yapısı, fiyat ve fiyat dışı faktörler, kredi limitleri, onay yetkisi sahipleri, ara raporlamalar gibi konulara açıklık getirilmelidir. Söz konusu politikalar açıkça tanımlanmalı, bankacılık uygulamalarına, ilgili düzenleyici kurallara ve bankanın yapısına uyumlu olmalıdır. Bu politikaların; bankanın piyasadaki durumu, faaliyet alanı, personelinin yeteneği ve kullandığı teknoloji gibi çeşitli iç ve dış faktörler dikkate alınarak oluşturulması gerekmektedir. Bu politikalar bankanın;

- Güvenilir kredi verme standartlarını korumasını,
- Kredi riskini izlemesi ve kontrol etmesini,
- Yeni iş imkanlarını uygun olarak değerlendirmesini,
- Problemlı kredileri tanınasını ve yönetmesini sağlamalıdır (TBB, 1999: 6)

Kredi portföyünün oluşturulmasıyla ilgili politikalar da geliştirilmeli ve bu politikalar oluşturulurken, risk limitleri ve portföy kompozisyonuyla ilgili konular dikkate alınmalıdır. Ayrıca, oluşturulan politikalar değişimler çerçevesinde yeniden gözden geçirilmelidir.

Kredi risk stratejisi ve politikaları hakkında banka personelinin bilgilendirilmesi önemlidir. Çünkü tüm ilgili personele, söz konusu politika ve prosedürlere uygun davranma sorumluluğunun yüklenmesi gerekmektedir (TBB, 1999: 8).

b) Kredi Sürecinin Etkin Biçimde Yürütülmesi

Bankaların kredilendirme faaliyetlerinin etkin bir biçimde yürütülebilmesi için, güvenilir ve açıkça tanımlanmış kredilendirme kriterlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca kredi limitlerinin oluşturulması ve kredi tahsisine ilişkin kuralların açıkça tanımlanması şarttır.

ba) Kredi Verme Kriterleri

Bankalar güvenilir ve açıkça tanımlanmış kredi verme kriterlerini belirlemeli ve kredilendirme faaliyetlerini bu çerçevede yürütülmelidir. Bu kriterler, kredi talebinin uygunluğu, hangi miktar, koşul ve vadede, ne tür kredi kullanılacağı konularına açıklık getirilmelidir.

Bankalar, kredi talep eden firmanın gerçek risk profilini ayrıntılı biçimde ortaya koyacak ve kredi değerliliğinin ölçülmesine imkan verecek yeterli bilgiyi sağlamalıdır. Onaya sunulan kredilere ilişkin dokümanlarda en azından aşağıda yer alan hususlara yer verilmesi gerekmektedir (TBB, 1999: 9).

- Kredinin amacı ve geri ödeme için gerekli fonun kaynağı,
- Kredi talep edenin güvenilirliği ve itibarı,
- Mevcut risk profili, piyasadaki ve ekonomideki gelişmelere duyarlılığı,
- Geri ödeme gücünün tespiti için, mevcut durumunun ve geçmiş ödeme performansının geçmiş finansal eğilimler ve nakit akış projeksiyonlarına göre değerlendirilmesi,
- Çeşitli yöntemlere göre geri ödeme kapasitesinin analiz edilmesi,
- Kredi talep edenin borç yükümlülüğüne girebilmesi ile ilgili yasal durumunun değerlendirilmesi,
- Ticari krediler için, ticari işletmenin faaliyet gösterdiği sektörün durumu ve işletmenin sektördeki pozisyonu,
- Kredi için öngörülen vade ve koşulların, kredi talep edenin finansal durumunda gelecekte meydana gelebilecek olası gelişmelerin dikkate alınarak hazırlanması,
- Garanti ve teminatların uygunluk ve yeterliliğinin, değişik yöntemlerle değerlendirilmesi.

Kredilendirmeye ilişkin kriterler oluşturulduktan sonra, bankanın doğru ve uygun kredi kararları alabilmesi için edinilen bilgilerin yeterli olduğundan emin olunması gerekmektedir. Bu bilgilerden, bankanın dahili kredi derecelendirme sistemine göre yapılacak değerlendirmesi için veri olarak yararlanılacaktır. Bankalar krediyi kime kullanacaklarını bilmek durumundadır. Bu nedenle bir banka, yeni bir kredi ilişkisine girmeden önce krediyi alacak olanı tanımalı, piyasa itibarı ve kredibilitesi hakkında yeterli bilgiye ulaşmalıdır. Bu bilgileri elde edebilmek için; kredi kayıtlarına ulaşmak, referans almak, şirketin yönetiminden sorumlu yetkilileri tanımak, kişisel referanslar ve finansal kayıtları kontrol etmek vs. olarak sıralanabilir (TBB, 1999: 10).

bb) Genel Kredi Limitlerinin Belirlenmeli

Bankalar, bağlantılı şirketleri bir grup altında toplamalı ve tek bir borçlu gibi değerlendirmelidir. Bu nedenle, bağlantılı şirketlerin hesaplarına ilişkin risklerin bir araya getirilmesi gerekmektedir. Önemli risklere yol açabileceğinden, bağlantılı şirketlerin oluşturduğu grupların genel kredi limitlerinin belirlenmesine yönelik prosedürler geliştirilmelidir. Bağlantılı şirketlerin oluşturduğu gruplara karşı bankanın üstlenebileceği risk sınırlarını tespit ederken, sektör, coğrafik bölge ya da özel ürünler bazında da risk limitleri oluşturulmalıdır (TBB, 1999: 10).

Kredi limitleri, oluşturulurken kredi riskinden likidite durumunun ne derecede etkileneceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle; ekonomik konjonktürdeki değişimler, faiz oranları, likidite durumu ve diğer piyasa hareketleri dikkate alınmalıdır.

Bankaların kredilerle ilgili problemlerin kaynağını kredi portföyündeki yoğunlaşmalar oluşturmaktadır. Yoğunlaşma, önemli miktarda ve benzer özelliklere sahip kredilerin söz konusu olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bankanın portföyünde;

- Tek bir şirket,
- Bağlantılı şirketler grubu,
- Özel bir sanayi ya da sektör,
- Coğrafi bölge,
- Yabancı bir ülke ya da ekonomileri arasında sıkı ilişki bulunan bir grup yabancı ülkeye verilmiş büyük miktarda dolaylı ve doğrudan kredilerin olması durumunda yoğunlaşma ortaya çıkar (TBB, 1999: 11).

bc) Kredilerin Onaylanması ve Mevcut Kredilerin Arttırılmasına İlişkin İlkelerin Belirlenmesi

Bankaların yeni kredilerin onaylanması ve mevcut kredilerin arttırılmasına ilişkin açıkça belirtilmiş kriterleri olmalıdır. Kredi onayları bankaların yazılı prosedürlerine uygun olarak ilgili yönetim birimince verilmelidir. Onay işlevinin uygunluğu, karar alan ve veri

temin eden kişi ya da komiteyi belirten açık bir denetim dokümantasyonu olmalıdır (TBB, 1999: 11).

c) Kredi Riskinin Ölçümü ve Yönetimi

Bankalar, maruz kalabilecekleri kredi risklerini ölçebilmek için gerekli metodolojilere sahip olmalıdır. Kredi riskinin ölçümünde şu noktalara dikkat edilmelidir (TBB, 1999: 13);

- Kredinin yapısı ve özellikleri, kredi sözleşmesinin hükümleri ve finansal koşullar,
- Vade bitimine kadar risk profilinin yapısı,
- Garanti ve teminatlar,
- Dahili risk ratingleri ve riskin oluşması durumunda ratinglerdeki muhtemel değişim.

Bankalar taşıdıkları risklerin yapısına ve miktarına uygun ve güvenilir verilere dayanan ölçüm teknikleri kullanmalı ve düzenli olarak bunların geçerliliklerini incelemelidir. Bankanın kredi riskini ölçme işlevinin etkinliği büyük oranda yönetim bilgi erişim sisteminin niteliğine bağlıdır. Söz konusu sistemlerden üretilen bilgiler yönetim kurulu ve tüm yönetim seviyelerinde izleme işlevinin (bankanın ayırması gereken sermayenin belirlenmesi de dahil) yapılmasına imkan verir. Dolayısıyla, bilginin niteliği, zamanlaması ve ayrıntıları önem taşır (TBB, 1999: 14).

Kredi risk yönetiminin amacı; banka hedef ve politikaları doğrultusunda oluşturulan parametreler içinde bankanın maruz kalacağı kredi riskini yönetmektir. İç kontrollerin oluşturulması, limitlerin ve maruz kalınacak kredi riskinin bir banka için makul olan seviyede tutulmasını sağlayacaktır. Böyle bir sistem banka yönetimine, oluşturulan kredi politikalarına uygun hareket edilip edilmediğini izleme imkanı sağlayacaktır (TBB, 1999: 15).

d) Kredi Riskinin Yeterli Kontrolünün Yapılması

Bankalar kredilerin izlenmesi için bağımsız ve sürekli faaliyet gösteren bir birim kurarak gelişmeleri gerekli yerlere rapor etmelidir.

Bankalar kredi risklerini kurum içi limitlere uygun seviyelerde tutulmasını sağlamalıdır. Limit sistemi banka yönetimine belli seviyeleri aşan krediler için erken uyarının yapılmasına olanak verir. Uygun limit sistemi, yönetim tarafından kredi risk kontrolünün ve risklerin ve avantajların müzakeresinin yapılmasına ve belirlenmiş kredi riski toleranslarını aşan risklerin izlenmesine olanak verir (TBB, 1999: 18).

Kredi risk yönetiminin bankanın kredi politikalarına ve prosedürlerine uygun olarak sürdürüldüğünün, kredilendirmenin yönetim kurulunca belirlenen usul ve esaslar dahilinde yapıldığının ve kredilerin vade, miktar ve niteliklerinin üst düzey yönetime doğru olarak rapor edildiğinin belirlenmesine yönelik düzenli iç denetimler yapılmalıdır. Bankaların ayrıca, problemlı kredilerin yönetimine yönelik açıkça tanımlanmış politikaları olmalıdır. Bankaların problemlı kredilerin yönetimine ilişkin uyguladıkları yöntemler ve organizasyon yapıları farklılık gösterir (TBB, 1999 : 19).

3. Kredi İzleme ve Risk Analizi

Kredi tahsis edildikten sonra tamamen unutup bir kenara koymak ve soruna bitmiş gözüyle bakmak mümkün değildir. Kredinin tahsisi ile geri dönüşü arasında geçen süre içinde kredi müşterisinin kredi değeri artabilir, tamamen yok olur veya bu iki sınır arasında değişiklikler gösterebilir. Kredi kalitesinin hiç değışmeden sabit kalması son derece nadir rastlanan bir durumdur (Seval, 1990: 254).

Kredi izleme, firmanın finansal kurumlar ile ilişkilerinin performansı, banka ve piyasa ilişkilerindeki gelişmeler, banka ile kredi ilişkisinin seyri, kredi kullanım ve teminat koşullarına, şekil şartlarına uyulup uyulmadığının kontrolü olarak tanımlanabilir (Berk, 2001: 128).

Kredinin izlenmesi ya da kontrolü, batık kredi riskinin azaltılmasında ve tüm kredi portföyünün kalitesinin gözlenmesinde önemli bir süreçtir. Deneyimli izleme personeli kredinin iyileştirilmesi faaliyetlerine önem verir. Kredinin tamamı veya gözden çıkarılan kısmı için bir iyileştirme her zaman söz konusu olabilir. Kredinin gözden çıkarılacağı hissedilir hissedilmez, risk azaltıcı stratejiler devreye sokulur (İyigün, 2000: 5).

a) Kredi İzlemenin Amaçları, Kapsamı ve Fonksiyonları

Kredi izlemenin ve belirli aralıklarla gözden geçirmenin bankaya sağlayabileceği çeşitli yararlar arasında kredi müşterisinin kredi sözleşmesi koşullarına uygun hareket edip etmediğinin saptanması, problem yaratan ve yaratabilecek kredilerin vakit geçirmeden belirlenmesi, sorun yaratan kredilerin çözümü için önlemlerin zamanında alınabilmesi, banka yönetimine kredilerin kalitesi, tahsil kabiliyeti ve kredi portföyünün yapısı hakkında bilgi sağlanması ve bankanın şüpheli krediler karşılığının veya sermayesinin uğranılabilecek zararlar için yeterli olup olmadığı konusunda yönetime fikir vermek gibi faktörler sayılabilir (Seval, 1990: 254).

Kredi izleme, genellikle kredi talebi kabul edilip verildikten sonra fakat geri ödeme vadesi gelmeden önce kredinin incelenmesi uygulamasıdır. Kredi izlemenin dört amacı vardır (Savaşal, 2003: 33):

- Kredi politikası ile uyumun tespiti,
- Kredi kalitesindeki her hangi bir bozulmanın tespitine yardımcı olması,
- Kredi geri ödemelerinin ne zaman gerçekleştirileceğini belirlemek,
- Kredi kayıplarının engellenmesi ya da azaltılması.

Kredi kullanan firmanın iş ve varlık durumunun izlenmesi, kredinin geri ödenmesini sağlamak amacıyla yapılır. İzleme, kredi talebinin şubeye ulaşmasından itibaren başlar, kredi kullandırımı süresince devam eder ve kredinin tasfiyesiyle son bulur. Hatta bu süreç, riskin tahsili gecikmiş alacak haline gelmiş olması halinde de devam etmelidir (Dinçer, 2001: 8). Kredi izlenmesine ilişkin süreç yazılı bir şekilde kredi politikasında oluşturulmalıdır. Genelde kredi izlemesi için gerekli olan evrak, her kredi bazında dosyalanmalıdır. Günümüzde bankaların çoğu kredi dosyalarını bilgisayarda muhafaza ettikleri için bu önemli sorun yaratmamaktadır (İyigün, 2000:6).

İzleme aşamasında, portföyde yer alan kredilerinin dağılımının portföyün toplam riskine etkisinin takip edilmesi önemlidir. Belli sektör ya da coğrafi alanlarda yoğunlaşan bankalar, bu alanlardaki gelişmelerin kredi portföyü üzerindeki etkisini belirleyerek gerektiği zaman portföyün bileşimini değiştirmesine, kredi koşullarının yeniden düzenlenmesine, belli

kredilerin kapatılmasına karar verebilir. Böylece portföyün sürekli denetimi ile sorunlu kredilere zamanında gereken müdahalede bulunma olanağı sağlanmalıdır.

Kredi kullandırıldığı sürece, izleme hem düzenli aralıklarla yapılmalı, hem de olağanüstü durumlarda sıkıştırılarak sürdürülmelidir (Dinçer, 2001: 9). Düzenli aralıklarla izleme, bankanın kredi portföyünün yapısına, vadesine ve büyüklüğüne göre belirleyeceği periodik dönemlerde kredi kullanımına bağlı olarak yapılmaktadır (Savaşal: 2003: 34). Düzenli izleme, kredi batıklarının azaltılması yanında, sorunlu kredilerin erken tespit edilmesinde de rol oynar. Kredi uzmanları sorunlu müşterilerle kredinin ödenip ödenmeyeceğini, ne zaman ödeneceğini ve ne kadar ödeneceğini tesbit etmek için ve kredi kayıplarını engellemek için uğraşırlar (İyigün, 2000: 6).

Olağanüstü durumlarda izleme, kredi portföyündeki müşterilerinin mali durumunun kötüleştiği ile ilgili duyular ya da tahminlerin olduğu, firmaların önemli değişimler geçirdiği durumlarda yapılabileceği gibi, kredilendirilen firmaların içinde bulunduğu sektörde olumsuz gelişmelerin gözlemlendiği durumlarda yapılmaktadır. Bunun yanında ekonomik durumdaki ani dalgalanmalar ya da fon maliyetlerinde önemli artışların olduğu durumlarda da kredi portföyünün gözden geçirilmesi gerekmektedir (Savaşal, 2003: 34).

Kredilerin izlenmesi aşamasında, firmaların finansal sorunlarını önceden tahmin eden erken uyarı sistemleri ve çeşitli analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Bankacı, erken uyarı yöntemleri ile ileride kredilere ilişkin büyüyecek sorunlar için önceden önlem alma olanağına sahip olacağı gibi bankanın maruz kalacağı riski de önlemekte ya da azaltmaktadır (İyigün, 2000: 6).

Aşağıda sıralanmış olan tehlike sinyalleri, kredi probleminin ortaya çıkmakta olduğunu veya muhtemel bir problemin varlığını kredi izleme sorumlusuna hatırlatabilir;

Kredilerin donuklaşmaya başlaması; faiz ödemelerinde aksamalar; ihmal; beklenmeyen kredi talepleri; mali açıdan olumsuz gelişmeler, yanlış mali bilgilendirme; teminatların değer kaybına uğraması ve yok olması, teminatların zamanında sunulmaması; kredi limitlerinin aşılmış olması; beklenmeyen hareketler; hastalık ve ölüm; olağanüstü olaylar nedeniyle oluşan zararlar; ekonomideki olumsuz gelişmelere karşı özel belirlenmiş faaliyetler (Berk, 2001:130).

Kredilerin izlenmesi sırasında belirlenen sorunlu krediler ayrı sınıflandırılarak daha sıkı ve titiz bir gözetime alınır. Banka tarafından sorunlu krediler geri ödeme riskine göre; Bankanın belirlediği standartların altında olanlar, şüpheli alacak durumundaki krediler ve kaybedilen krediler olarak sınıflandırılabilir. Kredi bölümünde bu tür kredilerle ilgili olarak yapılan değerlendirmeler sonunda, kredinin geri dönüş riskine göre yeni koşullar belirlenerek kredinin ödenmesi garanti altına alınmaya ya da en az kayıpla sonuçlandırılmaya çalışılır. Bunun için banka kredinin teminatını arttırabilir ve/veya sözleşmeye yeni kısıtlayıcı koşullar ilave edebilir. Sorunlu kredilerle ilgili bankanın alabileceği kararlardan birisi de, bu tür kredilerin iyileştirme çabaları olabilir. Banka, gelecekte fon yaratma potansiyeli olarak işletmelere ilişkin başarısız kredilere yönelik verim arttırıcı çalışmalar yapabilir. Verimsiz kredilere yönelik çalışmalar için Banka ile müşterinin daha önceki ilişkileri, geçmiş dönemlerdeki ödeme alışkanlığı ve ödeme kapasitesi gibi faktörler önem taşımaktadır (İyigün, 2000: 7).

b) Kredi Sınıflandırması

Kredi sınıflandırması; bankaların kredi portföylerini gözden geçirmeleri ve kredi kategorilendirme ya da derecelendirme süreçlerini ifade etmekte; bu süreçte kredi ile ilgili alınan risk ve diğer etkenler kredilerin karakteristik özelliklerini belirlemektedir (Anonim, 2004a: 6) . Sınıflandırma ile bankalar, kredi portföylerindeki her bir kredinin geri dönmeme riskini rakamsal olarak ölçmektedirler.

Kredi izleme derecesinin yoğunluğu krediye yüklenen risk ile orantılı olacağından tahsis aşamasında kredinin risk derecesinin belirlenmesi gerekmektedir (İyigün, 2000: 7).

Dereceler, borçlunun ana para ve faiz ödemelerini ödünç sözleşmesinde yer alan hükümlere uygun olarak zamanında ve tam yapabilme olasılığının diğer bir ifadeyle ödememe riskinin göstergesi olarak tasarlanır (Özer, 1999: 7). Söz verdikleri halde borçlarını ödeyemeyen tarafların kredi kayıplarının risklerini ifade eder (Carey, 2001: 198).

Kredi sınıflandırmasının en önemli yararı bir firmanın kredi tahsis aşamasında taşıdığı risk derecesinin sonraki aşamalarda her yönde değiştiğinin izlenebilmesine olanak tanımasıdır. Kredi sınıflandırma sistemlerinin diğer bir yararı da kredi portföyünün risk derecelerine göre sınıflara ayrılması ve toplam kredi portföyünün riskinin değerlendirilmesine yardımcı olmasıdır. Kredi sınıflandırma sisteminden kredilerin fiyatlandırılmasında da

yararlanılmaktadır. Banka değişik risk derecelerindeki firmalara değişik faiz oranları uygulayabilir. Kredinin geri dönmeme olasılığı ne kadar yüksekse bu riski karşılayabilmek için beklenen getiri de o denli yüksek olmalıdır (Seval, 1990: 255-257).

Kredi risk derecelendirme sistemleri günümüz bankacılığında etkin ve çağdaş bir kredi portföyü ve kredi risk yönetiminin vazgeçilmez unsurları haline gelmiştir. Kredi riskinin ölçülebilir hale getirilebilmesi sürecinde dünya çapındaki uygulamalar geliştikçe farklı portföylere farklı derecelendirme sistemlerinin uygulanması da gündeme gelmiştir. Bu kapsamda iki ana yaklaşımdan bahsedilebilir.

- Genelde bireysel ve küçük ölçekli ticari kredi portföyleri için kullanılan skortlama (scoring) modelleri
- Büyük ölçekli kurumsal kredi portföyleri için kullanılan risk derecelendirme (risk rating) sistemleri

ba) Skortlama

Skortlama modelleri risk ölçümüne daha standartlaştırılmış, istatistiki temellere dayanan analitik yaklaşım getirmektedir.

Kredi skortlama, kredi için başvuran ya da borçlu kişinin borcunu ödememe olasılığının tahminini sağlayan istatistiksel bir metottur (Mester, 1997: 3).

Skortlama, bankaların kurumsal portföyelerine göre daha çok sayıda homojen kredi müşterisinden oluşan bireysel ve küçük ticari kredilerinin değerlendirilmesinde geniş bir kullanım alanı bulmuştur. İlk olarak bireysel krediler ve kredi kartları için geliştirilmiş olan bu modeller çok sayıda müşterinin çok kısa zamanda tutarlı olarak değerlendirilmesine imkan vermiş ve bankaların kaynak kullanımını daha etkin hale getirmişlerdir .

Bu metodu kullanan bankalar, belirlenen skorlar ile kredi borçlularını ya da kredi başvurusunda bulunanları risk açısından sıralandırabilirler. Bir çok skortlama sisteminde, yüksek skor düşük risk anlamına gelmektedir. Kredilendirme sürecinde bir sınır skoru belirlenir ve bu skorun altında kalanların başvuruları kabul edilmez (Mester, 1997: 4).

baa) Kullanım Alanları

Kredi skorlama modelleri 25 yılı aşkın süredir, tüketici kredilerinde özellikle kredi kartlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak bilgisayar kullanımının artması, gerekli bilgilere kolay ulaşılabilmesi skorlama modellerini, bankaların küçük ticari kredileri için kullanılmasını sağlamıştır. Küçük ticari kredilerin risk ölçümünde artan bir şekilde kullanılmasına rağmen kredi skorlama, büyük ticari kredilerin değerlendirilmesinde kullanılmamaktadır (Mester, 1997: 6).

bab) Kredi Skorlamanın Yararları

Skorlama modellerinin kullanılmasının bir çok yararları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, skorlama modelleri aracılığıyla müşteri hizmetleri gelişmiş, kredi talebinde bulunan müşteriler çok kısa zamanda taleplerine cevap alabilmişlerdir. Skorlamanın kredi onay aşamasında, zaman açısından avantaj sağlaması maliyetlerinin azalması anlamına da gelmektedir.

Kredi skorlama modelleri, kredi takibinde etkinlik sağlamaktadır. Kredi skorlama ile sorunlu bir kredi önlenemez. Ancak istatistik bazlı skorlama, portföyün genelindeki sorunlu kredileri öngörmeye önemli ve yararlı bir araçtır. Kredi skorlama modellerinin bir diğer yararı ise kredi onay prosedürünün daha objektif olmasını sağlamasıdır. Bu durum bankaların tüm müşterileri için aynı kriterleri kullanmasını sağlamaktadır (Mester, 1997: 8-9).

bac) Kredi Skorlamanın Limitleri

Genelde bankalar skorlama modelleri kullanarak değerlendirdikleri portföylerinde kredi kullandırma kararını salt skorlama modelinden çıkan nota dayandırmakta ve uzman görüşüne yer vermemektedirler. Ancak bu husus bazen müşteri açısından özellikle red kararlarının alınmasının sebeplerini açıklamamakta ve müşteri memnuniyetsizliğine neden olmaktadır.

Bunun yanında kredi skorlama sisteminin doğruluğu önemli bir konudur. Bankalar skorlama modellerini kullanarak kredilendirme prosedürünün süresini azaltmakta bu da maliyetleri düşürmektedir. Ancak model uygun olarak oluşturulmamışsa bu maliyet tasarrufu, kötü kredilendirme ile ortadan kalkacaktır. Bu nedenle sistemde kullanılan veriler sık sık güncellenmeli ve model yeniden değerlendirilmelidir (Mester, 1997: 10-11).

bad) Skorlama Tekniğinin Uygulama Aşamaları

Skorlamadan beklenen faydanın sağlanması için gerekli verilerin elde edilmesi ve bu verilerin doğru kullanılması gerekmektedir.

Veri ve veri kaynağı: _Skorlama için gerekli olan müşteriye ait bilgileri, kredi başvuru formu ile sağlanabilmektedir. Bu nedenle, başvuru formunda yer alan soruların çok iyi belirlenmesi gerekmektedir (Halisdemir, 2002: 23).

Örnek kütle oluşturulması: _Skorlamanın ve karşılaştırmanın yapılabilmesi için örnek bir veri setine ihtiyaç duyulmaktadır. İlgili kurumun daha önce tesis edilmiş kredilerinden iyi ve kötü hale gelmiş olanlarla reddedilen başvuruların aldıkları puanlar, yeni krediler için örnek kütle teşkil etmektedir. Böylece yeni bir başvurunun verileri öncekilerin aldıkları değerler ile karşılaştırılarak puanlanacaktır. Yani geleceğin tahmini geçmiş gerçekleştirmeler ile açıklanacaktır (Halisdemir, 2002: 23).

Pratikte bir çok kredi skorlama modelinde örnek kütle doğru oluşturulmamaktadır. Örneklem içerisinde kredilendirilmiş olan başvurular dikkate alınmakta ancak reddedilen başvuruların geri çevrilme kriterleri dikkate alınmamaktadır (Jacobson ve Roszbach, 2003: 615).

Skorkartın oluşturulması: _Skorkart müşteri bilgilerinin ve bunların cevaplarını oluşturan nitelermelerin yer aldığı puan cetvelidir. Başvuru sahibi taşıdığı özelliklerine göre her bir kategoriden kendisini ilgilendiren puanı almaktadır. Genel olarak her kredi türü için farklı skorkartlar kullanılabilceği gibi, benzer kredi türleri için tek skorkart kullanılabilir (Halisdemir, 2002: 23).

Skorların istatistiksel yöntemlerle tamamlanması : _Skorlama ile ilgili birçok istatistiki yöntem ayrı ayrı ya da beraberce kullanılabilir. Skor tablosu için görülen kısımdır. En önemli tamamlayıcı unsur istatistiksel sonuçlardır. Böylece kredi politikasını oluşturanlar skorlama sisteminin nasıl çalışması gerektiğine karar verirler. İstatistiki tablolar ise skor tablosunun bünyesinde örnek tabloya göre alınan skorları gösterir (Halisdemir, 2002: 24).

Kredi limitinin belirlenmesi: _Skorlama önerilen kredinin onaylanıp onaylanmaması veya daha arkasında sorunluya dönüşme olasılığına karşı bir puanlama getirmektedir. Bu nedenle ne kadar kredi limiti tahsis edileceği, kredi politika oluşturucuları tarafından daha

önceden belirlenmesi gereken bir durumdur. Gelire ve varlık durumuna göre tesis edilecek kredi politikası önceden belirlenmelidir (Halisdemir, 2002: 25).

Başvuru doğrulama prosesi: Skorum sisteminin iyi bir başvuru onaylama prosesi ile desteklenmesi gerekmektedir. Başvuru formunda yer alan verilerin ve destekleyen dökümantasyonun kontrollerinin en iyi şekilde yapılması gerekmektedir (Halisdemir, 2002: 26).

bb) Derecelendirme

bba) Tanımı ve Özellikleri

Sayıca az ancak kullanılan kredi tutarı olarak çok daha önemli düzeylere sahip olan kurumsal kredi portföyleri bankaların daha temkinli olarak yaklaştıkları bir alan olmaktadır. Homojen olmaktan uzak ve her biri kendine özgü birçok özelliğe sahip kurumsal müşteriler için daha kapsamlı bir analiz ve değerlendirme yapılması gereği, risk yönetiminde yol kat etmiş bankaların üzerinde hemfikir oldukları bir konudur. Bu nedenle bu tip kredi müşterilerinin değerlendirilmesinde skorlamadan farklılık gösteren derecelendirme yaklaşımı benimsenmektedir.

Derecelendirme, borç verenlerin karşılaştıkları ihmal riskleri ifade eder. Dereceler ülke içinde borç alanlarla uluslar arası borç alanlara yönelik olarak kullanılabilir. Ayrıca bu işlem borçlanan tarafın borç ödeme gücünün bir ifadesi olan finansal yapısının kuvvetliliğini göstermesi açısından da önem taşımaktadır (Babuşçu, 1997: 6).

Derecelendirme modelleri çoğunlukla firmaların mali ve yönetsel açıdan değerlendirilmelerini içermekte ve çok sayıda niceliksel ve niteliksel değerlendirmeyi baz almaktadırlar. Özellikle niteliksel kriterlerin değerlendirilmesinde kredi değerlendirmesini yapan uzmanların görüşleri derecelendirme modelinin bir parçası haline gelmektedir. Derecelendirme işlemi güvenilir olmalı ve tarafsız bir yaklaşımla yapılmalıdır. Aksi halde, elde edilen sonuçlar fazla bir değer ve inanırlık ifade etmeyecektir. Bunu sağlamanın tek yolu ise derecelendirme şirketinin bağımsız bir şekilde çalışmasıdır (Santomero, 1997: 11).

Burada önem taşıyan bir diğer husus da derecelendirmenin tam ve gerçek bir şekilde gerçekleştirilmesinde karşılaştırılmalı analiz yapılmasının gerekliliğidir. Bu sayede derecelendirme işleminin homojenliği sağlanabilecek, böylece sektörde karışıklığın doğmasını engellenebilecektir (Babuşçu, 1997: 7).

bbb) Derecelendirmenin Yararları

Sermaye piyasası gelişmiş olan ülkelerde derecelendirme, yatırım kararı alma ve şirketlerin borç ödeme gücünü ölçebilme açısından sıklıkla başvurulmuş bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, yatırımcılar açısından son derece önemli olup sürekli olarak kullanılmaktadır (Babuşçu, 1997: 12).

Bankacılık uygulamalarında dereceler, kredi onayları, fiyatlandırma, limit koyma, kredi izleme ve kredi kayıp provizyonları için temel oluşturmaktadır (Grunet vd, 2005: 510). Ayrıca derecelendirme sistemiyle, kredi yönetimi istediği an portföyde yer alan borçluların borç-varlık kalitesi hakkındaki bilgilere rahatlıkla ulaşabilmektedirler (Santomero, 1997: 12).

bbc) Uygulamada Karşılaşılan Zorluklar

Gelişmekte olan ülkelerde derecelendirme çok kısa bir süre öncesine kadar bankacılıkta aktif olarak kullanılmadığından dolayı, risk sınıflandırması yapılamamaktadır. Dolayısıyla kredi sınıflarına göre oluşan ana para ve faizdeki kayıp miktarı ve bu miktarın geri alınabilen kısmının hesaplanması mümkün olmamaktadır. Teoriden pratiğe geçişte karşılaşılan en önemli sorun, bankaların kayıtlarının birkaç sene öncesine gitmeyişi; kredi bölümlerinin şirketler arasında farklı risk hesaplama metotları kullanmasından dolayı, aynı risk sınıfına girmesi beklenen kredilerin farklı gruplara atanması; tutarlı bir kredi çalışmasından dolayı yapılmış bulunan derecelendirme çalışmalarından tutarlı bir istatistiksel veri seti oluşturulamamasıdır (Grunet vd., 2005: 511)

Diğer önemli bir sorun da bankaların içerisindeki kredi departmanlarının risk kontrol grubundan gelen değerlendirmelerin dikkate alınması yerine, eskiden beri alışık oldukları sistem çerçevesinde kredi onaylama işlemlerini sürdürmeleridir. Bu durum da kredi risklerinin sistematik bir şekilde kontrolünü engellemektedir. Derecelendirme ile ilgili çalışmalar tüm risk kontrol projesi açısından en önemli unsur olduğundan , derecelendirme konusunda yapılan hatalar, yeniden derecelendirme sistemi kurulmasına kadar varan ciddi problemleri de beraberinde getirmektedir (Aksel, 2002: 7).

bbd) İçsel Derecelendirme

Kredi kayıplarının tahmininde bir çok yaklaşım kullanılabilir. Ancak kredi ölçümünde borçluların kredi dereceleri daima en önemli kaynaktır.

Borçlarını ödeyemeyen tarafların kredi kayıplarının riskini ifade eden dereceler, derecelendirme kuruluşlarınca oluşturulmaktadır. Ancak ticari bankaların ve sigorta şirketlerinin çoğu kredi risk modeli ve yönteminde kendi içsel derecelendirme yöntemini oluşturmaktadırlar (Carey, 2001: 198). Mali yatırımcıların derecelendirme kuruluşlarınca belirlenen kredi derecelerini dikkate almaları gibi bankalar da borçluların kredi değerliliğini ölçebilmeleri için içsel dereceleri kullanırlar (Grunet vd, 2005: 509).

Kurum içinde oluşturulan içsel derecelendirme sisteminin temel unsurları şunlardır (Berk, 1999: 158-159);

- Beklenen kayıp veya ödememe olasılığı,
- Risk sınıflarının şematik olarak oluşturulması,
- Her risk sınıfını etkileyen temel faktörler,
- İçsel rating kalitesinin güvenilirliği için prensipler,
- Deneme ve bankalarda uygulama sonuçlarının test edilmesi.

İçsel derecelendirme sistemleri, derecelerin sayısı ve diğer özellikleri açısından birbirlerinden ve derecelendirme kuruluşlarının derecelendirme sistemlerinden farklıdır (Carey, 2001: 198).

Kredi risk ölçüm yöntemlerinden riske en hassas olan içsel derecelendirme yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda, bankalar kendi geçmiş verilerini, portföy dağılımını ve müşteri kalite derecelerini kullanarak risk ağırlıklarını kendileri belirler. Bankalar için önemli maliyetler getiren ve uygulanması karmaşık olan bu yöntem; kalite notu yüksek borçluyu kalite notu düşük borçludan; iyi risk yönetimi yapan bankayı kötü risk yönetimi yapan bankadan ayırt eden bir yöntemdir. Kalite notu yüksek müşterilere verilen kredilerin daha az sermaye gereksinimi yaratması nedeniyle, kalite notu yüksek müşterilere daha düşük maliyetle kredi verilmesini teşvik ederken; kalite notu düşük müşterilere verilen kredilerin

daha çok sermaye gereksinimi yaratması nedeniyle de, bu gruptaki müşterilere verilen kredilerin sınırlandırılmasını teşvik eder. Ayrıca, küçük ve orta sınıf bankaların böyle bir sistemi kurma ve işletme maliyetlerini karşılamaındaki zorluklar ve bu sınıftaki bankaların kredi müşterilerinin genellikle küçük ve orta işletmeler olması nedeniyle ortaya çıkacak ilave sermaye gereksinimi, bu sistemin tüm bankacılık sektörü tarafından uygulanmasını zorlaştırmaktadır (Tekere ve Turan, 2003: 79-80).

c) Kredileri İzleme Yöntemleri

Kredilerin etkin bir şekilde izlenebilmesi için mutlaka bir risk ölçme sisteminin bulunması ve kredinin onay aşamasında riskin derecesinin belirlenmesi gerekir. Risk derecesinde meydana gelebilecek değişimlerin izlenmesi kredi izleme fonksiyonunun en önemli araçlarından biridir.

Kredi izleme pahalı bir işlemdir. Portföyde yer alan bütün firmaların aynı yoğunlukta izlenmesi beklenemez. Doğal olarak riski yüksek olan düşük notlu firmalara ayrılan zaman ve gösterilen çaba düşük riskli yüksek kredi kalitesine sahip müşterilere ayrılan zamandan daha fazla olacaktır. Kredi izleme bölümü, kredi politikasının bir parçasıdır ve hangi risk türündeki firmaların ne sıklıkta izleneceğini belirleyebilir (Seval, 1990: 259).

Yetersiz izleme yöntemleri sorunlu kredilerin en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Amaca uygun olarak yönlendirilmiş izleme programları sayesinde gelişmekte olan sorunlar erken tespit edilebilmektedir. Bir izleme programının aşağıdaki aşamaları kapsamalı gerekmektedir (Takan; 2001: 452).

- Kredi kullanılan firmalardan belirli aralıklarla finansal tablolar istenmeli ve bu tablolar analize tabi tutulmalıdır.
- Düzenli olarak firmaların büroları ve fabrikaları ziyaret edilmeli ve firmalar ile ilişkiler sürdürülmelidir,
- Düzenli olarak sektör raporları, sanayi ve ticaret odası raporları incelenmelidir,
- Kredi kullanılan firmaların rakipleri, mal satanları ve müşterileri ile diğer finansal kurumların hakkında istihbaratlarından sürekli haberdar olunmalıdır.

- Portföyde yer alan firmaların karşılıksız çek verip vermedikleri, senetlerinin protestolu olup olmadığı, başka bankalardan kredi kullanmış iseler bu kredilerin geri ödenip ödenmediği araştırılmalıdır.

d) İzleme ile İlgili Raporlar

Özellikle tahsis ve izleme fonksiyonlarının ayrıldığı organizasyon yapılarında raporlama sistemi önemlidir. Tahsis bölümü, izleme bölümünün yakın izlemeye aldığı bir firmadan habersiz olması halinde, firmaya yeni krediler açmaya devam edebilir. Bazı organizasyon yapılarında tahsis ve izleme bölümleri birbirlerinden kesin hatlar ile ayrılırlar bile aralarında organik bağlar vardır. İki bölüm birbirlerinden habersiz olarak harekete geçemez. İzlemeden sorumlu olan bölüm elde ettiği sonuçları krediyi tahsis eden yöneticilere anında haber vermek zorundadır (İyigün: 2000: 11).

İki bölüm arasında iletişim kapsamında alınabilecek raporlar aşağıda belirtilmiştir (Seval, 1990: 260):

da) Günlük Rapor

Bir kredinin ödenmesine ilişkin vadenin geçirilmesinde, bir teminat mektubunun tazmin edilmesi durumunda, bir kredinin sorunlu hale gelmesinde, kredi tahsis şartlarına uyulmadığının tespit edilmesi ve benzeri istisnai durumlarda izleme bölümü gün sonunda hazırlayacağı bir günlük rapor ile bu belgeleri alınan önlemlerle birlikte tahsis bölümüne aktarır.

db) Aylık Rapor

Geçen ay içinde meydana gelen önemli istisnai olayların özetlendiği aylık rapor, toplu bir değerlendirmes yapması açısından önemlidir. Geçen bir ay içinde en fazla hangi olay, hangi şubede, hangi firmada veya hangi iş kolunda meydana gelmiş sorularına cevap aylık raporlarda bulunabilir.

dc) Dönem Raporları

Üçer aylık dönemler bankacılık sistemi açısından için önemli dönemlerdir. İzleme bölümü üçer aylık dönemler sonunda daha kapsamlı bir rapor hazırlayarak tüm kredi

portföyünün bir değerlendirmesini yaparak bazı önerilerde bulunur. Dönem raporlarında ekonomik gelişmelere de yer verilir ve bankanın kredilerinin sektörel dağılımı bir kez daha gözden geçirilir.

4. Kredi Risk Yönetiminde Uygulanan Politikalar

Kredilerin geri dönmemesinden kaynaklanan risklere karşı koymak için uygulanan politikalar iki grupta incelenebilir. Bunlardan ilki, riskin zarara dönüşmeden önlemesini hedefleyen aktif politikalar diğeri ise risk gerçekleşip zarara dönüştüğünde bunun etkilerini karşılamaya yönelik ön rezervler oluşturan pasif politikalar (Kaval, 2000: 61).

a) Kredi Riskini Önlemeye Yönelik Politikalar

Risk yönetimi açısından birincil olan bu politikalar şu şekilde sınıflandırılabilirler (Kaval, 2000: 61; Parasız, 2000: 144);

- Riskin Yansıtılması : Teminat İsteme
- Riskin Sınırlandırılması : Kredi Limitleri
- Riskin Paylaştırılması : Sendikasyon ve Menkul Kıymetleştirme
- Riskten Korunma : Kredi Türevleri
- Riskin Farklılaştırılması : Çeşitlendirme

Bu politikalara, çalışmamızın II. Bölümünde detaylı olarak yer verilecektir.

b) Kredi Riskinin Etkilerini Karşılamaya Yönelik Politikalar

Bu politikalar, riskin tamamen giderilemeyeceği düşüncesiyle riskleri karşılayacak potansiyel yaratılması şeklindeki politikalar (Kaval, 2000: 34). Risk zarara dönüştüğü anda, bankanın hazırlıklı olmasını sağlayan bu politikalar, risk doğduğunda banka içi ve dışı kaynaklardan yararlanılarak riski karşılayacak şekilde geliştirilirler. Bu politikalar, daha çok bankanın öz sermayesinin yeterli olması, zararı da karşılayacak esas ve ek sermayenin oluşturulması, banka dışı güvencelerin sağlanması şeklindedir (Kaval, 2000: 68).

Bankalarda risklere karşılık olarak yeterli öz sermaye bulundurulması konusunda Basel Komitenin çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. 1974 yılının sonunda döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizleri takiben kurulan komitenin aldığı kararların yasal bir yaptırımı yoktur; daha çok ülke denetim ve düzenleme otoritelerine detaylı düzenlemeler yapma olanağı sağlayacak yol gösterici, denetim standartları ve tavsiyeleri niteliğindedir. Halen 12 üye (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD) ile çalışan komite, dünya çapında denetimin gerçekleştirilmesini ve bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır. Son yıllarda, Komitenin çalışmalarının önemli bölümünü sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeler oluşturmaktadır (Aydın, 2000: 20).

1988 yılında yayımlanan ilk Basel Anlaşması bankacılığa, sermaye yeterliliği konusunda standartlar getirmiştir. Bu Anlaşma, tüm bankaların sermaye tabanının toplam risk ağırlıklı aktiflere oranının en az %8 olmasını öngörmektedir. Söz konusu risk ağırlıklı sermaye yeterliliği standardı, bankaların veya kredi portföylerinin kalite notları arasındaki farkları göz ardı ederek, benzer yapıdaki aktiflerin önceden belirlenmiş yüzdelerle ağırlıklandırılması esasına dayanmaktadır (Teker ve Turan, 2003: 72).

Basel Komitesi yaklaşımına göre sermaye, borçların varlıklardan çıkarılması olarak tanımlanmıştır. Ancak belirli ikincil borçlar sermayeye ilave edilebilmektedir. Sermaye hisse senedi sahiplerinin payını (adi ve imtiyazlı hisse senedi), dağıtılmamış karları, belirli ikincil borçları ve yedek akçeleri içermektedir. Risk ağırlıklı aktifler ise dört gruba ayrılarak sırasıyla %0, %20, %50 ve % 100 olarak belirlenen risk ağırlıklarıyla çarpılmak suretiyle bulunmaktadır (Uludağ, 2001: 27).

İlk Basel Anlaşması faiz, döviz kuru ve operasyonel risklerin ölçümü konusunda yetersiz kaldığı ve OECD üyesi ülkeler arasındaki borçluluk kalitesi farklarını yansıtmadığından dolayı çok sayıda eleştiri almıştır. Ayrıca, bu Anlaşma'nın geçtiğimiz yıllarda yaşanan önemli banka iflaslarını ve bankacılık sisteminin problemlerine bağlı finansal krizlerin ortaya çıkmasını önlemede de yetersiz kaldığı ortaya atılmıştır (Teker ve Turan, 2003: 72).

Basel Komitesi, finans piyasalarının ihtiyaçlarını ve 1988 Anlaşma'sının eksikliklerini gidermek için yeni bir sermaye yeterliliği çerçevesi oluşturmaya çalışmıştır. Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi, Basel II olarak adlandırılmakta ve bu yeni çerçeve, riskler konusunda

daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturmayı ve finansal sistemin güvenilirliğini arttırmayı amaçlamaktadır.

Bu amaçlara ulaşılması için Basel II , minimum sermaye yeterlilikleri, sermaye yeterliliğinin denetlenmesi ve piyasa disiplini olarak üç temel dayanak üzerinde yapılandırılmıştır. Minimum sermaye yeterliliği ile ilgili dayanak üç ana maddeden oluşmaktadır. Bunlar; yasal olarak bulundurulması gereken sermayenin tanımı, risk ağırlıklı aktifler ve sermayenin risk ağırlıklı aktiflere oranının minimum seviyesidir. Sermaye yeterliliğinin denetimsel incelenmesi ile ilgili dayanak, sadece bankaların maruz kaldıkları risklere karşılık ayırmaları gereken sermaye yeterliliğinin belirlenmesi ile değil, bankaların daha gelişmiş risk yönetimi teknikleri ile söz konusu riskleri saptamaları ve yönetmeleri motivasyonunu arttırmaya yöneliktir. Son olarak piyasa disiplini ile ilgili dayanak ise, sermaye düzenlemesi ve diğer denetleyici çabaların, bankalar ve finansal sistemin sağlamlığını ve güvenliğini arttırarak pekiştirmeyi amaçlamaktadır (Tekere ve Turan, 2003: 72).

Basel Komite tarafından çıkarılan yönergeler, ülkemize adapte edilmiş ve 30 Haziran 1998 tarih 23388 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ" ile büyük ölçüde uygulama alanı bulmuştur.

Bankalar toplam kredi riskini, bu tebliğde yer alan esaslara göre hesaplar ve Hazine Müsteşarlığı'na bildirirler. Daha önce değindiğimiz gibi, bir bankanın kredi riski toplamını ifade eden, ağırlıklandırılmış aktifleri, gayri nakdi kredileri ve yükümlülükleri toplamının %8'i sermaye tabanını geçemez. Yani bir bankanın sermaye tabanının, toplam riske oranı %8'in üzerinde olmak zorundadır (Kaval, 2000: 68).

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ RİSKİNİN DOĞMASINI ÖNLEMeye YÖNELİK POLİTİKALAR

I. RİSKİN YANSITILMASI : TEMİNAT İSTEME

A) KAPSAMI

Banka kredi kullandırırken hangi şartları sağlarsa sağlasın mutlaka bir kredi riski üstlenmektedir. Bu riskin yönetilmesinde ve minimize edilmesinde teminat konusu gündeme gelmektedir (Savaşal, 2003: 32).

Riskin yansıtılması; kredi riskinin müşteriden alınarak, başka bir unsur üzerine aktarılmasıdır. Kredinin anapara veya faizinin ödenmediği durumlarda, bankanın zararını tazmin edecek bir teminatın alınması şeklinde uygulanır. Banka herhangi bir olumsuz gelişme durumunda bu teminata başvurarak zararını tamamen veya kısmen telafi edecektir (Kaval, 2000: 61).

Güvenceye alınmış bir kredide, borcun vadesinde ödenmemesi halinde, bankanın teminatı nakte dönüştürerek kredinin kapatılmasında kullanmaya hakkı vardır. Bankalar müşterilerini, genelde teminat karşılığında kredilendirirler. Bankalar ancak çok iyi tanıdıkları büyük ve finansal yapısı sağlam müşterilerine teminatsız vadeli kredi verebilirler (Berk: 2001: 116).

Kredinin teminatları belirlenirken, üstlenilen kredi riskinin azaltılması hedeflenmeli buna karşılık firmanın faaliyetlerini sürdürmesi engellenmemelidir. Bir krediye teminat alınırken öncelikle (Savaşal, 2003: 32);

- Genel olarak firmanın mali ve kredibilite durumu ve teminatın gereklilik derecesine,
- Kullandırılması söz konusu olan kredinin dayanağı projeye dikkat edilmeli ve teminat da buna göre temin edilmelidir.

Teminatın türü ve niteliği kredinin risk derecesini önemli ölçüde etkilemektedir. Bankacılıkta birinci grup teminatlı olarak nitelendirilen krediler risk taşımadıklarından ya da çok sınırlı bir risk taşıdıklarından, bu tür krediler için hesap durumu alınması ve incelenmesi dahi gerekli olmadığı halde, likiditesi düşük teminatlarla güvence altına alınan krediler, yüksek risk gruplarına girmektedirler. Bankalarca, borçlunun ödeme gücü dışında ayrıca bir teminat istenmesinin nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Akgüç, 2000: 329);

- Teminat istenmesinin önemli nedeni, hiç kuşkusuz, borçlunun ödeme gücü konusunda bankanın tam bir güvene sahip olamamasıdır. Bu güven eksikliği, borç alanın mali açıdan zayıf görülmesi, ağır bir borç yükü altında olması, geçmiş performansının yetersiz oluşu, geçmişte yeterli ölçüde fon yaratamaması, yönetiminin başarılı bulunmaması gibi etmenlerin sonucu olabilir.

- Bazı tür kredilerde bankalarca teminat alınmasının ya da aranmasının nedeni bir gelenek, bir alışkanlık olmasıdır.

- Bankaların, gerektiğinde teminatı, borçlunun krediyi zamanında geri ödemesini zorlayıcı bir araç olarak kullanabilmeleridir. Bankalarca teminatın paraya çevrilmesi olanağı, borçluyu, krediyi vadesinde ödemeye zorlayıcı, borçluyu kredi koşullarına uymaya zorlayıcı, disipline edici bir önlem olmaktadır. Teminat alınırken gelecekte paraya çevrilme değil, bundan yararlanarak, bankanın belirli politikaları, belirli koşulları borçluya kabul ettirmesi amaçlanmalıdır.

- Banka açısından, verilen kredinin verimini yükseltmek, teminat almanın diğer bir nedenini oluşturmaktadır.

Bankalara komisyon şeklinde ek bir gelir sağladığında, teminat alınması banka gelirlerine arttırıcı bir etki de yapmaktadır.

Teminatlar krediyi kullanan veya üçüncü bir kişi tarafından kredi karşılığında sağlanabilir. Müşteri tarafından sağlanan teminatlar genellikle maddi teminatlardır (gayrimenkul, menkul ipoteği, işletme rehni gibi) (Kaval, 2000: 61).

Firmanın gayri menkulleri teminat olarak gösterildiğinde, banka bu mallar üzerine ipotek koyar ve tapuya bu ipoteği kaydettirir. Bu şekilde banka kendisini üçüncü kişilere karşı garantiye alır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta varlıkların vergilerinin zamanında

ödenmiş olmasıdır. İpotek konulacak varlığın bir exper tarafından incelenerek gerçek değerinin saptanması gerekir. Ayrıca tapu kayıtları incelenerek varlığın tam yerinin saptanması ve üzerinde bulunduğu arazinin bir başkasına ait veya ipotekli olmamasına dikkat edilmelidir. Teminat olarak alınan varlık müşteri tarafından sigortalanmalı ve bir hasar esnasında sigorta lehdarı banka olmalıdır (Dinçer, 2001: 17).

Bazı durumlarda firma sahibi veya ortakları kendisine ait bir menkul kıymeti teminat olarak gösterebilir. Menkul kıymet rehni, pay senedi, tahvil, bono veya vadeli mevduat blokajı şeklinde olabilir. Banka için avantajlı olan teminatın fiziksel olarak bankada bulundurulmasıdır. Teminatın pay senedi, tahvil, bono gibi değerli kağıtlar olması durumunda banka müşteriyle rehin sözleşmesi düzenler. Bu antlaşmaya dayanarak vadesinde ödenmemesi durumunda banka rehnedilen varlıklara sahiptir (Berk, 2001: 116).

Kredi alan firma ile yakın çıkar ilişkisi olan kişiler, kişisel mal varlıklarını teminat olarak gösterdiklerinde, bu kişilerin ilgili firmanın krediyi ödeyecek şekilde faaliyetini sürdürmesi konusunda etkili olmaları beklenir. Bu nedenle bazı bankacılara göre, kefil olan, aval veren, mal varlığını teminat olarak gösteren üçüncü kişi, iyi bir kredi tahsildarıdır.

Üçüncü bir kişinin gösterdiği teminatla, kredi alabilen firma riskli olsa bile, kredinin kendisi banka açısından, güvencenin sağlamlığı nedeniyle riskli olmayabilir (Akgüç,2000: 330).

Tahsis edilen kredilere karşı borçludan alınan teminatlar bankayı olabilecek zararlara karşı korur. Ancak bankanın bu teminat üzerinde yasal hak iddia edebilmesi için belgelemenin doğru bir şekilde yapılması gerekir. Bir teminat ancak gerekli hukuki koşullar takip edilip bankanın mülkiyetine geçirilmişse ve satıldığı zaman borcu ödeyebilecek kaynağı yaratıyorsa bir kıymet ifade eder (Selçuk, 2003: 179). Bu nedenle kredinin vadesinde ödenmemesi durumunda teminatın paraya çevrilerek kredinin kapatılmasında kullanılabilmesi için gerekli dökümanların hazırlanmasında bankalar titiz davranırlar. Gayri menkullerin nakde çevrilmesi şahsi teminatlara göre çok daha detaylı prosedürler ve dökümanlar gerektirir (Berk, 2001: 116).

B) KREDİ RİSKİNİN ÖNLENMESİNDE TEMİNATLARIN ETKİLERİ

Kredilerin emniyet prensipleri içerisinde kullanılması ve kredilerin problemsiz geri dönüşünü temin etmek amacıyla, kredilerin azami ölçüde teminata bağlanması bankalar açısından önem arz etmektedir. Bankalar kullandıkları krediler karşılığında teminat almazlar ise, kredi takibe düştüğü takdirde, alacağın tahsili zorlaşacaktır. Krediler vadeli işlemlerdir. Bu nedenle; ancak vadesi dolduktan sonra tahsil edilebilir. Firmanın finansal durumu kredinin verildiği tarihte iyi olabilir. Ancak, ileride firmanın finansal durumunun nasıl olacağını tam olarak tespit etmek güçtür. Bu nedenle verilen krediler için teminat alınması önemlidir (Takan, 2001: 330).

Kredilerin ödenmeme riskinin azalması ya da riskin dağıtılmasını öncelikle verilen teminatlar belirler. Teminat karşılığı kullanılan krediler, firmanın ödeme gücüne düşmesi veya ödeme isteğinin olmaması durumunda önemli üstünlüğe sahiptir. Teminatların likidasyon değeri, kredi kullananın bağımsızlığını sınırlamada önemli rol oynamaktadır. Teminatlar arasında çeşitlendirme yapılacak şekilde bir seçim, kredi riskini azaltır. Buna göre kredi güvencelerinin değerindeki değişimler ile, kredilendirilen işletmenin gelirindeki gelişmeler arasında mümkün olduğu kadar az bir ilişki olacak biçimde teminat seçilmelidir. En kuvvetli ilişki, kredi müşterisi firmaya pay senetlerinin karşılığı olarak kredi verilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Kredi isteklisinin durumu kötüleştiği zaman bu gelişme pay senetlerinin değerine yansıtacağı için, banka açısından zararın ödenmesi olanaksızdır. Kredi değerliliği ve teminat riski arasında ilişkinin minimum kılınması aşağıdaki koşullara bağlıdır (Berk, 2001:231);

- Başka sektördeki bir işletmenin pay senetlerinin güvence olarak alınması,
- İşletme dışındaki kişi ya da kuruluşların krediden sorumlu tutulması, işletmelerinin de kullandığı araç ve tesislerin rehin alınması,
- İşletmede üretilen özel ürünler yerine daha çok hammadde niteliğindeki ve başka işletmelerin de ilgisini çekecek, kolayca paraya dönüştürülebilecek teminatların seçimi,

- Kredi kullanıcısı müşterinin işkolu dışındaki bir diğer işletmeden alacaklarının devralınması. Buna göre sözgelimi kredi isteklisi bir mobilya üreticisinin, mobilya satışı üzerinde uzmanlaşan bir işletmeden değil, değişik mal satan bir marketten alacaklarının devralınması daha uygundur.
- Kefalet durumlarında kredi isteklisi firmanın sektöründekiler yerine, diğer sektörlerdeki serbest meslek sahipleri ya da başka iş kolundaki işletme yöneticilerinin sorumlu tutulması,
- Kredi işlemleri ile ilgisi olan bir dizi banka işlemleri bağlantısının kurulması,
- Kredibilite riskinin, kredi isteklisi ile ilişkisi olan çok sayıda ve değişik iş kollarındaki firmalar arasında dağıtılmasıdır.

Büyük bankalar, kredi riskini önlemede küçük bankalara oranla daha büyük olanaklara sahiptir. Çünkü, büyük bankalar daha iyi bir portföy oluşturabilecek, aynı zamanda yurt içinde ve yurt dışında iş kolu gelişmelerini daha iyi izleyeceklerdir

Teminatların paraya dönüştürülmesi ile borçlular ödeme yetenekleri olduğu halde ödemedi kaçınmanın ekonomik olarak anlamsızlığını görebilmektedirler. Böylece teminatlar, alınan kredilerin zamanında geri ödenmesinde bir baskı unsuru niteliğindedir. Kredi teminatları, uzun vadede yasal sorunlara yol açmaktadırlar. Bankaların krediler bölümü, bu bakımdan teminatların formüle edilmesi, standartlaştırılması, sunulması ve kontrolünde yasal koşulları özenle araştırmak zorundadır. Kredi teminatları ekonomik hedeflere ulaşmada bir araç niteliğindedir. Teminatlar ile kredinin batışını önlemek amacıyla özel anlaşmalar doğmakta, diğer bir ifade ile teminatlar ana para ve faiz ödemelerini güvenceye almaktadır (Berk, 2001: 233).

C) TEMİNAT TÜRLERİ

Teminatlar, maddi teminat ve kişisel teminat olarak ikiye ayrılmaktadır.

1. Maddi Teminatlar

Maddi teminatta, bir varlık bir iktisadi değer teminat gösterilmektedir. Kredi borcunun tahsil edilememesi halinde banka, teminat olarak gösterilen bu varlıktan, iktisadi değerden

belirli kurallara uyarak alacağını tahsil etmek hakkına sahip bulunmaktadır. Kredi alacağını güvence altına alan maddi teminat çok çeşitli olabilir. Nakit, altın, döviz, mevduat olabileceği gibi, hisse senetleri ve tahviller, ticari senetler de olabilir. Krediyeye karşılık emtia rehnedilebileceği gibi, taşınmaz mallar da rehnedilebilir. Bir kişi diğer kişilerden olan alacağını, kredinin güvencesi olarak temlik de edebilir; hatta sözleşmelerden doğacak haklarını güvence olarak gösterebilir. Bir ticari işletmenin bir bütün olarak, kendisini oluşturan maddi ve maddi olmayan tüm öğeleri ile teminat olarak gösterilmesi de olasıdır (Akgüç, 2000: 332).

2. Kişisel Teminatlar

Kullandırılan kredi karşılığı olarak kişisel teminatlar da alınabilir. Bu teminat türünün en tipik iki şekli, kefalet ve başkasının edinimini yüklenmektedir (taahhüttür). Kişisel güvence de, bir varlık, bir iktisadi değer söz konusu olamamakta; kişi, borcun ödenmemesi durumunda borcu kendisinin ödeyeceğini ya da borçlunun yapmakla yükümlü olduğu belirli bir edinimi kendisinin yerine getireceğini taahhüt etmektedir. Kişisel teminatı veren kredibilitesi yüksek bir gerçek ya da banka dışı bir tüzel kişi olabileceği gibi, bankalar ve diğer finansman kurumları da mukabil kefalet verebilirler (Akgüç, 2000: 332).

Bankalar kredi kullandırırken, karşılık olarak ne tür teminat almaları gerektiğini, teminatın likidite seviyesini, nakde dönüştürülür ise satış fiyatının ne olabileceğini, teminat ile kredi miktarı arasındaki emniyet payının (marj) ne kadar olması gerektiğini saptamaları gereklidir.

D) KREDİ TEMİNATLARI

Kredi geri ödenmesini sağlayacak asıl kaynak firmanın faaliyetleri sonucunda elde edeceği nakittir. Bununla beraber ortaya çıkabilecek öngörülme riskleri dikkate alan bankalar, geri ödemeyi garanti altına alabilecek bir başka olanak arayabilirler ve bu nedenle firmadan teminat isterler (Dinçer, 2001: 17).

Bankalar teminat alırken firmanın durumunu göz önüne alır. Örneğin, banka uzun yıllardır müşterisi olan, güven duyduğu firmalara şahıs kefaletiyle kredi verebilir. Bunun yanında, banka yeni müşteri olacak ve ticari geçmişi yeni olan bir firmaya kredi verirken teminat olarak gayrimenkul ipoteği almayı şart koşabilir. Banka bir tür teminatla

yetinebileceği gibi, birden çok teminatta isteyebilir. Örneğin, şahıs kefaleti yanında ipotekte talep edebilir (Takan, 2001: 330).

Uygulamada sıkça karşılaşılan kredi teminatları, kefalet, ipotek menkul kıymet rehni, ticari işletme rehni, alacağın temliği, senettir.

1. Nakit Blokajı

Pek sık rastlanmayan bir teminat türüdür. Krediyi alacak olan taraf bankanın uygun bulacağı tutardaki parayı bankaya bloke eder ve karşılığında kredi alır. Genellikle kur riski taşınmak istenmediği zamanlarda yabancı para blokaj karşılığında Türk Lirası veya Türk Lirası karşılığında yabancı para krediler verilirken veya kredi faizinin gider yazılması amacına yönelik durumlarda kredi verilirken başvuru olan bir yöntemdir (Şakar, 2001: 74).

2. Kefalet

Kefalet, borçlunun borcunu yerine getireceğinin kefil tarafından alacaklıya taahhüt edilmesidir. Kredilerde kefalet, genel olarak kredi sözleşmesi ve/veya senet üzerinden alınmaktadır. Kefaletin geçerli olması için yazılı şekilde yapılması ve belli bir miktarın gösterilmesi şarttır (Dinçer, 2001: 17).

Bankacılıkta kredi sözleşmelerinde kullanılan kefalet şekli "Müşterek Borçlu Kefalet"dir. Bu tür kefalette asıl borçluya müracaat edilmeden kefile başvurma olanağı vardır. Bir başka ifadeyle alacaklı aynı zamanda hem borçlu hem de müteselsil kefil alacağın tamamı ya da bir kısmı için icrai takibat konusu yapabilir. Kefalet kredinin teminatı olarak nitelendirildiğine göre kefilin;

- Kredinin bedelini ödeyebilecek güce sahip olması
- İmzasının yasal açıdan geçerli olması gerekir.

Kefilin imzasının ileride hukuksal bir problem yaratmaması için

- Öncelikle kefil olacak kişinin yetki durumunun saptanması
- İmza sirküleri ile atılacak imzaların kontrol edilmesi gerekir (Seval, 1990: 244).

İleride kredi sözleşmesinde bulunan imzaların kefil tarafından kendisine ait olmadığı şeklindeki itirazlara neden olmamak için kredi sözleşmelerinin noter tasdikinden geçirilmesi eğer bu yapılamıyorsa imzaların mutlaka temin edilen sirkülere uygun olarak şube yöneticisinin huzurunda atılması gerekir. Kefaletin tüzel kişiler tarafından verilmesi halinde imza firmanın kaşe veya mührünün altına atılmalıdır (Takan, 2001: 331).

a) Kefalet Türleri

Kefaletin adi kefalet, müteselsil kefalet, birlikte kefalet, kefile kefil ve rücu kefil olmak üzere dört şekli bulunmaktadır (Takan, 2001: 331).

aa) Adi Kefalet

Asıl borçluya göre kefil hakkında sadece fer'i ve ikinci derecede bir sorumluluk doğuran bağımlı nitelikte bir sözleşmedir (Yüksel, 2002: 392).

Adi kefalet halinde kefilden borcun istenmesi, kefalet sözleşmesinden sonra borçlunun iflas etmesi veya hakkındaki takibin alacaklının hatası olmaksızın sonuçsuz kalmış ya da borçlu aleyhine Türkiye'de takip yapılabilmesinin olanaksız hale gelmesi ile mümkün olur. Borçlu aleyhindeki takibin sonuçsuz kaldığı, borçlu aleyhine aciz vesikası alınmakla belgelenir. Bu tür kefalette, alacak öncelikle borçludan tahsil edilmeye çalışılır. Bu mümkün olmazsa, kefilden alacak talep edilir (Takan, 2001: 332).

ab) Müteselsil Kefalet

Kefaletin uygulamada en çok yaygın olan türüdür. Genel olarak kefaletin müteselsil olduğunun belirtildiği durumlarda müteselsil kefalet vardır (Takan, 2001: 332). Müteselsil kefalet, kefilin kanunen kendisine tanınan def'i haklarından vazgeçmesi sonucunu doğuran, borçluya ve mevcut rehinin paraya çevrilmesine başvurmadan öncede de kefilin takip hakkı veren kefalettir (Yüksel, 2002: 391).

Ticari işlerde müteselsillik asıldır. Diğer bir anlatımla, ticari işlerde sadece "kefilim" denmesi durumunda bu kefaletin müteselsil kefalet olduğu kabul edilir. Genel kredi sözleşmelerindeki kefillik ve bankacılık işlemleri açısından her türlü kefillik müteselsil kefilliktir. Bu durumda, borcun vadesi gelir gelmez alacaklı doğrudan doğruya kefile

başvurabilir. Bu tür kefalette, alacaklı alacağını direkt olarak hem borçludan hem de kefilden talep edebilir (Takan, 2001: 332).

ac) Birlikte Kefalet

Birden fazla kişinin bölünebilen bir borca birlikte kefil olmalarıdır. Bu tür kefalette, her bir kefil kendi payına düşen kısım için âdi kefil gibi ve diğerlerinin payları hakkında da kefile kefil sıfatıyla sorumlu olurlar. Böyle bir kefaletin varlığı halinde banka, kefillerden herhangi birinden istediği şekilde borcun tamamını veya bir kısmını istemek yetkisini elde eder (Yüksel, 2002: 393).

ad) Kefile Kefil ve Rücua Kefil

Kefile kefil, alacaklıya karşı kefilin taahhüdünü temin eden kimsedir. Kefil ile birlikte sorumluluğu, borçlunun taahhüdünü kabul eden adi kefilin borçlu ile beraber olan sorumluluğu derecesindedir (Takan, 2001: 331).

Rücua kefil, ödeme yaptıktan sonra yönelebileceği (rücu edeceği) borçludan alacağını tahsil edemeyen kefilin hakkını temini sağlar (Yüksel, 2002: 392). Yani, rücua kefil, borçludan alacağını alamayan kefile kefildir. Kefile kefilin borcu ilk kefilin taahhüdü ile sınırlıdır ve ilk kefilin bütün savma (defi) haklarına sahiptir (Takan, 2001: 332).

c) Kefaletin Süresi

Genel kredi sözleşmeleri süresiz olarak düzenlendiklerinden, borçluluk ve kefalet de süresizdir. Ancak, kredi sözleşmesi yalnız belirli bir kredi işlemi için alınmış ve bu husus ayrıca kredi sözleşmesinde açıklıkla belirtilmemişse, bu kredi işleminin tasfiyesi ile birlikte kefalette kendiliğinden hükümsüz kalır (Takan, 2001: 333).

3. Rehin

Rehin, borcun ödenmemesi halinde, alacağın tahsilini sağlamak amacıyla, menkul ya da gayri menkullün karşılık olarak gösterilmesidir. Rehin, bankaya rehin verilen varlığın satışı yoluyla alacağını tahsil imkanı verir (Dinçer, 2001: 22).

a) Gayrimenkul Rehni (İpotek)

Bir taşınmazın herhangi bir borca karşılık teminat niteliği taşıyabilmesi için o taşınmazın üzerine konulan aynı hakka ipotek denilmektedir. Bankacılıkta halen var olan ve ileride olabilecek herhangi bir alacağın teminatı olarak ipotek alınabilmektedir (Seval, 1990: 246).

Borçluya veya üçüncü kişilere ait gayri menkuller üzerine konulan ve Tapu Dairesi nezdinde kaydedilen ipotekler karşılığı verilen kredilerde, ipotek tutarı riski karşılayacak kadar yüksek olmalıdır. Gayrimenkul ipotekleri tek başına teminat olmak yerine tüm riskler karşılığında alınan bir teminat türüdür (Şakar, 2001: 76).

İpotek hakkı mala doğrudan doğruya bağlı aynı bir haktır. Bundan dolayı, ipotek tesisinden sonra taşınmazın maliki değişse de ipotek hakkı aynı şartlarla devam eder. İpotek, kredi borçlusu tarafından verilebileceği gibi, kredi ile hiçbir ilgisi olmayan taşınmaz maliki üçüncü bir kişi tarafından da verilebilir. Borçluya veya ipotek veren üçüncü şahsa konkordato süresi verilmesi ipotek alacaklısının takip hakkını etkilemez. Aynı şekilde, borçlu veya ipotek veren üçüncü şahsın iflas etmesi halinde dahi ipotek alacaklısının takip hakkı devam eder (Takan, 2001: 337).

b) Menkul Rehni

Menkul rehni, bir alacağın teminatı olarak bir taşınırın (otomobil, emtia, tahvil, hisse senedi vb.) karşılık gösterilmesidir (Dinçer: 2001: 22).

Menkul rehni, menkul teslimi ve karşılığında makbuz verilmesi şeklinde gerçekleşir. Yani, rehnedilen şey teslim alınmadıkça ve teslim karşılığında makbuz verilmedikçe rehin hakkı doğmaz. Menkul rehninde de gayrimenkul rehninde olduğu gibi rehin konusu malın sağlıklı bir değer tespiti yapılması gerekir. Rehin hakkının doğması için malikle alacaklı arasında yapılacak anlaşmanın yanında, menkulün alacaklıya teslimi veya mal bir üçüncü kişi elinde ise, bundan böyle dolayısı ile zilyetliğin alacaklıya geçtiğinin, malın alacaklı adına korunması, gereğinin üçüncü kişiye bildirilmesi ve mümkünse alınacak bir yeddi-emin senediyle durumun doğrulanması gerekir (Takan, 2001: 360).

Rehinin her biçimde, alacaklının rehin malı elinde bulundurması ilkesine özen gösterilmesi gerekir. Çünkü geçicide olsa alacaklı rehin malın zilyetliğini yitirirse, rehin hakkı düşer (Yüksel, 2002: 404).

c) Ticari İşletme Rehni

Ticari işletme rehni, herhangi bir işletme sahibinin işletmesini kanunun gösterdiği şekil ve koşullar altında kredi kuruluşlarına karşılık gösterebilmesidir. Ticari işletme rehni ancak, tüzel kişiliği olan ve sermaye şirketi olarak kurulmuş, kredi müesseseleri, kredili satış yapan gerçek ve tüzel kişiliğe sahip müesseseler ve kooperatifler ile diğer yandan ticari işletmenin maliki gerçek ve tüzel kişiler arasında yapılır (Dinçer, 2001: 22).

Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, ticari işletme rehininin kapsadığı unsular; ünvan, firma adı, patent, marka, model, resim ve lisanslardır (Yüksel, 2002: 407).

4. Alacağın Temliki

Temlik, bir alacağın alacaklısı tarafından başka bir kişiye devri anlamına gelmekte olup, böylece alacak hakkının temlik edilene geçmesidir. Kural olarak her türlü doğmuş ve doğacak alacak temlik edilebilir. (Tek istisna alacaklı ile borçlunun daha önceden alacağın temlik edilemeyeceği yönünde anlaşmış olmalarıdır.) Temlik niteliği itibarıyla bir sözleşme olup, yazılı olması şarttır (Dinçer, 2001: 22).

Alacaklar yazılı ve geçerli bir rehin ve devir sözleşmesiyle bankaya devredilir ve karşılığında nakit veya gayrinakdi krediler tesis edilir. Bazı bankalar sadece devir işlemlerini yeterli bulmayarak borçludan borcun ödeneceğine dair bir yazı da alırlar. Alacağın temliği karşılığı kredilerde kredi lehdarlarının kredibilitesi kadar borç/alacak ilişkisinde yer alan borçlunun kredibilitesi de önemlidir (Şakar, 2001: 75).

a) Alacak Devri Türleri

- Tek tek belirtilerek temlik: Devir konusu alacakların her biri ayırıcı özelliklerine göre belirlenir.

- Kabaca ayırarak temlik: Devrolan alacakların sınırı, temliğe girmeyen öteki alacaklardan açıkça ayrılacak biçimde genel olarak saptanır.

- Genel temlik: Devredilen alacaklar, açık olarak belirtilmeksizin, genel özellikleriyle belirlenir. Bu tür temlikle, alacak derhal devrilmiş olmaz. Devrin gerçekleşmesi için, müşterinin sonradan yeni bir tasarrufta bulunması, devredilen alacaklara ait fatura kopyaları veya listesini de göndermesi gerekir (Yüksel, 2002: 410).

b) Temlik Sözleşmesinde Bulunması Gereken Konular

Temliknamede, şu konular yer alır (Yüksel, 2002: 411) :

- Devrolunanın adı, alacağın belirtilmesi,
- Devralanın , alacak üzerindeki kayıtsız şartsız tasarruf yetkisi
- Borçluda veya devredilen alacakta ortaya çıkacak sonraki değişmelerin temlik eden tarafından bankaya gecikmeksizin bildirileceği,
- Mülkiyeti saklı tutma koşuluyla yapılan satışlardan doğan alacakların devrinde bedelin ödenmesi karşılığında gönderilen malların geri yollanmasını isteyebilme hakkının bankaya devri,
- Bankanın alacağın durumunu her zaman borçluya haber verebilme hakkı,
- Alacağın tahsili sırasında alınması gerekli önlemler konusunda, temlik edenin yardım borcu,
- Alacağın tahsil edilmesi halinde, bulunması gerekli teminat miktarını aşan kısmın müşteriye geri verileceği ve marj fazlasının serbest bırakılacağı,
- Anlaşmazlık çıktığında yetkili merci ve borcun ifa yeri.

5. Senet

Uygulamada çok rastlanan senet mukabili kredilerde, riskin teminatını bonolar oluşturmaktadır (Dinçer, 2001: 22). Firmalar, ellerindeki ticari senetleri güvence olarak göstererek bu senetlerin sağladığı hakları bankaya rehnederek kredi alabilir, böylece henüz vadeleri gelmemiş senetler karşılığında kaynak sağlayabilirler. Senet üzerine avans (senet

karşılığı kredi) işleminde, ticari senetler, iştirak ve iskonto işleminden farklı olarak bankanın mülkiyetine geçmez, açılan kredinin güvencesini oluşturur.

Ticari senetler, ülkemizde halen en yaygın kredi teminat türünü oluşturmaktadır. Özellikle satışları belirli mevsimlerde yoğunlaşan firmalar, ticari senetler dışında diğer iktisadi varlıkları sınırlı olan küçük firmalar, hızla büyüyen üretim ve pazarlama sorunları olmamakla beraber işletme sermayesi sıkıntısı çeken firmalar, portföylerindeki ticari senetleri güvence olarak göstererek kredi sağlama yolunu tercih edebilirler. Senet üzerine avans işleminde ticari senetlerden doğan haklar bankaya rehnedilmektedir. Bu nedenle senetler, bankaya terhin cirosuyla devredilmektedir. Senet üzerine avans, hem kredi hem de senet tahsiline aracılık gibi iki işlevi yapısında birleştirmektedir (Akgüç, 2000: 333).

a) Senet Karşılığı Kredi Verilirken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Bankalar, ticari senetlerden doğan hakların bankaya rehnedilmesi karşılığı kredi verirken başlıcaları aşağıda belirtilen etmenleri göz önünde tutabilirler (Akgüç, : 2000: 333-336).

- Senetlerin ticari senet niteliğine sahip olmaları, protestosuz şerhi veya benzeri bir ibareyi taşımamaları.
- Ticari senetlerden doğan hakları bankaya rehnedilen ödünç alanın mali durumu, dürüstlüğü, borç ödemediği gösterdiği titizlik.
- Ticari senetlerin, hatır senedi niteliğinde olmaması, gerçek bir ticari işlem karşılığı düzenlenmiş olmaları.
- Ödünç alanın ürettiği ya da sattığı malların türü ve kalitesi. Fiyatları dalgalanma göstermeyen, talebi esnek olmayan temel hammaddelerin finansmanı, lüks, modası çabuk değişebilen malların finansmanına kıyasla bankalar açısından daha emniyetlidir. Bankaların, ayrıca, kalitesiz veya düşük kaliteli malların satışından doğan alacakların finansmanından çok, kaliteli malların vadeli satışlarını finanse etmeye yönelmeleri doğaldır. Kaliteli mal satışlarında, satıştan iade oranı düşük olabileceği gibi, alıcı ve satıcı arasında doğabilecek uyuşmazlıkların dar bir çerçeve içinde kalması olasıdır da yüksektir.

- Bankalar belirli tutarın altındaki senetleri kabul etmezler. Kredinin teminatını oluşturan senetler için bordro tanzimi, ayrı bir rehin hesabının tutulması, izlenmesi, tahsili bankalar açısından kayıt işlemlerini ve personel gereksinimini arttırır. Çok büyük tutarlı senetler de riskli görülerek bankalarca teminat olarak kabul edilmeyebilir.
- Senetlerin vadelerinin kısa olması gerekir. Senetlerin vadelerinin bir yıl veya daha uzun oluşu, firmanın kısa vadeli değil, orta vadeli bir krediye gereksinimi bulunduğunun bir göstergesi olabilir.
- Geçmiş yıllarda şüpheli alacak ortalaması yüksek bulunan bir firmanın senet karşılığı kredi talebinin, bankalarca red edilmesi veya yüksek bir marj istenmesi yerinde olur.
- Teminat olarak verilen ticari senetlerin bir veya bir kaç firma üzerinde yoğunlaşması banka açısından riskli görülebilir. Bu nedenle bankalar, genellikle, ticari senetlerin geniş bir müşteri kitlesine yaygın olmasını yeğlerler.

b) Protesto

Bankalar, vadesi dolduğu halde tahsil edilemeyen senetleri, kredi müşterisinin cirantalara rücu etme olanağını açık tutmak için, vadelerinin bitiminden itibaren iki iş günü içinde protesto ederek, protesto belgeleriyle birlikte makbuz karşılığında hesap sahibine geri verirler (Akgüç, 2000: 336).

Protesto noterlikçe tasdik edilir ve noter vasıtasıyla muhataba gönderilir. Noter tarafından imza edilen protesto, kanuna uygun olarak tanzim edildiği veya protesto evrakındaki kayıtlar yanlış olduğu takdirde sakat protesto söz konusudur. Sakat protesto durumunda bile protesto geçerlidir. Sakat protestolarda bankaların sorumluluğu bulunmamaktadır (Takan, 2001: 352).

E) TEMİNATLARIN TAŞIMASI GEREKEN ORTAK ÖZELLİKLER

Bankaların kabul ettiği teminatların taşınması gereken ortak özellikler bulunmaktadır (Şakar, 2001: 77);

1-Teminatların tutarı riskin tamamını karşılayabilmelidir. Risk ve teminat değerleri arasındaki bu karşılaştırma, gerek ilk riske giriş sırasında ve gerekse riskin devamı süresince yapılmalıdır. Değeri kolayca ölçülebilecek teminatlarda (nakit, mevduat, menkul değerler v.b.) bu karşılaştırmayı yapmak kolay olduğu halde değerinin tanımlamasını yapmanın güç olduğu varlık ve alacaklarda ekspertiz yapılmasına ihtiyaç duyulabilir. Ekspertiz işlemleri bankanın güvendiği eksperler tarafından yapılmalı ve olabildiğince sık aralıklar ile yenilenmelidir.

2-Teminatlar, beklenmedik nedenler ile değerlerinin düşebilmesi ihtimaline karşılık tam kapsamlı olarak sigorta ettirilmelidir. Sigorta, güvenilebilecek bir sigorta şirketine ve tüm riskleri kapsayan, minimum indirimli ve minimum muafiyetli olarak yaptırılmalıdır. Müşteri tarafından yaptırılan sigorta dain ve mürtehin sıfatıyla banka adına yaptırılmalı ve poliçeler kontrol edilerek kapsamından, indiriminden ve muafiyetinden emin olunmalıdır.

3-Değer kaybetme ihtimali gösteren teminatların alınmasından kaçınılmalı veya alındıktan sonra değer kaybetmeye başlayan teminatlar güçlendirilmelidir.

4-Bankaya teslim şartı bulunan teminatlar (tahvil, hisse senedi vb) iyi muhafaza edilmelidir (Dinçer, 2001: 22). Muhafaza etmenin güçlüklerinden kaçınmak için teminatlar borçlu veya üçüncü kişilerin zilyetliğine bırakılmamalıdır. Teminatın doğası gereği böyle bir zorunluluk varsa teminat borçlunun ya da güvenilir üçüncü kişinin yedd-i emanetine sözleşmeyle bırakılmalıdır (Şakar: 2001: 77).

5-Kredi onay mercii tarafından saptanan marj, kredi süresince gözlenmeli ve korunmalıdır (Dinçer, 2001: 22). Marj, kredi limiti ile teminatların ölçülebilen değeri arasındaki olumlu fark olarak tanımlanır. Ortaya çıkabilecek olumsuz gelişmeler sonucunda; riskin olağan yollardan tasfiyesinin gerçekleşmemesi ve teminatların paraya çevrilerek riskin tasfiyesinde kullanılması halinde teminatların o tarih itibariyle değerinin asgari olarak riskin toplam tutarına eşit olması gerekir. Bu zorunluluktan yola çıkarak ve bir bölüm teminatın zaman içinde değer yitirebileceği veya tamamen değersiz hale gelebileceği düşünülerek;

kredinin tahsisi anında alınacak teminatın kredi limitinden belli bir tutarda daha yüksek olması talep edilebilir. Krediyeye marj uygulanması olarak tanımlanan bu uygulamada; marj oranları en başta teminatın türüne, daha sonra nakit ve gayrinakit olmasına ve son olarak da müşterinin geçmiş performansına bağlıdır (Şakar, 2001: 78).

II. RİSKİN SINIRLANDIRILMASI : KREDİ LİMİTLERİ

A) KAPSAMI

Riskin sınırlandırılması tek bir kredi üzerinde değil, krediler toplamı üzerinde yoğunlaşır ve bankanın verebileceği toplam kredilere üst sınırlar getirir. Bu üst sınırlar toplam kredi üzerine olabileceği gibi, herhangi bir sektör, bölge ve müşteri grubu üzerine de olabilir. Bankalar, zorunlu olarak uyguladıkları üst sınırları kendi risk alma tercihleri doğrultusunda daha alt seviyelere çekebilirler. Böylece riskin büyüklüğü önlenmeye çalışılır (Kaval, 2002: 62). Kredilere sınır getiren bu uygulama bankacılık dilinde limit olarak tanımlanmaktadır.

B) KREDİ LİMİTLERİNİN AMACI

Kredi risk limitlerinin iki temel amacı mevcuttur (Aksel, 2001: 19);

- Kredi riskinden doğan kayıpları sınırlamak (örneğin tek başına üçüncü bir kişiden doğabilecek kayıpları sınırlama)
- Kredi risk sermayesini paylaşdırmak (örneğin kredi riskini belirli iş sahalarına veya belirli ekonomik sektörlerle doğru aktarmak)

Limitler farklı amaçlara yönelik olarak farklı seviyelerde belirlenebilirler. Kayıpların sınırlandırılması isteniyorsa, işlem, karşı taraf, karşı taraf yoğunlaşmaları, iş sahası ve kuruluş bazında belirlenebilir. Sermaye dağılımı amacıyla yapılıyorsa, karşı taraf yoğunlaşması bazında yapılabilir. (örneğin: karşı taraf kategorileri, sektörel ve coğrafi bölümlendirme)

Benzer olarak, limitler amaçlarına göre veya bankaların özelliklerine göre, değişik seviyelerde ölçümlenmelere göre belirlenebilirler. Eğer bir kurum riskteki kredi risk sermayesini hesaplayabiliyorsa (beklenen ve beklenmeyen kredi riski kayıpları), bu hem

sermayenin dağıtılmasında hem de kayıpları sınırlamada kullanılabilir. Riskteki kredi risk sermayesi hesaplanamıyorsa, kurum kredi tutarı limitlerini işlem sırasında belirleyebilir .

C) KREDİ LİMİT TÜRLERİ

Kredi teklif edilirken ve onaylanırken kredilerin belli sınırlar içinde olmasına dikkat edilir. Bankacılık dilinde limit olarak tanımlanan bu uygulama kredilere bazı konularda sınırlamalar getirmektedir.

1. Müşteri Grup Limiti

Bir müşterinin bağlı bulunduğu ve denetlendiği sermaye grubuna tahsis edilen nakdi ve gayrinakdi kredilerin ulaşabileceği en üst risk tutarlarını gösterir. Bankalar Kanununun 11.Maddesinde konulan üst limitleri aşmamak koşuluyla bankalar grup limitleri saptayabilirler. Daha sonra sözü edilecek olan müşteri umumi limiti ve kredi alt limitleri uygun olsa bile grup limitinin aşılması halinde bu müşteriye kredi kullandırılmaz.

2. Müşteri Umumi Limiti

Müşterinin aşamayacağı, nakdi ve gayrinakdi kredilerinin üst limitidir. Genellikle nakdi ve gayrinakdi krediler limitlerinin toplamına eşit olmakla birlikte; bazı müşterilere tahsis edilen umumi limit, nakdi ve gayrinakdi limitler toplamından daha küçük olabilir. Bu uygulamanın amacı müşterinin kredilendirilmesi sırasında aynı anda iki riske birden girilmesini engellemektir. Sözelimi, ithalat işlemlerinde çıkarılan gayrinakdi riskin vadesinde ödenmeyerek nakde dönüşmesi nedeniyle baştan çıkarılan umumi limit aynı tutardaki nakdi ve gayrinakdi limitler toplamından daha küçük olabilir. Bu uygulamanın amacı ithalat akreditifi ödendiğinde müşteri adına nakde dönüşen riskten sonra boşalan gayrinakdi limitin tekrar kullanılmasını engellemektedir (Şakar: 2001: 67)

3. Nakdi ve Gayrinakdi Kredi Limitleri

Müşteriye verilebilecek nakdi ve gayrinakdi kredilerin üst sınırlarını gösteren limitlerdir. Nakdi ve gayrinakdi krediler teminatlar bazında alt limitlere ayrılır. Genellikle nakdi ve gayrinakdi kredi limitlerinin toplamına eşit olmakla birlikte müşterinin tüm nakdi

ve gayrinakdi kredilerini aynı anda kullanılması amacıyla, nakdi krediler limiti veya gayrinakdi krediler limiti alt limitlerinin toplamından küçük olabilir(Şakar, 2001: 67)

4. Kullanım Amacına Göre Kredi Limitleri

Krediler kullanılacağı alana göre de sınıflandırılabilir. Nakdi Krediler, İhracat Kredileri, İthalat Kredileri ve Diğer Krediler; gayrinakdi krediler ise Teminat Mektupları, Harici Garantiler, İthalat Akreditif Taahhütleri, Kabul/Aval Kredileri şeklinde alt limitlere ayrılabilir (Şakar, 2001: 67).

5. Alt Kredi Limitleri

Nakdi ve gayrinakdi kredilerin teminatlar bazında kullanılabilmesi üst risk sınırını gösterir. Bankalarda genellikle alt limit olarak kullanılabilecek, nakdi ve gayrinakdi krediler aşağıdaki gibidir (Şakar, 2001: 68);

- Açık krediler
- Nakit karşılığı krediler
- Mevduat rehni karşılığı krediler
- Kıymetli madenler karşılığı krediler
- Menkul değer rehni karşılığı krediler
- Kontrgaranti karşılığı krediler
- Kefalet karşılığı krediler
- Senetler karşılığı krediler
- Alacakların temliği karşılığı krediler
- Menkuller rehni karşılığı krediler
- İpotek karşılığı krediler
- İşletme rehni karşılığı krediler

- Emtia karşılığı krediler
- Vesaik mukabili krediler
- Diğer teminat karşılığı krediler.

D) RİSKİN SINIRLANDIRILMASINA İLİŞKİN YASAL MEVZUAT

Risk politikalarının izlenmesi yasal mevzuat ile de korunmakta, başka bir ifadeyle zorunlu olarak uygulanmaktadır (Kaval, 2000: 62).

Bankalar yasası kredi kurumlarının müşterilerine sunabileceği en yüksek kredi limitini belirlemektedir. Risk politikası bakımından çeşitli müşteriler için en yüksek kredi limitinin belirlenmesinde banka öz sermayesinin de önemi büyüktür (Berk, 2001: 227). 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda öngörülen başlıca sınırlamalar aşağıda sıralanmıştır (Kaval, 2000: 62-63);

1-Bankanın özsermayesi ile plasmanları arasında üst sınırlar getiren sınırlamalar:

- Bir gerçek veya tüzel kişiye doğrudan veya dolaylı olarak verilen nakdi ve gayrinakdi kredilerin toplamının banka özkaynaklarının %25 ini geçemeyeceği,
- Bir gerçek veya tüzel kişiye doğrudan veya dolaylı bir şekilde verilen kredi, banka özsermayesinin % 10 unu geçiyor ise büyük kredi sayılacağı ve büyük kredilerin toplamının bankanın özsermayesinin 8 katını aşamayacağı.
- Yukardaki sınırlama saklı kalmak kaydıyla, bir bankanın dolaylı kredi ilişkisi içinde bulunan gerçek ve tüzel kişilerin tümüne açacağı kredilerin toplamının bankanın özkaynaklarının %50 sini aşamayacağı,

2-Bankanın kendi iştirakleri veya iştiraklerinin de iştiraki olan kurumlara verilebilecek kredilere getirilen sınırlamalar:

- Bankanın %10 oranında veya daha fazlasına sahip oldukları iştiraklerine,
- İştiraklerinin banka iştirak payı dahil ayrı ayrı veya birlikte sermayelerinin %25 inden fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,

- Bankaların iştirakleri ile iştiraklerinin iştirakleri kefaleti ile verilen kredilerin toplamının banka özkaynaklarının iki katını aşamayacağı,

3-Bankanın sahibi sayılabilecek kişi veya kuruluşlara verilebilecek kredilere getirilen sınırlamalar:

- Banka özsermayesinin %10 u veya daha fazlasına sahip ortaklarına veya ikinci dereceye kadar bu derece dahil, kan ve sıhri hısımlarını kapsayacak şekilde bunlarla dolaylı kredi kapsamına giren gerçek ve tüzel kişilere verilecek kredilerin banka özkaynaklarının yarısını aşamayacağı,
- Yönetim kurulu başkan ve üyelerine, genel müdür ve yardımcısına, kredi açmaya yetkili olan diğerlerine veya bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına ve bunların ayrı ayrı veya birlikte sermayelerinin %25 veya daha fazla sahip ortaklarına kredi açılmayacağı,
- Banka mensuplarına, teminat karşılığında aylık ücretlerinin 5 katına kadar kredi açılabileceği

4-Mali Kurumlar hariç olmak üzere başka bir ortaklığa en fazla özkaynakların %15 i oranında iştirak edebilmeleri, iştirakler toplamının da banka öz kaynaklarının %60 ını geçemeyeceği,

5-Emtia ve gayrimenkul ticareti ile uğraşılamayacağı, bu konuda iş yapan ortaklıklara katılamayacakları ve bunlara kredi açamayacakları.

III. RİSKİN PAYLAŞTIRILMASI : SENDİKASYON VE MENKUL KIYMETLEŞTİRME

A) KAPSAMI

Riskin paylaşılması, planlanan ya da kararlaştırılmış bir kredi tutarının farklı yapıdaki birden fazla banka tarafından karşılanmasıyla söz konusu olur (Berk, 2001: 228).

Kredi paylaşımı iki yöntemle gerçekleştirilir. Bunlardan ilki krediye katılım, diğeri ise menkul kıymetleştirmedir. Krediye katılımında, büyük banka, büyük miktarda kredilere diğerk bankaların katılımını sağlayabilir. Bu sırada büyük banka kredinin büyük bir kısmını karşılar (Parasız, 1997: 145). Bu tür kredi işlemleri bankaların tek başına giremedikleri fırsatı bir işlemde, önemli bir müşteri ile bağlantı kurmada da sunar. İşleme bankalar aynı oranda katılabilecekleri gibi, katılma oranları farklı olabilmektedir. Ancak çok katlı katılma oranlarında bile riskin sınırlandırılması söz konusudur (Berk, 2001: 228).

Menkul kıymetleştirme durumunda, bankalar küçük kredi havuzunu temsil eden menkul kıymet satabilir (Parasız, 2000: 145). Menkul kıymetleştirme; gelecek bir nakit girişi doğuracak alacak, bireysel krediler ve benzeri borçlanma araçlarının bir araya getirilerek havuz oluşturulması, bu havuzlara dayalı olarak menkul kıymet ihraç edilerek ve kredibitelerinin zenginleştirilerek ve derecelendirilerek, üçüncü taraf yatırımcılara satılması işlemidir. Menkul kıymetleştirme, likit olmayan varlıkların, üçüncü taraf yatırımcılar için likit ve pazarlanabilir menkul kıymetler haline dönüştürülmesini mümkün kılmaktadır (Ceylan: 2002: 437).

Krediye katılım ve menkul kıymetleştirme bankalara kredi portföylerini çeşitlendirme imkanı verirken, bankacılığın temelini oluşturan "ödünç alanı tanı" prensibini ihlal etmektedir (Parasız, 1997: 145).

B) KREDİYE KATILIM (SENDİKASYON KREDİLERİ)

1. Tanımı

Bir grup finansal kuruluşun ortak şartlarla tek bir borçluya kredi sağlanmasına sendikasyon adı verilmektedir (Kalaycıoğlu,1999: 1).

Sendikasyon kredileri bir grup banka tarafından paylaşılan kredilerdir. Sendikasyon kredilerinde bir çok taraf bulunmaktadır. Bunlardan ilki lider bankadır. Bir sendikasyon kredisi genellikle lider bankanın borçluyu finanse etme teklifiyle başlatılır. Borçlunun teklifi kabul etmesinden sonra lider banka bir taslak hazırlar. Bu taslak borçlu hakkında bilgileri, borçlunun finansal durumunu ve girilecek borç ilişkisinin detaylarını içerir. Lider banka bu

taslak ile birlikte diğerk bankaları konsorsiyuma katılmaya davet eder. Daha sonra kredi sözleşmesi sendikasyona katılan tüm bankalar tarafından imzalanır (Thomas ve Wang, 2004: 301).

Sendikasyon kredileri 1980'li yıllara kadar çok popülerken, 1980'lerden sonra yerini varlığa dayalı menkul kıymet ihraç ürünlerine bırakmıştır. Ancak, 90'lı yıllara gelindiğinde sendikasyon kredileri tekrar artan bir taleple karşılaşmıştır. Bu piyasayı tekrar canlandıranlar, geleneksel olarak bu kredilerin düzenleyicisi olan Amerikan, İsviçre ve Japon bankaları olmuştur. Bu bankalar kredinin faiz oranı yerine düzenleme komisyonu ve kredinin ikinci piyasada satışından kar etmektedir. 90'lı yıllarda sendikasyon kredileri arzı çok arttığından borçlular düşük maliyetlerde borçlanma olanağına kavuşmuşlardır. Bugün ise likiditede azalma ve fiyatlarda yükselme eğilimi görülmektedir (Kalaycıoğlu, 1999: 1).

2. Sendikasyon Kredilerinin Amacı ve Özellikleri

Sendikasyonun temel amacı; tek bir bankanın sunabileceği kredi miktarından daha fazlasına ihtiyaç duyan firmaların talebini karşılamaktır. Birden fazla banka, kredilendirme işlemine katıldığından bu teknik, hem maliyetleri hem de riskleri azaltabilmektedir. Bu tür krediler genellikle, ödemeler dengesi açıklarının ve borç ödemelerinin finansmanı ile ilgilidir (Takan, 2001: 103).

Sendikasyon kredisinin temel özellikleri aşağıdaki gibidir (Kalaycıoğlu, 1999: 2-3):

- Sendikasyon, kredilendirilmeden doğan riskin dağıtıldığı bir tekniktir. Bu nedenle tek bir bankanın kendi portföyüne rahatça alabileceği kadar küçük miktarda krediler için uygun değildir. Eğer borçlu, bankadan kredi limitini aşan miktarda kredi talebinde bulunuyorsa ve bankanın kaybetmek istemediği bir müşterisi ise, banka bu krediye katılmaları için başka kuruluşlar arar.
- Sendikasyon kredileri genellikle orta ve uzun vadeli olurlar. Sendikasyon tekniğinin kısa vadeli krediler için uygulanmasındaki sınırlamanın nedeni, sendikasyonun düzenlenmesinin zorluğu ve karmaşık bir süreç oluşudur. Kısa vadeli bir kredi için borçlu bu maliyetleri kabul etmeyebilir.

- Sendikasyon kredileri sabit faizden ziyade değişken faizle fiyatlandırılırlar. Bu fiyat, fonun kreditelere maliyeti ve bunun üzerine eklenen bir marjın toplamı olarak ifade edilir.
- Sendikasyon kredilerini birebir kredilerden ayıran özelliklerden biri, borçlunun kredi verenlere aynı faiz oranı üzerinden faiz ödemesidir. Ancak kredi birden fazla dilimden oluşuyorsa, her dilimin diğerinden farklı bir faiz oranı olabilir, ama yine de bir dilime katılmış bankalar aynı faiz oranına tabi olurlar.
- Krediye katılan kreditorlerin her birinin sorumluluğu diğerinden ayrıdır; yani her bir kreditor kendi katılım payından sorumludur ve bir diğerinin taahhütünü yerine getirmek zorunda değildir.
- Ortak kredi dökümantasyonu, kreditorlerin borçluya verdikleri kredinin bütün hüküm ve koşullarını içermesi nedeniyle, sendikasyon kredilerinin temel özelliklerinden biridir.
- Sendikasyon kredileri; hacimlerinin büyüklüğü, krediye katılan bankaların çokluğu ve dağılımı nedeniyle, borçlunun faaliyetlerini yürütmesini sağlayan fonun önemli bir kısmını oluşturur. Bunun sonucu olarak çoğu borçlu, kredinin piyasada bilinmesinden faydalanmak ister. Bir borçlu lehine özellikle iyi tanınan bankalardan oluşan bir konsorsiyum tarafından büyük miktarda bir sendikasyon kredisinin düzenlenmiş olması, o borçlunun itibarını artırır.

3. Sendikasyon Kredisinde Taraflar

Diğer kredilerde olduğu gibi bir sendikasyon kredisinde de temel olarak borçlu ve kredi veren olarak iki taraf bulunur. Ancak, sendikasyon kredilerinde, tek bir kredi veren yerine bu krediyi sağlamak üzere bir araya gelmiş birden fazla kreditor vardır. Kreditorlerin bu grup içerisinde katılım paylarına göre değişik fonksiyonları bulunmaktadır. Sendikasyon kredilerinde genellikle görülen taraflar şunlardır;

Lider Banka: Grubun yöneticisi olarak hareket eder. Borçlu hakkında bilgi kitapçığının hazırlanması, bankaların sendikasyona davet edilmesi, borç anlaşmasının oluşumu, kredinin ilanı gibi fonksiyonları koordine eder ve yerine getirir.

Yükleniciler (Underwriter): Lider bankanın içinde bulunduğu bir grup bankadır. Kredinin finansmanını taahhüt eder ve daha sonra da katılımcılara satışını gerçekleştirir.

Katılımcı Bankalar: Sendikasyon sistemine daha sonra iştirak eden bankalara katılımcı bankalar denir. Lider bankaya yardımcı olurlar ve öneriler getirirler (Dennis ve Mullineaux, 2000: 407).

Ajan Banka: Genellikle lider banka bu görevi üstlenir. Ajan banka kredi süresince borçlu ile krediye katılanlar arasındaki ilişkiyi sağlar. Katılımcı bankalara borçlu tarafından yapılan ödemelerin dağıtımını sağlar (Thomas ve Wang, 2001: 301).

4. Sendikasyon Kredi Süreci

Borç alacaklar genellikle daha önceden ilişki içinde bulunduğu bankalarla irtibata geçerler. Bankalar ise daima potansiyel müşteri arayışı içerisindeydirler. Borç almak isteyen bir kurum sendikasyon sistemine başvurduğu zaman lider banka diğer yönetici bankalardan oluşan bir grup oluşturarak durumu değerlendirir ve buna göre borçlanılmak istenen miktarın büyük bir kısmı kabul edilir. Lider banka ile borç alacak arasında yapılan müzakereler sırasında faiz oranı, borçlanma haddi ve diğer bankacılık giderleri detaylı bir şekilde gözden geçirilir ve sisteme yeni bankaların katılıp katılmaması kararlaştırılır. Müzakereler sonucunda ön anlaşma sağlanırsa lider banka, borçlu ile ilgili bilgilerin yer aldığı bir taslak hazırlar ve bu taslak potansiyel katılımcılara gönderilir. Böylece potansiyel katılımcılar krediye davet edilirler. Lider banka, katılımcı bankalarla irtibata geçerek kredinin şartları ve borçlanıcıyla ilgili açıklamalarda bulunur ve katılımcıların sorularını yanıtlar. Daha sonraki aşamada, lider banka katılımcı bankalarla anlaşmaları yapar ve tüm dökümanları hazırlar. Ancak sendikasyona katılan katılımcı bankalar sendikasyon süresince eleştirilerde ve önerilerde bulunabilirler. Lider banka kredinin yönetimiyle de ilgilenir. Faiz ödemelerini hesaplamak vb gibi. Bazen de lider bankanın görevleri çeşitli kuruluşlar arasında paylaşılır (Dennis, 2000: 407-408).

Sendikasyon sonuçlandıktan sonra sendikasyon süresince gerçekleşecek tüm işlemlerin takibi ve detaylarla ilgilenmesi, ajan (aracı) bankanın sorumluluğundadır.

5. Sendikasyon Kredilerinin Avantajları ve Sakıncaları

Her banka, müşterisinin finansal açıdan iyi durumda olmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak ister. Çünkü müşteri kar ettikçe bankayla daha çok çalışır. Böylece müşteri banka ilişkileri güçlenir. Sendikasyon kredisi bu amaca yardımcı olur.

Banka, müşterisi için sendikasyon kredisi düzenlediğinde komisyon kazancı elde eder. Sendikasyon düzenleyen bankalar yönetim, düzenleme, taahhüt gibi adlar altında komisyon ve ücret alırlar. Bu komisyonların bir kısmı, katılımcılara dağıtılmak için de kullanılır. Bunun yanında, özellikle belli başlı ticaret ve yatırım bankaları sendikasyon piyasasında aktif olarak çalışıp, kredileri bularak kaynak sağladıkları için ekstra ücret alırlar. Bunun yanında, sendikasyon kredisi sayesinde, banka hem müşterisine kredi sağlamış olur, hem de kredi riskini diğer kredi verenlerle paylaşır (Kalaycıoğlu, 1999: 2).

Sendikasyon kredilerinin sağladığı bu avantajların yanında, sendikasyon piyasalarında karşılaşılan bazı sakıncalar da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, katılımcı bankaların borçlu hakkında yeterli ve gerekli bilgilere ulaşamamasıdır. Özellikle, borçlu, lider bankanın uzun süreli müşterisi ise bu durum gerçekleşebilir (Dennis, 2000: 424).

C) MENKUL KIYMETLEŞTİRME

1. Tanımı

Son yılların en önemli finansal yeniliği olarak görülen menkul kıymetleştirme de diğer yenilikler gibi enflasyon ve faiz oranlarındaki dalgalanmalar, yasal düzenlemeler ve ekonomik faaliyetlerin olumsuz etkilerinden korunmak için ve karşılaşılan riskleri ve maliyetleri azaltmak amacıyla işletmelerin ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Menkul kıymetleştirme geniş anlamda; finansal varlıkların menkul kıymete dönüşmesidir. Dar anlamda ise, finansal kurumların çeşitli alacaklarına (varlıklarına) karşılık olarak menkul kıymet ihraç etmesidir (Aras , 1996 : 52-53).

Menkul kıymetleştirme; gelecekte bir nakit girişi doğuracak alacaklar, bireysel krediler ve benzeri borçlanma araçlarının bir araya getirilerek havuz oluşturulması, bu havuzlara dayalı olarak menkul kıymetler ihraç edilerek ve kredibilitelerinin zenginleştirilerek

ve derecelendirilerek, ikincil piyasalarda alınıp satılabilen menkul kıymetler haline dönüştürülmesini mümkün kılmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2000: 329).

Menkul kıymetleştirme, geleneksel araçları ortadan kaldırarak, fon ihtiyacı duyanların doğrudan para ve sermaye piyasalarından, fon ihtiyaçlarını temin etmelerini mümkün kılmaktadır. Sistem oldukça karmaşık görünse de, temelleri ve mantığı oldukça basittir. Menkul kıymetleştirme sisteminde geleneksel yatırımcıların, tasarruf kurumlarının yerini , alacak havuzunu oluşturan kaynak kuruluşlar, kredi zenginleştiriciler, derecelendirme kuruluşları, özel amaçlı kurumlar, yatırım bankaları, yerel ve global yatırımcılar almıştır (Ceylan, 2002: 438).

Menkul kıymetleştirme ile ilgili ilk uygulamalar, 1970'li yıllarda, Amerika Birleşik Devletlerinde, konut ve ipotek piyasasında gerçekleştirilmiştir. ABD ipotek piyasasında, hükümet desteği ile, o dönemde konut finansmanı sektöründeki sıkıntılara çözüm olarak kullanılmıştır. Ulusal İpotek Birliği kurumu, hükümet garantisi taşıyan ipotekleri, ipotek karşılığı konut kredisi veren kurumlardan satın almış ve bunlardan gelen nakit akımlarına dayalı olarak ipoteğe dayalı menkul kıymetler ihraç edilmiştir. Ardından bu alanda edinilen deneyimler doğrultusunda, bilgisayar finansal kiralama işlemlerinden doğan alacaklar karşılığında ilk ipotek dışı varlığa dayalı ihraç gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, 1986 ve 1987 yıllarında, otomobil kredileri alacakları, kredi kartı alacakları ve diğer bireysel kredi alacakları menkul kıymetleştirmeye konu olmuştur (Ceylan ve Korkmaz, 2000: 330).

Menkul kıymetleştirme, menkul kıymetleştirmeye konu olan varlıklar doğrultusunda, ipoteğe dayalı menkul kıymetleştirme ve varlığa dayalı menkul kıymetleştirme olmak üzere iki temel kategoriye ayrılmıştır. İlk ürünler ve uygulamalar ipoteğe dayalı işlemlerde gerçekleştirilmiş, ardından, varlığa dayalı ihraçlara adapte edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra, süreç içinde, piyasanın, ihraçların ve yatırımcıların ihtiyaçları doğrultusunda çok farklı özelliklere sahip menkul kıymetler türetilmiştir (Ceylan, 2002: 438). Ancak bu menkul kıymetlerin türetilmesinde, genellikle iki temel yapı kullanılmaktadır.

- Ödeme Aktarmalı Menkul Kıymetleştirme Yapısı
- Nakit Aktarmalı Menkul Kıymetleştirme Yapısı

Ödeme Aktarmalı Menkul Kıymetleştirme yapısı ile oluşturulan menkul kıymetler ihraç eden kurumu yükümlülük altına sokmamaktadır. Genellikle, vade, faiz oranı ve kalite

açısından birbirine benzer alacaklardan oluşturulan bir portföy üzerinde doğrudan mülkiyet hakkını ifade etmekte ve bu mülkiyet hakkı yatırımcılara satılmaktadır. Ancak portföyü oluşturan kuruluş, borçlulardan anapara ve faiz tahsilatı yapmakta ve kendi komisyonunu düştükten sonra kalan tutarı yatırımcılara aktarmaktadır. Portföydeki varlıkların mülkiyeti doğrudan yatırımcıya ait olup, portföyü oluşturan kuruluş için yükümlülük doğurmamaktadır. Ödeme aktarmalı menkul kıymetler çıkaran kurumun bilançosunda yer almamaktadır. Söz konusu araçları daha cazip hale getirmek ve riski azaltmak için, bir banka veya sigorta şirketinin garanti sağlaması ya da ödeme riskine karşılık rezerv fonunun olması ihraç eden kuruma önemli avantajlar sağlamaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2000: 332).

Nakit aktarmalı yapıda, alacak portföyü ile güvence altına alınmış nakit aktarmalı menkul kıymetler çıkaran kurumun bilançosunun pasifinde borç olarak yer almaktadır. Alacakları tahsili ile sağlanan nakit ise ödeme aktarmalı menkul kıymetlerde olduğu gibi yatırımcılara aktarılmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2000: 332).

a) Menkul Kıymetleştirilmiş Kredi

Menkul kıymetleştirilmiş kredi, menkul kıymetleştirirmenin bir türüdür; kredinin menkul kıymete dönüşmesidir.

Bankaların gerçekleştirdiği kredilendirme işleminde, risk iki kaynaktan doğmaktadır. İlki, borç alan zamanında ya da tam olarak borcunu geri ödeyemeyebilir. İkincisi, krediyi fonlamak için alınan borcun faizi, kredinin şartları ve fiyatı ile uyumlu olmayabilir ve uyumsuzluk ödünç vereni faiz oranı ve peşin ödeme riski ile karşı karşıya bırakır. Kredilerin menkul kıymetleştirilmesi işlemleri, bu riskleri çok daha açık ve onun için daha etkin yönetilmesini sağlar. Bu riskleri daha şeffaf hale getirerek, söz konusu risklerin üstesinden gelebilecek taraflara çok kesin bir şekilde dağıtır. Bu nedenle, kredilerin menkul kıymetleştirilmesinin geleneksel kredilendirme işleminden temelde çok daha etkin olduğu söylenebilir. Menkul kıymetleştirilmiş kredi, klasik kredi sistemi ve menkul kıymet sistemini birleştiren melez bir finansal araçtır. İyi yönetilen bankaları güçlendirecek yeni bankacılık sisteminin temelleri olarak görülmektedir. Zira bankaların likidite ihtiyacını karşılayan, fon maliyetlerini azaltan ve riski çeşitlendiren bir yöntem olarak benimsenmiştir. Ayrıca kredilerin banka bilançosundan çıkarılması sermaye yeterlilik oranının artmasını sağlamaktadır (Aras, 1996: 53).

b) Menkul Kıymetleştirilmiş Kredi Süreci

Basit bir menkul kıymetleştirme sürecinde dört adım ve altı taraf söz konusudur (Ceylan, 2002: 441). Taraflar; borçlular, kaynak kuruluşlar, özel amaçlı kuruluşlar, kredi zenginleştiriciler, yatırım bankaları, yatırımcılardır.

Borçlular: Ticari bankalardan, otomobil kredisi, sağlık kredisi gibi bireysel kredi alanlar; finansal kiralama şirketiyle kiralama sözleşmesi yapanlar; taksitli satışlardan yararlananlar borçluları oluşturmaktadır.

Kaynak Kuruluşlar: Kaynak kuruluşlar kredi havuzunu oluştururlar (Ceylan, 2002: 441). Menkul kıymet ihracına imkan verecek gerekli minimum hacime ulaşmak için farklı borçlulara verilmiş olan krediler bir araya kaynak kuruluş tarafından getirilir (Aras, 1996: 55). Kaynak kuruluşlar, aynı zamanda, Hizmet Kurumu görevlerini de üstlenmektedir. Hizmet Kurumu, ödemelerin tahsilatı ve diğer adımlarda borçlunun yükümlülüklerini yerine getirmesi ve yatırımcının teminat içindeki haklarını kontratın süresi boyunca korunmasının sağlanması, gerekli raporları düzenleyerek ilgili taraflara iletilmesi ve menkul kıymet sahiplerine ödemelerin yapılması gibi görevleri üstlenmektedir.

Özel Amaçlı Kurumlar: Özel amaçlı kurumlar, sadece, kredilerin satın alınması ve bu teminatlara dayalı olarak varlığa dayalı menkul kıymet ihraç etmek üzere oluşturulmuş özel amaçlı bir kurumdur. Kaynak kuruluşun ya da underwriting hizmeti veren, menkul kıymetlerin dağıtımını yapan bankanın bir yan kuruluşu olabilir. Özel amaçlı kurumlar aynı zamanda teminatın kontrol altında tutulması, nakit akımlarının yönetilmesi, faiz ve ana paraların yatırımcılara aktarılması görevlerini de üstlenirler. Özel amaçlı kurumların oluşturulmasındaki en önemli amaç varlıkları kaynak kurumun tüm risklerinden izole etmektir. Özel amaçlı kurumlar, bir çok ülkede iflas-dışı şekilde yapılandırılmıştır.

Kredi Zenginleştirme Kurumları: Teminatlar ya da kredi havuzunun, yatırımcıyı, kredi kayıplarına karşı yeterli derecede koruyamayacağı söz konusu olduğunda, kredi zenginleştirme kurumları devreye girmektedir. Kredi zenginleştirme, yatırımcıyı varlık havuzundan gelecek nakit akımlarında bir problem ile karşılaşması durumunda, garanti altına almak amacı ile oluşturulmaktadır. Ancak, öncelikle, derecelendirme kuruluşlarının, varlık

havuzunu incelemesi, en kötü koşullarda dahi, anapara ve faiz ödemelerinin karşılanması için uygun kalitede menkul kıymet ihraçlarına ilişkin nakit akımlarını garanti altına alabilmek için gerekli kredi zenginleştirme seviyesini belirlemesi gerekmektedir.

Yatırım Bankası: Yatırım bankası ya da underwriting hizmeti veren kuruluş fiyatlamadan ve menkul kıymetlerin yatırımcıya pazarlanmasından sorumludur. Bu kurumlar halihazırda kurumsal yatırımcılar ile sürekli ilişki içinde olmaları nedeniyle pazarın durumu, menkul kıymetlerin fiyatları gibi konularda danışmanlık hizmetini rahatlıkla verebilirler. Özellikle özel amaçlı kurumlar tarafından yapılan alt sınıflı ihraçların yapılandırılması ve çeşitli sınıfların arz fiyatların belirlenmesi, kurumsal yatırımcıların yasal ihtiyaçlarına uygun menkul kıymetlerin yapılandırılmasında yatırım bankalarının oldukça önemli bir rolü vardır.

Yatırımcılar: Yatırımcılar menkul kıymetleştirme pazarının başarısında hayati bir rol oynar. Bu başarı için arz edilen menkul kıymetlerin, bireysel ya da kurumsal yatırımcıların fonlama ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılaması gerekir. Bunun için de yatırımcıların uzun ve kısa dönem borçlanma istekleri, sabit ya da dalgalı faiz oranları, bilinen ulusal ve uluslar arası ölçüm endeksleri karşısında ihraç edilen menkul kıymetten beklenen getirinin belirli standartların üstünde olması sağlanmalıdır (Ceylan, 2002: 441-444).

Menkul kıymetleştirmenin ilk aşamasında kaynak kuruluş kredileri oluşturur. Böylece kredi süreci başlamış olur. Daha sonra, özel amaçlı kurum işlemi menkul kıymet şeklinde yapılandırır. Yani menkul kıymet ihracını gerçekleştirir. Üçüncü aşamada kredi zenginleştirme içsel ya da dışsal şeklinde gerçekleştirilir. İçsel zenginleştirme, menkul kıymetleştirmeye konu olan varlıklardan gelen nakit akımlarını kullanarak yapılan zenginleştirmedir. Dışsal zenginleştirme ise varlık havuzu dışından üçüncü taraflardan sağlanan kredi zenginleştirmesidir. Dışsal zenginleştirme, bankalardan sağlanabilecek kredi mektubu, güçlü işletmelerden sağlanabilecek garanti olabileceği gibi sigorta şirketinden sağlanan zenginleştirme şeklinde de olabilir. Son aşamada ise, yatırım bankası ya da underwriting kuruluşu menkul kıymet fiyatlandırmasını gerçekleştirerek yatırımcıya satar ve ikincil piyasa da alım-satımını gerçekleştirir (Ceylan ve Korkmaz, 2002: 334).

d) Menkul Kıymetleştirilmiş Kredi ve Geleneksel Kredi

Menkul kıymetleştirilmiş kredi ve geleneksel kredi, kredi inceleme ve gözleme sürecine sahip olmaları açısından benzerlik taşımaktadır. Ancak, pek çok yönden ise

aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Aras, 1996: 54). En önemli farklılık ise; geleneksel kredilendirmede banka ile borçlu arasında açık bir sözleşme varken, menkul kıymetleştirilmiş kredilendirmede borçlu ile yatırımcı arasında böyle açık bir sözleşme yoktur.

Kredi: borçlu ile kredi veren arasında kamuya duyurulmamış bir anlaşmadır. Kredi anlaşması, yasal olarak bağlayıcı bir evraktır ve hem borçlu hem de krediyi veren bu anlaşma üzerinde pazarlık yapabilirler. Anlaşma oldukça esneklik ve inisiyatif sağlamaktadır (İyigün, 2001: 1). Borçlular, kredi limitleri ve kredi taahhütleri ile krediyi alacakları zaman ve miktarı seçebilirler. Kredinin geri ödenme zamanı veya tekrar finansman gibi konular borçlu ile kredi veren arasında tartışmaya açıktır. Bütün bunlara karşılık da, borçlu kredi süresince performansının izlenmesini ve davranışını sınırlayan finansal taahhütleri kabul edebilir. Banka kredileri bundan dolayı "içsel borç" olarak da adlandırılmaktadır. Çünkü banka organizasyon ile ilgili olarak; kamunun ulaşamadığı bilgiye ulaşabilmekte, hatta karar sürecinde de yer alabilmektedir.

Ancak, kredi menkul kıymetleştirme ise, ihraç şartları oluşturulmadan önce genelde belirlenmemiş olan borçlu ve kredi verenler arasındaki bir anlaşmadır. Bu anlaşma pazarlığa tabi değildir. İhraç ve satış güvencesi veren (yatırım bankaları) borçluya şartları taşır ve uygun şartlarda yatırımcıları bulmaya girişir. Menkul kıymet sahiplerinin de borçlu ile açık bir kontratı yoktur. Yatırımcıların ihraç edilen yeni menkul kıymetleri almaları ve vade sonuna kadar ellerinde tutmaları beklenmez. Menkul kıymet ihraç şartları üzerinde nadiren tekrar pazarlık yapılır ve borçlunun erken ödemesi, eğer açıkça böyle bir opsiyon varsa mümkündür. Borç menkul kıymetinin dökümantasyonu, borçluyu kredi verenlere karşı enformasyon sağlaması konusunda yükümlü kılabilir veya üçüncü bir grubun borçlunun performansını izlemesine izin verebilir ancak menkul kıymet sahipleri bu tür bilgiyi gizli tutmak zorunda değildirler. Kısacası, kredi sağlayanlar, borçlunun veya üçüncü grupların sağladıkları kamunun ulaşabildiği bilgiye sahiptirler. Bundan dolayı bu yolla sağlanan borca "dışsal borç" da denmektedir. Finansal piyasalara düşük maliyetli ve sürekli girişi mümkün kılmak için borçlunun ihraçlarını desteklediği, borçluya tavsiyelerde bulunduğu ve borçlu gizli bilgi sağladığı ölçüde; borçlular yatırım bankaları ile ilişki içindedirler. Ancak, yatırım bankası bir ticaret bankası gibi ne bir kredi izleyicisi ne de bir fon kaynağıdır. Bu hizmetleri sağlamak için ilave gruplara, bankalar veya derecelendirme kuruluşlarına ihtiyaç vardır. Yatırımcı ile yatırım bankası arasında da açık bir kontrat vardır. Yatırım bankalarının

işlevlerini yerine getirirken gereken önemi ve dürüstlüğü göstermelerini sağlamak için menkul kıymet kanunları gerekmektedir (Tantan, 1996: 112-113).

2. Menkul Kıymetleştirmenin Yarar ve Sakıncaları

Menkul kıymetleştirme kaynak maliyetlerini düşürerek diğer alternatifler ile karşılaştırıldığında, bankalara ve finansal kurumlara nispeten daha ucuz fon sağlayabilir. Nakit giriş ve çıkışları arasında uyum sağlanır. (Ceylan, 2002: 446). Ayrıca Menkul kıymetleştirme kredilendirmenin maliyetini azaltmaktadır, yani bankaların krediler karşılığında tutması gerekli sermaye miktarı azalmaktadır. Bunun yanında, oluşturulan varlık havuzu sayesinde, bir borcun tahsil edilememesi diğer bir borcun tahsiliyle dengelenebilmektedir (Mester, 1997: 13).

Menkul kıymetleştirme yoluyla verilen kredilerden doğan alacaklar bir araya getirilip, özel amaçlı kurumlara satılarak bilanço dışına çıkarılmaktadır. Böylece kredilerden doğan risklerin büyük kısmı (alacak havuzunun kredi riski) krediyi veren kurumun bünyesinden transfer edilebilmektedir. Kredinin menkul kıymetleştirilmesi faiz oranı riskini de dağıtır. Bankalar, mevduat sahiplerine ödedikleri faiz ile verdikleri kredilerden aldıkları faiz arasında banka aleyhine olabilecek dengesizlikleri ifade eden, faiz riskini menkul kıymetleri satın alanlara belirli bir oran karşılığında transfer edebilirler. Böylece bankalar, yeni menkul kıymet ihraç ederek borçların vadesini alacakların vadesinin ötesine taşıyabilirler (Ceylan, 2002: 446-447).

Yatırım bankaları ise krediyi yapılandıran ve üstlenen kurumlar olarak, taahhüt komisyonu ve faaliyetin finansmanı nedeniyle işlem karı elde ederler (Aras, 1996: 57).

Menkul kıymetleştirmenin sayılan önemli yararları yanında bazı sakıncaları da vardır. Yatırımcıların dayanağını oluşturan, varlıklara ilişkin ödemelerin, borçlular tarafından yapılmaması veya geç yapılması bir risk unsurudur. Kredi riski olarak adlandırılan bu risk söz konusu olduğunda, sistemde yer alan tarafların yükümlülüklerini yerine getirememesi riski ortaya çıkmaktadır. Diğer deyişle, varlıklardan gelen nakit akımları, çeşitli nedenlerden ötürü, ihraç edilen menkul kıymetlere ilişkin ödemelerin vadesinde yapılmaması riskini, yani likidite riskini de doğurmaktadır. Ancak, menkul kıymetleştirme süreci oluşturulurken, kredi zenginleştirme ile amaçlanan, bu risklerin minimum seviyeye düşürülmesidir (Ceylan, 2002: 447).

Ülkemiz gibi enflasyonun yüksek seviyelerde olduğu piyasalar açısından menkul kıymetleştirme talep enflasyonuna neden olabilir. Menkul kıymetleştirme genel olarak tüketici kredileri karşılığı yapılıyor ve tekrar tüketicilere plase ediliyorsa, bir tehlike söz konusu olacaktır. Bu durum, enflasyonu düşürme çabalarını olumsuz yönde etkileyecektir. Bunların yanında, menkul kıymetleştirme işlemlerinde kaynak kuruluş kredilerin kalitesi konusunda diğer taraflardan daha fazla bilgiye sahip ise Ters Seçim riski gündeme gelmektedir. Kaynak kuruluş bu bilgileri varlık havuzunu oluştururken kendi lehine bir durum yaratmak üzere kullanabilir. Örneğin, bilanço dışı menkul kıymetleştirmede kredilerin ikincil piyasada satıldıktan sonra, kredilerin tüm risklerinden kurtulacağını düşünerek, düşük riskli kredileri kendi portföyünde tutup, riskli kredileri satabilir (Ceylan ve Korkmaz, 2000: 339).

Diğer taraftan kaynak kuruluşun tahsis ettiği kredilerle ilgili analizleri, bu kredileri satacağı düşüncesi ile yeterli seviyede yapmaması riski de söz konusu olabilir. Ahlaki tehlike olarak tanımlanan bu riskten, kaynak kuruluşları süreçten tamamen koparmadan, yapılandırma içinde kredi zenginleştirme ve garantisi aşamasında sisteme dahil ederek korunma sağlamaya çalışılmaktadır (Ceylan, 2002: 448).

3. Türkiye'de Menkul Kıymetleştirme Uygulamaları

1980 sonrasında, Türkiye ekonomisinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda, para ve sermaye piyasalarında yeni yeni finansal ürünlere yer verilmeye başlanmış, bu ürünlere ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu yeniliklerin en önemlilerinden biri, "menkul kıymetleştirme" ve bu yöntem sonucu oluşturulan "Varlığa Dayalı Menkul Kıymet" lerdir (Ceylan, 2002: 448).

Varlığa Dayalı Menkul Kıymet 1992'de çıkartılan yasa ile uygulanmaya başlamıştır. Bu düzenlemeye göre VDMK ihraç etmeye yetkili kuruluşlar; bankalar, genel finans ortaklıkları ve finansal kiralama şirketleridir. VDMK ihracında işleme konu olabilecek alacak türleri, tebliğde şu şekilde belirtilmiştir (Aras, 1996: 58);

- Tüketici kredileri
- Konut kredileri
- Finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar

- İhracat işlemlerinden doğan alacaklar
- Diğer alacaklar
- T.C. Ziraat bankasının senede bağlı alacakları
- T. Halk bankasınca esnaf ve sanatkarlarla küçük işletmelere açılan ihtisas kredileri.

ABD uygulamasından farklı olarak Türkiye'de sadece bankalar, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) 'ndan izin alarak yukarıda belirtilen alacaklarına karşılık belirlenen esaslara göre VDMK ihraç edebilmektedir. Türkiye'de bir garanti sistemi ve derecelendirme kuruluşları olmadığı için bu süreçte tamamen bankalar etkin olmaktadır. Güvenilir kuruluşlar olarak bilinen bankalar alacaklarını kendileri garanti etmekte ve doğrudan menkul kıymet olarak pazarlayabilmektedir. Bu durumda bankalar bu alacakların menkul kıymetleştirilmesinden sonra da risklerini taşımaya devam etmektedir (Ceylan, 2002: 449).

Ülkemizde bankalar tarafından benimsenmiş ve kullanılmış olan VDMK ilgili 1992 yılındaki düzenlemede, VDMK, mevduatın aksine, munzam karşılık ve disponibilite gibi yükümlülüklerle tabi tutulmamıştır. Bunun sonucu olarak, düşük maliyetli olması nedeniyle bankalar tarafından büyük rağbet görmüştür. Ancak daha sonra, 1994 yılında bu rezerv gereklerine tabi tutulması ihraçları olumsuz etkilemiştir. Sanayi işletmelerinin taksitli alacakların menkulleştirilmesine yönelik olarak düzenlenen Genel Finans Ortaklığı kurumu ilgi görmemiş, 1999 Haziran ayı itibariyle hiçbir Genel Finans Ortaklığı oluşturulmamıştır. Çünkü yasal düzenleme çerçevesinde, bankacılık sektörü üzerinden yürütülmek zorunda olunan işlemlerin maliyetleri son derece yüksek seviyelere ulaşmaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2000: 340).

Bankalar, önceleri VDMK'i munzam karşılık ve disponibilite yükümlülüklerini azaltmak amacıyla ihraç etmiştir. Bu durum genel olarak kredi kalitesinin düşmesine yol açmış ve bankaları tüketici kredilerinin hacmini artırmaya yönlendirmiştir. Türkiye için çok yeni olan VDMK uygulamasında sistemin bu menkul kıymetlere likidite özelliği kazandırmadığı belirtilmekte, dolayısıyla da ikinci piyasaların gelişmesine hizmet etmediği savunulmaktadır. VDMK sisteminin düzenlenmesindeki temel amaç kredi faiz maliyetlerinin ve enflasyon seviyesinin düşürülmesi olarak açıklanmakla birlikte bugüne kadar gözlenen gelişmeler bunu doğrulamaktadır. Nitekim başlangıçta tüketici kredileri karşılığında

VDMK ihraç edilmesi enflasyonu ve faiz maliyetlerini artırıcı bir sonuç yaratmıştır (Aras, 1996: 61).

Öte yandan, SPK tarafından verilen ihraç izinlerinin artmasının para politikasının yürütülmesini güçleştirdiği gözlenmiştir.

Türkiye'de son dönemlerde yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar kredi maliyetini çok yükseltmiş ve kredilerin vadesini çok kısaltmıştır. Bu durum oluşturulacak kredi havuzlarının riskinin yükselmesine ve sonuç olarak ihraç maliyetlerinin artmasına sebep olabilecektir (Aras, 1996: 61).

Türkiye'de VDMK sistemi henüz tam olarak bütün mekanizmaları ve kurumlarıyla çalışmamaktadır. Menkul kıymetleştirmenin gelişimi için en başta, yasal düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesi gereklidir. Çünkü, menkul kıymetleştirme, fon ihtiyacı olan sektörlerde çok başarılı bir şekilde uygulanabilen bir yöntemdir. Türkiye'de, menkul kıymetleştirmenin, ihracat ve turizm sektöründe kullanılması çok olumlu sonuçlar doğurabilecektir (Ceylan, 2002: 449).

IV. RİSKTEN KORUNMA: KREDİ TÜREVLERİ

A) KAPSAMI

Türev ürünler, fiyatları bir başka ürünün fiyatına bağlı olan ya da vade sonundaki değeri sözleşmeye konu olan bir varlığın fiyatı tarafından belirlenen finansal ürün olarak tanımlanabilir (Çonkar ve Ata, 2002: 5).

Bankacılıkta türev ürünler hem riskten korunma hem de spekülasyon amacıyla kullanılabilir gibi bunların dışında bankaların türev ürünleri kullanma nedenlerini ve türev ürünlerin bankalara sağladığı başlıca yararları şu şekilde özetlememiz mümkündür (Çonkar ve Ata, 2002: 4);

- Bankalar bu ürünleri kendi fonlama işlemleri için kullanabilecekleri gibi fonların maliyetini düşürmek ve yeni pazarlarla bağlantı kurmak için kullanabilirler.
- Bu ürünleri müşterilerine bir müşteri hizmeti olarak sunarlar. Böylece bankalar, müşterilerinin gereksinimlerini daha etkin olarak tatmin edebilecek ürün pozisyonuna sahip olurlar.
- Ayrıca bu hizmetleri tamamlayabilmek için yeni pazarlar da yaratabilirler. Bu da bankalar için bir gelir kaynağı olmakta ve ürünlerin likiditesini artırarak finansal hizmetlerin seçimi açısından müşterilerine daha geniş bir tercih olanağı sağlamaktadır.
- Vade dönüşümünü içeren bu ürünler bankalar açısından maliyetin karışımı ve fonların elde edilebilirliğini geliştirirler.

Kredi türevleri, kredi ile ilgili kayıplara karşı sigorta sağlayan finansal anlaşmalardır. Bu finansal anlaşmalar hem yatırımcılar hem borç verenler hem de bankalar için, kredi satış ve menkul kıymetleştirme yöntemlerini tamamlayacak yeni teknikler ortaya çıkarmışlardır (Neal, 1996: 19).

Kredi türevleri riskin transfer edilmesinde diğer yöntemlerden daha esnek bir yöntemdir ve bankaların, kredilerinin kredi değerliliği ile ilgili daha önceki problemlerinden kaçınmalarını sağlar (Duffee ve Zhou , 2001: 25).

Kredi türev ürünlerinin ortaya çıkışı; uluslar arası finansal pazardaki globalleşmenin hızlanması kadar; alacaklara menkul kıymet biçiminde dolaşım yeteneği kazandırarak, yatırımcılara satılmasını ifade eden menkul kıymetleştirme işlemlerinin yaygınlaşmasıyla da bağlantılıdır. Bilindiği gibi menkul kıymetleştirme işlemlerinin yaygınlaşmasıyla, dış kaynak finansman aracı olarak banka kredilerinin önemi azalmış ve kredi işlemlerinin daha çok menkul kıymet pazarında oluşması sonucu doğmuştur. Böylece bir çok işletme, daha çok esnek olma amacıyla kendi çıkarımlarıyla doğrudan menkul kıymet pazarına yönelmişlerdir (Yüksel, 2002: 548).

Kredi türev piyasasının gelişimi, 1997 yılının ikinci yarısından itibaren Asya krizi ile başlamıştır. Ancak, gerekli standart dökümantasyonun bulunmayışı, hukuki düzenlemenin yetersiz kalması, kredi türev piyasasının gelişimini yavaşlatmıştır. Nitekim, 1998 yılında Rusya bonolarının temerrüde düşmesiyle birlikte, kredi türevlerinin bazı yasal

dokümantasyon problemleri ortaya çıkmıştır. Daha sonra, bu işlemlerde kullanılacak standart dokümantasyon belirlenmiş ve böylece yasal uyumsuzluklar ortadan kaldırarak, sorunların büyük ölçüde azalması sağlanmıştır (Ateş, 2004: 1).

B) KREDİ TÜREV ÜRÜNLERİ

Kredi türev ürünleri; işlemin taraflarından birine, temel alınan aktifin kredi risklerini, bir prim ödemesi karşılığında başka birine devredilmesi fırsatını sağlayan, bilanço dışı finansal araçlardır. Böylece risk alıcısı, gerçekte satın alma zorunluluğu olmaksızın, referans aktif'in kredi riskini üstlenmiş olur. Kredi türev ürünlerinin içerdikleri ödemenin tutar ve kapsamı

- Referans varlığın değerine ya da
- Kredi işleminde bir riskin gerçekleşmesine veya
- Kredi marjının (Credit Spread) büyüklüğüne yahut
- Kredi derecesinin (Credit Rating) değişkenliğine bağlıdır (Yüksel, 2001: 548).

Kredi türev ürünleri; kredi swapları (credit swaps), kredi opsiyonları (credit options) ve krediye dayalı tahviller (credit linked notes)olarak gruplanmaktadır (Neal, 1996: 19).

1. Kredi Swapları (Credit Swaps)

Kredi swapları, kredi riskini çeşitlendirme yoluyla azaltmaktadır. Kredi swapları özellikle kredi portföyleri belli sektörler ya da coğrafik bölgelerde yoğunlaşmış ticari bankalar için caziptir. Böylece bankalar çeşitlendirmeyi, farklı bölgelere kredi vererek yapmak yerine portföylerinde yer alan kredilerinin bir bölümünü takas ederek gerçekleştirirler (Neal, 1996: 19).

a) Kredi Portföy Swapları (Loan Portfolio Swaps)

Kredi swaplarının en basit tipi kredi portföy swaplarıdır. A Bankası kredi alacaklarından bir bölümünü B Bankasına satar. Bunun karşılığında B Bankası da kredi alacaklarının bir bölümünü A Bankasına satar. C Bankası (aracı banka) ise bu iki bankanın kredi alacaklarını takas etme işlemini gerçekleştirir. Takas her iki bankanın da kredi risklerini

farklılaştırmasını sağlar. Aracı banka da bu işlemi gerçekleştirdiği için küçük bir komisyon alır (Neal, 1996: 19).

b) Toplam Getiri Swapları (Total Return Swaps)

Kredi swaplarının en yaygın olarak kullanılanı toplam getiri swapıdır. Toplam getiri swap işleminde, koruma alan taraf (A Bankası) referans varlıkla ilgili tüm getiriyi, riski üstlenen, koruma satan tarafa (B Bankası : garantör) ödemeyi kabul ederken karşılığında "libor+spread" gibi bir getiri sağlamaktadır. Referans varlıklar genellikle ikincil piyasada işlem gören, özel kesim tahvilleri, hazine bonoları ya da alımı ve alımı/satımı yapılabilen banka kredileri olmaktadır. Bu işlemde referans varlığın mülkiyeti devredilmez, sadece risk devredilmiş olur. Böylece koruma alan taraf kredi riskinden, korumayı satan taraf (garantör) ise doğrudan kredi kullanmadan doğan idari maliyetlerden kurtulmuş olmaktadır. Vade sonunda işleme konu olan varlığın değerinde artış söz konusu olur ise koruma alan A Bankası koruma satan B Bankasına, varlığın değerinde azalış söz konusu olur ise de koruma alan satan B Bankası, koruma alan A Bankasına aradaki farkı öder (Özyurt, 2003: 2).

Referans varlıkta bir "ödenmeme durumu" oluşursa, toplam getiri swap'ı süresinden önce sona ermiş olur. Nakit ödeme kararlaştırılmışsa, o zaman nihai bir ödeme yapılır. Fiziksel teslim kararlaştırılmışsa, referans varlık, nominal tutarın ödenmesine karşılık risk alıcısına teslim edilir (Yüksel, 2001: 551).

Toplam getiri swapları bankalara iki önemli avantaj sağlamaktadır. Bankalar müşterilerinin finansal kayıtlarının gizliliğini koruyarak kredi riskini çeşitlendirirler. Bunun yanında toplam getiri swap işlemiyle yönetim harcamaları azalmaktadır. Çeşitlendirme daha az maliyetle gerçekleşmiş olur (Neal, 1996: 20). Toplam getiri swapları, kredi türev piyasasının yaklaşık 1/6 sını oluşturmaktadır (Duffee ve Zhou, 2001: 29).

2. Kredi Opsiyonları (Credit Options)

Kredi opsiyonları riskten korunmak için kullanılan türev ürünlerinin ikinci bir türüdür. Opsiyonlar, yatırımcıların finansal varlıklarındaki kayıplara karşı korunması için sigorta satın almalarını sağlar. Örneğin bir tahvil yatırımcısı, riskten korunmak için sigorta poliçesi satın alacaktır. Tahvilin faiz ödemeleri gerçekleşmediği takdirde, sigorta poliçesi sayesinde, yatırımcı zararını dengelemiş olacaktır. Herhangi bir sorun yaşanmaz ise, yatırımcı tahvilden

elde ettiği faiz ödemelerini almaya devam edecek ancak poliçeden herhangi bir gelir elde edemeyecektir (Neal, 1996: 21).

Kredi opsiyonlarının en sık kullanılan şekli kredi temerrüt swapıdır (credit default swap). Kredi temerrüt swap işleminde koruma satan taraf ancak referans varlıkta bir temerrüt durumunun oluşması halinde ödeme yaptığından temerrüt swapları bir swap işleminden çok bir opsiyon işlemine benzemektedir (Neal, 1996: 23).

Koruma alan taraf, koruma satan tarafa (garantör), periyodik olarak (yıllık, altı aylık ya da üç aylık) prim ödemeyi üstlenir. Kredinin öngörülen ödenmeme (temerrüt) durumu ortaya çıkarsa, koruma alan taraf, karşı bedelini alır. Sözleşmeye göre bu, belirli tutardaki bir nakit olabilir; bunun miktarı da, sözleşmede temel-baz varlığı nominal tutarıyla ödememenin neden olduğu pazar değeri arasındaki fark olarak belirlenebilir; ya da sözleşme başlangıcında saptanan nominal tutarın sabit bir yüzdesi olabilir (Yüksel, 2001: 550).

Kredi temerrüt swap işlemindeki en önemli konulardan biri, temerrüt durumunun ve ödeme şartlarının sözleşmede iyi tanımlanmış olmasının gerekliliğidir. Temerrüt tanımı, herhangi bir belirsizliğe meydan vermeyecek ölçüde açık ve kesin olarak yapılmalıdır.

Temerrüt durumu, işlemde işleme geçmekle beraber, genellikle referans varlığın borçlusunun iflas etmesi, ödeme kabiliyetini yitirmesi, kredinin yeniden yapılandırılması vadesi gelen bir ödemenin zamanında yapılamaması, borçlunun kredi derecelendirme notunun belli bir düzeyin altına düşmesi gibi durumlarda oluşmaktadır. Bunlar arasında en karmaşık temerrüt durumu yeniden yapılandırılmalıdır. Borcun yeniden yapılandırma sayılabilmesi için faiz oranlarında indirim, vade sonunda anapara ödemelerinde indirim, anapara ve/ veya birikmiş faiz ödemelerinin ertelenmesi, ödeme önceliklerinde veya ödemenin para cinsinde ya da kompozisyonunda değişiklik meydana gelmiş olması gerekmektedir. Temerrüt durumunun oluşması halinde sözleşmeyi tamamlamak için, ödemenin nakit olarak veya varlığın fiziki teslimi şeklinde yapılması gerekmektedir. Nakit ödemede ya işleme konu varlığın nominal değeri ile temerrüt sonrası oluşan değeri arasındaki fark, koruma satan tarafından alıcıya ödenir ya da referans varlığın nominal değerinin önceden belirlenen bir yüzdesi tutarında ödeme yapılır (Ateş, 2004: 2).

Kredi türev piyasasının yarısına kredi temerrüt swap ürünleri hakimdir (Duffee ve Zhou, 2001: 29).

3. Krediye Dayalı Tahviller (Credit Linked Notes)

Krediye dayalı tahviller, menkul kıymet ihracını yapan firmanın bir yükümlülüğü olup, diğer menkul kıymetler gibi periyodik ödemeleri ve bir son ödemeyi kapsamaktadır (Duffee ve Zhou, 2001: 30).

Krediye dayalı tahvil, normal bir tahvil ile kredi opsiyonunun kombinasyonudur. Tahvil üzerindeki kredi opsiyonu, tahvili çıkaran bankaya ya da özel amaçlı kuruma, tahvilin değişkenlerinde kötüleşme olduğunda, tahvil ödemelerini azaltma imkanı sağlamaktadır (Neal, 1996: 23-24).

Krediye dayalı tahvillerin ihracı ya doğrudan bir banka tarafından ya da dolaylı olarak bir özel amaçlı kurum tarafından yapılmaktadır. Her iki durumda da ihraç edilen borç enstrümanının kupon ve anapara ödemeleri, bağlantılı olduğu referans kredinin performansına bağlıdır. Bu işlemde yatırımcı, özel amaçlı kuruluş tarafından ihraç edilen krediye dayalı tahvilleri satın almakta, aracı kuruluş ise bu satıştan sağladığı fonları, yatırım notu yüksek olan menkul kıymet satın alımında kullanmaktadır. Satın alınan bu menkul kıymetler bankanın kredi portföyünün temerrüt riskine karşılık özel amaçlı kuruluş için bir teminat niteliği taşımaktadır. Banka ise kredi portföyünün temerrüt riskine karşı özel amaçlı kuruluş ile bir temerrüt swap işlemi yaparak koruma satın almaktadır. Temerrüt durumuna karşı banka, özel amaçlı kuruluş aracılığıyla yatırımcıya bir prim ödemekte, yatırımcı ise referans varlığın temerrüt durumuna karşılık almaktadır (Özyurt, 2003: 4).

Krediye dayalı tahviller mevcut kredi türev piyasasının % 30 'unu oluşturmaktadır (Duffe ve Zhou, 2001: 30).

V. RİSKİN FARKLILAŞTIRILMASI : ÇEŞİTLENDİRME

A) KAPSAMI

Kredi verilirken temelde ne kadar dikkat edilirse edilsin, hata her an yapılabilir. Öyle ki en iyi ödünç denilen durumlarda bile kaybetme olasılığı vardır. Bu tür kaçınılmaz kayıplara karşı en iyi savunma çeşitlendirmedir(Parasız; 2000: 144).

Riskin farklılaştırılması; risklerin miktar olarak değil, nitelik olarak farklı gruplara yayılmasını öngören politikalarlardır. Örneğin, tüketiciler, küçük ticari, büyük ticari müşteriler, şirketler ve kurumsal yatırımcılar gibi müşteri grupları oluşturulursa ve pazarlama politikaları da bu gruplara uygun geliştirilerek, bunların kullanabilecekleri kredilerin üst sınırları belirlenir ise, aynı anda hem kredi risk sınırlaması hem de risk farklılaştırması yapılmış olacaktır. Risk farklılaştırması, sadece müşteri grupları oluşturarak değil, toplam kredilerin hangi bölgelerde ne ölçüde kullanılacağı veya hangi sektörlerde hangi oranlarda kredi kullanılacağı şeklindeki kararlarla da yerine getirilebilir. Başka bir farklılaştırma vadeler itibarıyla yapılabilir. Toplam kredi hacminin; kısa, orta ve uzun vadeler şeklinde miktar olarak bölünmesi, ekonomik konjoktüre ve faiz oranlarının değişim hızına göre bu miktarların yeniden düzenlenmesi, kredilerin donuk olmaktan çıkarılıp daha akıcı hale getirilmesi, risk farklılaştırılması olarak nitelenir (Kaval, 2000: 64).

Bankalar kredi türlerine göre de çeşitlendirme yapabilirler. Kredi riskinin kaynaklarının genellikle kredi kullananın kredibilitesi ya da sunulan teminatların kalitesine bağlı olmasına karşın, kredi sürelerinin artmasıyla birlikte riskin de artması kredi süresinin önemli rol oynamasına yol açar. Bu nedenle kısa süreli işletme kredisi, uzun süreli yatırım kredisine oranla daha az risklidir. İskonto kredisinde de risk sadece müşterinin kredibilitesine bağlı olmayıp, senetle yer alan diğer borçluların durumu da önem kazanmaktadır. Burada bankalar açısından kredi türlerine göre daha düşük riskin ortaya çıkması beklenir. Diğer yandan sürelerin uzunluğuna karşın, kredilerin türlerine göre birinci dereceden ipotek ile güvence altına alınan ipotek karşılığı krediler cari hesap kredilerine oranla daha az risk taşımaktadır. Zira ipoteğin çözülebilmesi için müşteri öncelikle kredilerin geri ödenmesi için çaba gösterir (Berk, 2001: 221).

Çeşitlendirme ek bir maliyete katlanmadan en uygun risk küçülmesine imkan sağlar. Çeşitlendirme yaygın bir risk yönetim politikası olarak uygulanmasına karşın bir çok bankanın kayıtları, yönetim takibinin her zaman kredi riskiyle karşı karşıya kalmayı önlemediğini ortaya koymaktadır (Chirinko vd., 1995: 53).

Çeşitlendirme yapılırken , ihmal edilmesi bankaları ağır koşullarla karşı karşıya bırakan iki önemli sınırlayıcı faktörün dikkate edilmesi gerekir. Bunlardan ilki bir bankanın özsermaye düzeyine ulaşan hatta onu aşan çok büyük bir kredinin birden batmasıdır. Karşılık oluşturulması son derece güç olan bu durum bankanın ekonomik temelini sarsarak zarar

etmesine yol açar. Ayrıca, birçok banka kredisi doğrudan veya dolaylı olarak birbiriyle ilişkilidir; büyük tutarda kredi alan bir işletmenin iflasının banka müşterisi olan, yasal olarak bağımsız işletmelerin de bundan zarar görmelerine yol açması bankanın varlık yapısını aşındırır (Berk, 2001: 220).

Risk farklılaştırması portföy teorisine dayanmaktadır. Markowitz'in menkul kıymetler için geliştirdiği portföy teorisinin ardındaki düşünce, bir menkulün getirisinin risksizliği, onun çeşitliliğiyle açıklanır şeklindedir (Caouette vd, 1998: 232). Bu teori kredi portföyü için de geçerlidir. Birbirleriyle korelasyonu bulunmayan krediler kombine edilince, beklenmeyen kredi kayıplarının yarattığı toplam risk azalmış olur (Yüksel, 2002: 99).

B) GELENEKSEL PORTFÖY TEORİSİ

Birçok tasarruf sahibi, gerçek hayatta farkında olmadan reel ve finansal varlıklardan meydana gelen bir portföy oluşturmaktadırlar. Bu portföy belki en uygun ve arzu edilen bir portföy olmayabilir. Ancak yine de, tasarruf sahiplerinin yatırım imkanları ve risk-getiri konusundaki tercihleri ile bu tür portföyler oluşturmaktadır (Öçal, 1997: 81).

Portföy, belirli amaçları gerçekleştirmek isteyen yatırımcıların sahip olduğu, birbirleriyle ilişkisi olan ve kendine has ölçülebilir nitelikleri olan yeni bir varlıktır (Ceylan ve Korkmaz, 2000: 257). Bir portföy oluşturmada esas neden, tasarruf sahibinin arzuladığı risk- getiri bileşimine ulaşma gayretidir. Portföy oluşturarak, tasarruf sahiplerinin çeşitlendirme sayesinde en iyi risk-getiri bileşimini elde etmeleri mümkündür(Öçal, 1997: 81).

Portföy çeşitlendirmesiyle ilgili geleneksel ve modern olmak üzere iki yaklaşımdan söz edilebilir. Geleneksel portföy yaklaşımına göre, portföy yönetimi, bir bilim değil, bir sanattır. Portföy yönetiminin kendine özgü kuralları ve ilkeleri vardır. Geleneksel yaklaşımın amacı, yatırımcının elde edeceği faydayı maksimize etmektir. Yani her hangi bir tüketicinin nasıl en yüksek faydayı sağlayacak mal ve hizmetleri seçtiği varsayılırsa, yatırımcının da aynı şekilde risk ve getiriye ilişkin fayda tercihlerini maksimize edecek bir portföy seçtiği kabul edilmektedir. Bunu için, birden fazla varlığı bir araya getirerek varlık oluşturmak mümkündür. Bu yeni varlığa portföy denir. Geleneksel yaklaşımda, portföyün getirisi, portföyü oluşturan menkul kıymetlerin temettü ve belli bir dönemdeki değer artışlarının toplamıdır. Bu nedenle, yatırımcıların, gelecekteki menkul kıymet getirilerini tahmin etmeleri

gerekmektedir. Öte yandan, çeşitli portföy getirilerine göre ortaya çıkabilecek riskleri de hesaplamalıdır. Portföy oluşturmanın esas amacı, riskin dağıtılmasıdır. Portföyü oluşturan menkul kıymetlerin getirileri aynı yönde hareket etmeyeceğinden, portföyün riski tek bir menkul kıymetin riskinden küçük olacaktır. Geleneksel portföy teorisi, bu prensipten hareketle, portföy içerisindeki menkul kıymet sayısının artırılması ilkesine dayanmaktadır. Portföy çeşitlendirmesinde ikinci yaklaşım, modern yaklaşımdır. Bu yaklaşımda portföy çeşitlendirmesi, Markowitz modeline göre yapılmaktadır. Portföy çeşitlendirmesi yaparken, korelasyon kat sayıları esas alınmaktadır. Çünkü, korelasyon katsayısı ile portföy riski arasında doğrusal bir ilişki vardır (Ceylan ve Korkmaz, 2000: 280).

Modern portföy teorisi, Harry Markowitz ve William Sharpe tarafından geliştirilmiş matematiksel hesaplamalardan oluşur. Böylece portföy riski ve getirisi hesaplanır. Portföy teorisinin ardında yer alan ana düşünce sadece riskin ölçülmesi değil, portföyün kompozisyonunun değiştirilerek, portföyün getiri ve risk açısından istenilen duruma getirilebilmesidir. Portföy getirisinin artırılması kolaydır. Sadece yüksek getirili varlıkların portföyde yer alması yeterlidir. Ancak, riski değiştirmek farklılaştırmadan dolayı daha komplikedir. Daha az riskli varlıkları bulundurmamak riski azaltacak ancak tek bir varlığı portföyde bulundurmamak ise riski artıracaktır (Caouette vd., 1998: 269).

Modern portföy teorisine göre, yatırımcının dönem sonunda elde edeceği getiriyi bilmesi mümkün değildir. Yatırımcı portföydeki varlıkların geçmişteki performanslarından yararlanarak tahminde bulunabilir. Bu aşamada yatırımcının dayanabileceği iki boyut söz konusudur. Bunlardan birincisi, menkul değer beklenen getirisi, diğeri ise menkul değer riskidir. Yatırımcılar beklenen getirilerini yükseltmek isterken, elde edebilecekleri getiri ile ilgili belirsizlikleri azaltmak isterler. Diğeri bir ifade ile bir taraftan getirilerini maksimize etmek isterken risklerini de minimize etmek isterler (Karan, 2001: 131).

C) KREDİ RİSK PORTFÖY TEORİSİ

Risk belirsizliktir. Portföyde yer alan bir varlığın, her zaman temerrüde düşme olasılığı vardır. Temerrüt durumu ortaya çıkar ise varlığın değerinin belli bir bölümü zarara dönüşecektir. Temerrüde düşme olasılığı ile beklenen kaybı çarparsak, sonuç varlıktan beklediğimiz gerçek kayıp olacaktır. Beklenen kayıp risk değildir. Risk, beklediğimiz gerçek kayıptan sapmadır yani beklenmeyendir. Portföyün riski ise portföyün standart sapmasıyla

ölçülür. Ayrıca portföy riski, portföyde yer alan varlıkların riskleri ortalamasından daha düşüktür.

Portföyün çeşitlendirmesi, varlıkların riskleri arasındaki ilişkinin (korelasyonun) derecesine bağlıdır. Portföyde yer alan bir varlığın temerrüde düşmesi diğer varlıkların da temerrüde düşeceğini işaret ediyor ise, portföydeki varlıkların riskleri arasında yüksek oranda korelasyonun olduğu ve portföy çeşitlendirmesinin düşük olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle, portföydeki varlıkların kredi riskleri arasında yüksek bir korelasyon yok ise, farklılaştırma riski önemli ölçüde azaltılabilecektir (Caoutte vd., 1998: 268).

Pazar riski için kullanılan portföy yönetim araçlarının 1980'li yıllar ve 1990'ların başındaki gelişimi bankaların bu riskleri daha iyi kavramasını ve kontrol etmesini sağlamıştır. Daha sonra bankalar aynı yöntemleri kredi risk yönetimi içinde geliştirmiş ve kullanmaya başlamıştır (Sevingly ve Renault, 2004: 21).

Markowitz'in ortaya koyduğu modern portföy teorisi kredi portföyü içinde geçerlidir. Ne kadar iyi yeterlilik analizi yapılırsa yapılsın, risk sıfırlanamaz. Ancak azaltmak için mümkün olduğunca farklı sektörlere, farklı müşteri gruplarına toplam kredi hacmi yayılır ise, toplam risk azalacaktır (Kaval, 2000: 64).

Portföy teorisinin kredi risk yönetimi için uygulanması zordur. Bunun sebebi kredi kayıp dağılımlarının normal dağılım olması ve birçok varlık sınıfı için doğru ve yeterli kredi verilerine ulaşılamamasıdır (Sevingly ve Renault, 2004: 21).

Kredi risk portföy teorisinin hedefi, portföydeki kredilerin geri dönmeme riskinin çeşitlendirme yoluyla önlenmesine çalışılmasıdır. Çeşitlendirme kayıplara karşı bir garanti oluşturmamaktadır, ancak bu her şeyi bir kerede kaybetmekten kurtarır (Yüksel, 2002: 98).

Kredi portföy teorisinin ana amacı riske dayalı getiriyi geliştirmektir. Diğer üç temel amacı ise; portföyün toplam riskinin hesaplanması ve yönetilmesi , düzenleyici ihtiyaçların karşılanması ve bankanın gelirlerinin artırılmasıdır. Kredi portföy yönetimi, bankaların yoğunlaşma riskini azaltarak müşterilerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlayacak yeni yaklaşımlar sunmaktadır. Ayrıca bankaların düzenleyici sermaye ihtiyacı ve riske dayalı getiri arasındaki dengeyi sağlamaktadır (Aksel, 2001: 1-2).

D) OPTİMAL KREDİ PORTFÖYÜNÜN OLUŞTURULMASI

Bir yatırımcı, optimal portföyünü, kendisine değişen risk düzeylerinde maksimum beklenen getiri sunan portföy oluşumlarından ve kendisine değişen beklenen getiri düzeylerinde, minimum risk sunan portföy kümeleri arasından seçilecektir (Karan, 2001: 166).

Bankalar kredileri de menkul kıymetler gibi yatırım aracı olarak görebilirler. Zira krediler ve menkul kıymetlerin her ikisi de benzer gelişme gösteren ödemeler serisini gösterir. Gayrinakdi ve cari hesap kredisi dışındaki krediler t zaman noktasında nakit çıkışı ile başlar, bunu süresi dolan faiz girişleri izler. Buna göre dönem sonuna kadar yatırılan sermaye tutarının geri ödemesi gerekir. Portföy teorisinde menkul kıymetler ve kredilerden oluşan varlıkların değerinin veri bir risk düzeyinde getirinin maksimizasyonu araştırılır (Berk, 2001: 221).

Kredi portföy yönetimiyle kredi portföyü, stratejik kararlar doğrultusunda değerlendirilip şekillendirilir. Değişik kredi kategorilerinin performansı değerlendirilerek hangi sektörlerde, coğrafi bölgelerde ve müşteri gruplarında kredi riski taşınacağı belirlenir.

Optimal kredi portföyü oluşturmaya çalışan bankaların hedefi özsermaye karlılığını maksimum kılmaktır. Bu bakımdan portföy oluşturulmasına ilişkin stratejik yaklaşımlar portföyün temel gelir ve maliyet unsurlarını dikkate almak zorundadır. Gelir unsurları aktifin karlılığı, maliyet unsurları da harcamaların karlılığı ile gösterilir. Aktifin ve harcamaların karlılığı, portföyü oluşturan tarafından denge süreci tüm stratejik düşüncelerin odak noktasını oluşturur. Bankalar, harcama karlılığı ve varlık karlılığı arasındaki hareket alanında hangi amaç yönünde kredi portföyünü oluşturmak istediğini kararlaştırmalıdır. Portföy stratejisinin geliştirilmesi için, böyle bir hedef belirleme kaçınılmazdır. Ayrıntılı ekonomik analiz ve bir ülkenin, bölgenin ya da sektörün büyüme şansının saptanması özel bir stratejinin geliştirilmesinin hareket noktasını oluşturur. Sürümü kolay malları üreten işletmelerin öncelikle kredilendirilmesi, işletmelerin gereksinimlerine en uygun kredi türlerini sunmak ve kredi sürelerini özenle belirlemek, portföy stratejisi açısından önemlidir (Berk, 2001: 224-225).

E) KREDİ RİSK PORTFÖY MODELLERİ

Bankalar verdikleri krediler nedeniyle oluşan toplam kredi riskinin miktarını belirleyebilmek için, portföy modellerini artarak kullanmaktadır. Standart sapma gibi istatistiklerin yanında, kredi riskinden kaynaklanan potansiyel kayıp dağılımlarını bu modeller sayesinde belirleyebilmektedirler.

Kayıp dağılımları, risk ile ilişkili işlemlerin karlılığını ölçmek için bankalarca kullanılır. Bunun yanında, kayıp dağılımları beklenmeyen kredi risk kayıplarına karşı gerekli olan sermaye gereksinimini belirlemek için de kullanılabilir. Benzer şekilde, portföy modellerini kullanarak menkul kıymetleştirilen varlık portföylerinin analiz edilmesi de mümkündür (Lucas vd, 2001: 1635).

Kredi risk portföy modelleri iki kategoriye ayrılır; analitik modeller ve senaryoya dayalı modeller(Sevingny ve Renault, 2004: 216).

1. Analitik Modeller

Analitik modeller, kredilerin kayıp dağılımlarına tam sonuçlar sağlar. Analitik modellerin en önemli avantajı sonuçların çok çabuk elde edilebilmesidir. Bankalarca en yaygın olarak kullanılan analitik kredi risk portföy modeli "CreditRisk+ " dır (Sevingny ve Renault, 2004: 216).

Bu modele göre, her borçlunun kredi süresi sonunda iki mümkün olabilecek durumu söz konusu olacaktır, ödememe ya da ödeme. Ödememe durumunda, kredi veren zarara uğrayacaktır. Bu da kredi verenin riskidir. CreditRisk+ modeli sadece ödememe durumunu dikkate almaktadır, ancak fiyattaki ve kredi marjındaki değişimleri göz ardı etmektedir. Bu modelle toplam portföy kayıplarının dağılımı analitik formda hesaplanır (Gordy, 2000: 121).

Analitik modellerin çeşitli dezavantajları bulunmaktadır. Bir modelle oluşturulan bir portföyü için ödememe riski oldukça sınırlıdır ve portföy kayıplarının önemli bir bölümü derece azalmasından kaynaklanmaktadır. Bunu göz ardı etmek toplam riskin tam olarak tahmin edilememesine neden olmaktadır. Buna benzer olarak marj riski de bu yaklaşım da dikkate

alınmaktadır. Ayrıca analitik yaklaşımda ödenmeme kayıpları sabit olarak var sayılmaktadır ve korelasyonları dikkate alınmamaktadır (Sevingny ve Renault, 2004: 233).

2. Senaryoya Dayalı Modeller

Senaryo modelleri, portföy kayıp dağılımı için kesin sonuçlara ulaşamaz. Bu modellerin altında yer alan düşünce, çok sayıda senaryo sayesinde doğru dağılımı tahmin etmektir. Bu yöntem esneklik avantajı sağlamakta ve risk faktörleri için oluşabilecek karmaşık dağılımları ortaya çıkarabilmektedir. Bu yaklaşımın en önemli dezavantajı ise bilgisayara bağımlı oluşudur. Bu tür modellerle, Monte Carlo hesaplamaları kullanılarak farklı senaryolar üretilebilmektedir. Her varlık için risk ve getiri değerleri hesaplanır ve önceki değerleriyle karşılaştırılır. Böylece kar ya da zarar hesaplanmış olur (Sevingny ve Renault, 2004 : 216).

Uygulayıcılarca en çok kullanılan senaryoya dayalı portföy modelleri, CreditMetrics, Portfolio Manager, Portfolio Risk Traker, Credit Portfolio View'dir

F) ÇEŞİTLENDİRMENİN AVANTAJLARI VE SAKINCALARI

Çeşitlendirme, bankaların fon transfer fonksiyonunu yerine getirirken kullandıkları bir mühendislik aracıdır. Kredi dağıtarak gelir elde eden bankalar, banka sahiplerine tahakkuk eden gelirin piyasa şartlarına bağlı olarak dalgalanmasını minimize eden bir araç olarak kredi çeşitlendirmesini kullanabilirler. Ayrıca, kredi portföyünü çeşitlendirerek faiz gelirlerine bir istikrar sağlamak mümkün olduğu gibi, yükümlülüklerin yerine getirememe riski de azaltılabilmektedir (Gönenç ve Kılıçhan, 2004: 53).Başarılı bir çeşitlendirme politikasıyla riskin yoğunlaşması önlenir ve beklenmeyen zararlar minimize edilir (Yüksel, 2002: 99).

Çeşitlendirme, bankaların belirli bir müşteriden, sektörden veya coğrafi bölgeden kaynaklanabilecek kayıpları, diğer müşteriler, sektörler veya coğrafi bölgelerden kaynaklanacak kazançlarla dengeleyebilecektir, en kötü olasılıkla bankanın toplam gelir seviyesi korunabilecektir. Bu bağlamda bankanın performansında olumlu bir artış olması beklenir (Gönenç ve Kılıçhan, 2004: 54).

Çeşitlendirme ve uzmanlaşma arasında bir çatışma söz konusudur.Bankalar enformasyonu en iyi şekilde sağlamak için çoğu kez bazı sektörlerle ve bölgelere ödünç vermede uzmanlaşır. Enformasyonun en iyi şekilde kullanılması demek kredilerin daha

güvenli olması demektir. Bunun yanında, aynı sektör ya da bölgedeki firmalara verilen kredinin geri ödenmeme riski çoğu kez birbirleriyle bağlantılıdır. Bu düşünce çeşitlendirmeyi gözden düşürmekte ve bankaların kredi riskinin artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle uzmanlaşmanın fayda maliyet analizinin çok dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerekir (Parasız, 2000: 144).

Çeşitlendirme, bankaların kaçınılmaz bir şekilde büyümesine neden olabilir. Büyüme idari yapı üzerinde yük yaratacağı gibi, personelin üstleneceği iş yükünün de artması demektir. Bu durum, işletme giderlerinin artması şeklinde bir maliyet yükleyecektir. Farklılaştırma ile bankaların büyümesi, bankalara özgü bir dezavantajdır. Bunu yanında, çeşitlendirme ancak etkin bir kredi izleme fonksiyonu ile birleştiği zaman risklilik üzerinde etki yaratabilir. (Gönenç ve Kılıçhan, 2004: 53-54).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TİCARİ BANKALARIN ÇEŞİTLENDİRİLMİŞ KREDİ PORTFÖYLERİNİN KREDİ RİSKİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ ÖLÇMEYE YÖNELİK BİR UYGULAMA

I. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Sermaye piyasası gelişmekte olan ülkemizde, finans sektörünün temelinde bankacılık sektörü yer almaktadır. Mali kaynakların çok büyük bir bölümü bankalar tarafından toplanmakta ve kullanılmaktadır. Bunun yanında, Bankacılık sektöründe oluşan herhangi bir olumsuzluk, ekonomik sistemin içinde yer alan diğer sektörleri de ciddi biçimde etkilemektedir.

Bankacılık sistemi doğası gereği birçok riskle karşılaşmaktadır. Bu riskler içerisinde en önemli yüzdeye sahip kredi riskini önlemek için bankalar, risk yönetimi çerçevesinde çeşitli politikalar uygulamaktadırlar. Kredi riskini önlemede en etkin yöntemlerden biri olan riskin farklılaştırılması başka bir ifadeyle portföy çeşitlendirmesi, kredi portföyünü birbirinden mümkün olduğunca farklı sektörü ya da coğrafi bölgeyi kapsayacak şekilde oluşturmak ve dolayısıyla olumsuz gelişmelerin yarattığı getiri dalgalanmalarını elimine etmeye dayanmaktadır. Böylece çeşitlendirilmiş kredi portföyleriyle bankalar, belli bir müşteriden, sektörden veya coğrafi bölgeden kaynaklanabilecek kayıplarını, diğer müşteriler, sektörler veya coğrafi bölgeden kaynaklanacak kazançlarla dengeleyebilecek ve kredi riskini minimize edebileceklerdir.

Bu bağlamda, ticari bankaların kredi portföylerinde uygulamış oldukları farklılaştırma politikaları ve kredi riski arasındaki ilişkiyle ilgili yapılacak çalışmalar önemli olacaktır. Daha önce yapılmış bu tür çalışmaların sayısı oldukça azdır.

Bu konuda Gascon ve Gonzales (2000) tarafından halka açık İspanyol bankalarının büyüklükleri, çeşitlendirme ve risk sevipleri arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik ampirik bir

çalışma yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda büyük ölçekli İspanyol bankalarının, kredi portföylerini daha büyük oranda çeşitlendirdikleri ve daha yüksek risk seviyelerine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Bizim çalışmamız, Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların çeşitlendirilmiş kredi portföylerinin beklendiği gibi kredi riskini azaltıp azaltmadığını ortaya koymayı amaçlanmaktadır.

II. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölümde belirtilen amacı gerçekleştirebilmek için gerekli veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizine geçmeden önce, araştırmada kullanılan örneklem seçimi, verilerin toplanması, araştırmanın yöntemi ve verilerin analiz yöntemi hakkında bilgi verilecektir.

A) ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Bu araştırmanın ana kütesini , Türkiye Bankalar Birliği veri setinde yer alan ticari bankalar oluşturmaktadır. Ancak Ziraat Bankası ve Şeker Bank'ın 2001 yılına ait verilerine ulaşamadığından, çalışmamız 2001 yılı için 30 bankayı kapsamakta olup, diğer yıllar için çalışmada 32 ticari banka yer almıştır. Bu bankalardan 3 tanesi kamu sermayeli olup diğerleri ise özel sermayeli ticari bankalardır.

B) VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada gerçekleştirilen analizler 2001-2004 yıllarını kapsamaktadır. Ticari bankaların, 2001-2004 dönemine ait sektörel ve coğrafi kredi portföy dağılımlarına, toplam varlıklarına ve takipteki kredilerine ilişkin bilgiler, Bankalar Birliği veri setinden temin edilmiştir.

C) ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada temel bağımsız değişkenler sektörel ve coğrafi çeşitlendirme olup sektörel ve coğrafi çeşitlendirmeyi ölçmek için Herfindahl-Hischman endeksi kullanılmıştır. Herfindahl-Hischman endeksi, pazar yoğunlaşmasının ölçümünde yaygın olarak kullanılmaktadır. Her bir firmanın pazar paylarının karelerinin toplamı alınarak hesaplanan endeks, pazardaki firmaların dağılımını ve göreceli büyüklüklerini dikkate almaktadır. Pazarda büyüklükleri bir birine yakın çok fazla firma yer alıyor ise endeksin değeri sıfıra yakın olmaktadır. Pazardaki firma sayısı azaldığında ya da firmaların pazar payları arasındaki eşitsizlik arttığında endeksin değeri artar.

Herfindahl-Hischman endeksi kredi portföylerinin farklı sektör, coğrafi bölge ve endüstriler arasındaki dağılımının ölçümünde de kullanılmaktadır. 0 ile 1 arasında bir değer alan endeksin yüksek çıkması, kredi portföyünde yoğunlaşmanın olduğunu yani çeşitlendirmenin az olduğunu ifade etmektedir. Endeksin 0'a yakın değeri ise portföyün çeşitlendirildiği anlamına gelmektedir.

Sektörel çeşitlendirmeyi ölçen endeks (HHI) değeri, bankanın kredi portföyündeki yüzde 10 ve daha fazla paya sahip olan sektörlerin paylarının kareleri toplanarak hesaplanmıştır. HHI değerinin yüksek çıkması bankanın kredi portföyünde yoğunlaşmanın olduğunu, düşük çıkması ise portföyün çeşitlendirildiğini göstermektedir.

Kredi portföyünün yurtdışı ve yurtiçi ayırımına göre yapılan çeşitlendirmeyi ölçen coğrafi farklılaştırma endeksi (COGHHI), bankanın portföyündeki kredilerin yurtiçi ve yurtdışı paylarının karelerinin toplamından oluşmaktadır. Araştırmada yer alan her bir banka için 2001, 2002, 2003 ve 2004 yıllarına ait sektörel ve coğrafi çeşitlendirme endeks değerleri hesaplanmıştır.

Bankaların büyüklüğünü ifade eden ve toplam varlıklarının doğal logaritması alınarak hesaplanan varlık büyüklüğü (LOGVAR) değişkeni araştırmada kontrol değişkeni olarak yer almaktadır. Varlık büyüklüğü değişkeni araştırmaya dahil edilerek bankaların büyüklüğünün kredi riskine etkisi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Söz konusu bağımsız değişkenlerin bankaların kredi risk seviyesi üzerindeki etkisinin araştırılması için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Analizde yer alan bağımlı değişken ise bankaların taşıdığı risk seviyesinin ölçen takipteki krediler oranıdır. Takipteki krediler değişkeni (TKPKRD) bankaların takipteki kredilerinin toplam varlıklara oranı alınarak hesaplanmıştır.

III. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

A) ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİNİN ÖZELLİKLERİ

Örneklem içerisinde yer alan ticari bankaların yıllar itibariyle sektörel farklılaştırma ortalamaları aşağıdaki gibidir;

Tablo 1. 2001- 2004 Dönemine Ait Nakdi Kredi Sektör Dağılım Oranları

	2001(%)	2002(%)	2003(%)	2004(%)
Tarım	2.4	1.2	1.4	5.3
Çiftçilik ve Hayvancılık	2.1	0.9	1.1	5.0
Ormancılık	0.3	0.2	0.2	0.2
Balıkçılık	0.0	0.0	0.1	0.1
Sanayi	30.5	30.6	29.4	27.9
Madencilik	1.7	1.0	0.7	0.9
İmalat Sanayi	27.4	27.7	27.9	26.1
Elektrik, Gaz, Su	1.3	1.9	0.8	0.9
İnşaat	7.5	9.3	5.9	4.1
Hizmetler	22.8	28.7	20.3	23.0
Toptan ve Perakende Tic.	6.3	7.6	6.2	7.9
Otel ve Lokanta Hiz.	1.7	1.5	1.6	1.7
Ulaştırma ve Haberleşme	4.1	6.2	3.1	3.6
Mali Kuruluşlar	8.8	10.8	6.9	7.0
Gayrimenkul ve Kira Hiz.	0.2	0.2	0.3	0.5
Serbest Meslek Hiz.	0.8	0.6	1.4	1.6
Eğitim Hiz.	0.2	0.2	0.2	0.2
Sağlık ve Sosyal Hiz.	0.7	1.5	0.6	0.5
Diğer	36.8	30.3	43.1	39.7

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2001 yılı verileri incelendiğinde, en çok nakdi kredi verilen sektör "Diğer" olarak isimlendirilen ve büyük bir bölümü tüketici kredilerinin oluşturduğu sektör olup, ikinci önemli sektör Sanayi sektörüdür ki özellikle İmalat Sanayi'ne büyük oranda nakdi kredi verilmiştir. Hizmetler sektörü yüzde 22.8, İnşaat sektörü yüzde 7.5 ve Tarım sektörü ise yüzde 2.4 paya sahiptir.

2002 yılında Sanayi sektörü yüzde 30.6 payla en çok kredi verilen sektördür. Toplam kredilerin yüzde 30.3'ü Diğer, yüzde 28.7'si Hizmet sektörüne, yüzde 9.3'ü İnşaat sektörü ve yüzde 1.2'si de Tarım sektörüne verilmiştir.

2003 yılındaki sektörel dağılım incelendiğinde, birinci sırayı yüzde 43.1 ile Diğer alırken ikinci sırayı yüzde 29.4 payla Sanayi sektörü, üçüncü sırayı yüzde 20.3 payla Hizmetler sektörü ve dördüncü sırayı yüzde 5.9 payla İnşaat sektörü almaktadır. Tarım sektörü ise 1.4 payla en son sırada yer almaktadır.

2004 yılında ise nakdi kredi dağılımı, Diğer sektörüne yüzde 39.7 , Sanayi sektörüne yüzde 27.9, Hizmetler sektörüne yüzde 23, Tarım sektörü yüzde 5.2 , İnşaat sektörüne yüzde 4.1 şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Aynı döneme ait nakdi kredi coğrafi dağılım oranları aşağıdaki gibidir.

Tablo 2. 2001- 2004 Dönemine Ait Nakdi Kredi Coğrafi Dağılım Oranları

	2001(%)	2002(%)	2003(%)	2004(%)
Yurtiçi Krediler	88	88	91	97
Yurtdışı Krediler	12	12	9	3

Nakdi kredilerin yurt içi ve yurtdışı kredi ayırımına bakıldığında ise 2001 ve 2002 yıllarında yurtdışına verilen kredilerin oranı yüzde 12 , 2003 yılında yüzde 9, 2004 yılında da yüzde 3'dür. Ticari bankalar daha çok yurtiçi kredilerde yoğunlaşmışlardır. Son yıllarda piyasalardaki olumlu gelişmeler, yurtiçi kredi taleplerini arttırmıştır ve yurtiçi kredilerin nakdi kredi dağılımındaki payı giderek artmıştır.

B) ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Analizde kullanılan değişkenlerin yıllar itibariyle aritmetik ortalamaları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. Değişkenlerin 2001- 2004 dönemine Ait Aritmetik Ortalamaları

	2001	2002	2003	2004
HHI	0.439	0.448	0.448	0.393
COGHHI	0.910	0.908	0.912	0.940
LOGVAR(Milyar TL)	1.145.513	1.148.962	1.786.487	2.098.939
TKPKRD	0.032	0.033	0.028	0.020

Portföylerin sektörel farklılaştırmasını gösteren HHI endeksinin 2001 ve 2004 yılları itibariyle ortalama değerine bakıldığında, Türkiye'de ticari bankaların kredi portföylerini ortalama düzeyde sektörel olarak çeşitlendirdiği görülmektedir. 2001 yılında Vakıflar Bankası 0.20 endeks değeriyle kredi portföyünü en fazla çeşitlendiren banka olmuştur. Deutsche Bank ve Adabank ise kredi portföylerini birkaç sektörde yoğunlaştırmışlardır. 2002 yılında Tekstil Bank 0.18 endeks değeriyle en yüksek çeşitlendirme düzeyine sahip iken , Deutsche Bank kredi portföyünü çeşitlendirmemiştir. 2003 yılında 0.96 endeks değeriyle Ziraat Bankası kredi portföyünde yoğunlaşmaya gitmiştir. Aynı yıl kredi portföyünü en yüksek düzeyde çeşitlendiren Garanti Bankası'nın sektörel çeşitlendirme endeksi 0.24'dür. 2004 yılında kredi portföyünde en fazla yoğunlaşmaya (0.87) giden banka, Bank Mellat iken, kredi portföyünü en fazla çeşitlendiren banka ise 0.23 endeks değeriyle Denizbank'tır.

Coğrafi farklılığı gösteren COGHHI endeksinin 2001-2004 döneminde ortalama değeri bire yakın olduğundan, coğrafi açıdan yoğunlaşmanın olduğu ve Tablo 2'de yer alan bilgilerin doğrultusunda da kredilerin daha çok yurtiçinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. 2001, 2002 ve 2003 yıllarında coğrafi çeşitlendirme endeks değerleri sırasıyla 0.50 , 0.49 ve 0.52 olan Garanti Bankası'nın nakdi kredilerini yurtiçi ve yurtdışında eşit olarak kullandığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra coğrafi çeşitlendirme endeks değeri 1 olan birçok banka nakdi kredilerini yalnız yurtiçinde ya da yurtdışında kullanmışlardır. 2004 yılında kredi portföyünde en fazla coğrafi çeşitlendirme uygulayan banka, Banca di Roma olmakla beraber kredi portföyünü coğrafi açıdan çeşitlendirmeyen pek çok banka bulunmaktadır.

Banka büyüklüğünün göstergesi olan toplam varlıkların ortalama değeri, bankacılık sektörünün büyümesine paralel olarak, yıllar itibariyle artış eğilimi göstermektedir. Bunun yanında 2001 yılında Akbank; 2002, 2003 ve 2004 yıllarında ise Ziraat Bankası en yüksek toplam varlık büyüklüğüne sahip olmuştur. Aynı dönemde en düşük toplam varlık büyüklüğüne sahip olan banka ise Habib Bank'tır.

Kredi riskinin ölçümünde kullanılan, takipteki kredilerin toplam varlıklara oranının ortalama değeri, 2001 yılında yüzde 3.2 , 2002 yılında yüzde 3.3 , 2003 yılında yüzde 2.8 ve 2004 yılında ise yüzde 2 olmuştur. Bu bağlamda kriz döneminde daha yüksek olan oran, sektördeki olumlu gelişmelerle düşme eğilimi göstermiştir. En yüksek kredi riskine sahip olan bankalar ise yıllar itibariyle; 2001 yılında yüzde 11.8 ile Vakıf Bank, 2002 yılında yüzde 22.1 ile Yapı Kredi Bankası, 2003 yılında yüzde 20 ile Adabank ve 2004 yılında yüzde 7.1 ile Habib Bank olmuştur.

C) ARAŞTIRMANIN ANALİZ SONUÇLARI

Örnekleme yer alan ticari bankaların verileri doğrultusunda, kredi portföylerinde uygulanan çeşitlendirme politikasının, bankaların kredi riskini azaltıp azalmadığı hipotezi, çoklu regresyon yöntemi kullanılarak test edilmiştir.

Regresyon analizinden önce korelasyon analizi yapılarak her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkenle olan korelasyonu ve bağımsız değişkenlerin birbirleriyle olan korelasyonu test edilmiştir.

Tablo 4. Korelasyon Analiz Sonuçları

	HHI	COGHHI	LOGVAR	TKPKRD
HHI	1	0.228	-0.242	0.053
COGHHI	0.228	1	-0.349	0.014
LOGVAR	-0.242	-0.349	1	0.097
TKPKRD	0.053	0.014	0.097	1

Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonun düşük olması regresyon analizinde doğru sonuçlar elde edilmesi açısından önemlidir. Tablo 4'de yer alan korelasyon analiz değerlerine göre, araştırmada yer alan bağımsız değişkenler arasında ve bağımsız değişkenle, bağımlı değişkenler arasında önemli bir korelasyonun olmadığı tespit edilmiştir.

Regresyon analizi 2001-2004 dönemini kapsayacak şekilde her yıl için gerçekleştirilmiş ve değerlendirilmiştir.

Modelin tanımlayıcılık katsayısı (R kare), bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında doğrusal bir ilişkinin olup olmadığını test eden F değeri ve F istatistiğinin anlamlılık düzeyi analiz sonuçlarının yer aldığı tablolarda verilmektedir. Ayrıca modelde yer alan her bir bağımsız değişkenin, kısmi korelasyon katsayıları (Beta), t istatistikleri ve anlamlılık düzeyleri de tablolarda yer almaktadır.

2001 yılına ait regresyon analiz sonuçları Tablo 5'de verilmektedir.

Tablo 5. 2001 Yılına Ait Regresyon Analiz Sonuçları

	B	T	sig
SABİT	1.132	0.175	0.862
HHI	-3.214	-0.895	0.379
COGHHI	-3.710	-0.884	0.385
LOGVAR	1.114	1.442	0.162
R kare= 0.206 F = 2.166 (p= 0.117)			

Tablo 5'de yer alan regresyon analiz sonuçlarına göre 2001 yılına ait modelde, p değeri yüzde 95 güven aralığında, 0.117 olduğundan, bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu dair anlamlı bir istatistiksel sonuç elde edilememiştir. Yani analiz sonuçları, sektörel ve coğrafi çeşitlendirmenin, varlık büyüklüğünün; takipteki kredilerin oranına etkisi olduğuna dair yeterli bir bulgu sunmamaktadır.

2002 yılına ait veriler üzerinde gerçekleştirilen çoklu regresyon analiz sonuçları tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6. 2002 Yılına Ait Regresyon Analiz Sonuçları

	B	T	sig
SABİT	-2.736	-0.343	0.734
HHI	-1.040	1.966	0.059
COGHHI	-4.821	-0.316	0.755
LOGVAR	1.774	-0.927	0.362
R kare= 0.184 F= 2.110 (p= 0.121)			

Modelde yer alan bağımsız değişkenler ve bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını test eden F değeri ($p=0.121$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu bağlamda, 2002 yılında kredi portföylerinde uygulanan çeşitlendirmenin kredi riski üzerinde etkisi olduğuna dair bir sonuç elde edilememiştir.

2003 yılına ait veriler üzerinde gerçekleştirilen çoklu regresyon analiz sonuçları tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 7. 2003 Yılına Ait Regresyon Analiz Sonuçları

	B	T	sig
SABİT	1.182	0.153	0.880
HHI	-4.135	-1.144	0.263
COGHHI	6.924	1.243	0.224
LOGVAR	-4.450	-0.536	0.596
R kare= 0.092 F = 0.907 (p= 0.451)			

Tablo 7'de yer alan 2003 yılı analiz sonuçlarına göre, model %95 güven aralığında istatistiksel olarak anlamsız bulunmuş ($p=0.451$), yani sektörel ve coğrafi çeşitlendirme ve varlık büyüklüğü değişkenleri ile bağımlı değişken kredi riski arasında ilişki olduğuna dair bir bulgu elde edilememiştir.

Tablo 8'de 2004 yılına ait regresyon analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. 2004 Yılına Ait Regresyon Analiz Sonuçları

	B	t	sig
HHI	5.140	1.132	0.268
COGHHI	-3.568	-1.309	0.201
TKPKRD	1.988	0.537	0.596
LOGVAR	-5.578	-1.232	0.229
R kare= 0.081 F= 0.792 (p=0.509)			

2004 yılında da modelin F değeri ($p=0.509$) istatistiksel olarak önemli olmadığından, bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişken kredi riskine her hangi bir etkisinin olduğuna dair bir sonuç elde edilememiştir.

Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankalar, kredi portföylerini ortalama düzeyde çeşitlendirmektedirler. Özellikle büyük ölçekli bankaların sektörel çeşitlendirmeyi daha fazla uyguladıkları görülmektedir. Bu sonuç korelasyon analiziyle de desteklenmektedir. Bankaların büyüklükleri ile çeşitlendirme arasında önemli bir korelasyon bulunmamasına rağmen, çeşitlendirme endeks değeri ile varlık büyüklüğü arasında negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ancak istisnai durumlarda söz konusudur. Örneğin Ziraat Bankası 2002, 2003 ve 2004 yıllarında en yüksek varlık büyüklüğüne sahip iken kredi portföyünde en az sektörel çeşitlendirme uygulayan bankaların arasında yer almaktadır.

Bankaların coğrafi kredi dağılımları incelendiğinde yurtiçinde ya da yurtdışında yoğunlaşma olduğu tespit edilmiştir. Bankaların çoğunluğu ise nakdi kredilerinin büyük bölümü yurtiçinde kullanılmaktadır.

Portföy teorisine göre, kredi portföylerinde yapılacak coğrafi ya da sektörel dağılım, riskin farklı kaynaklara paylaştırılarak azaltılabileceğini ileri sürer. Ancak araştırma sonuçları bankaların uyguladıkları portföy çeşitlendirmesi politikası ile kredi riski arasında bir ilişki olduğuna dair yeterli bir bulgu sunmamaktadır.

Çeşitlendirme bankaların gereğinden fazla büyümesine neden olabilir. Büyüme maliyetleri arttıracığı gibi büyümeyle birlikte kredi izleme aynı doğrultuda geliştirilemeyebilir. Yeni sektörleri, müşteri gruplarını ve bölgeleri portföyüne dahil eden bankalar kredi izleme konusunda bu yeni sektörler, müşteri grupları ve bölgelerde uzmanlaşamayabilir. Ayrıca bankalar portföyleki büyümeden dolayı kredi izleme ile ilgili gerekli bilgilere de ulaşamayabilirler. Bu da kredi izleme fonksiyonunun etkinliğini kaybetmesine neden olur.

Bu bağlamda çeşitlendirme ile kredi riskini kontrol altına alabilmek, çeşitlendirme doğrultusunda kredi izleme faaliyetlerinin de geliştirilmesiyle mümkün olacaktır.

SONUÇ

Krediler bankaların en önemli gelir kaynağı olup kullanılan kredi tutarı ise risk olarak tanımlanmaktadır. Bankacılık sisteminde kredi riski, sektörde görülen diğer risklere göre en önemli yüzdeye sahiptir. Bu durum kredi risk yönetiminin bankacılık sektöründe öneminin artmasına neden olmuştur.

Bankalar kredi risk yönetiminde çeşitli politikalar uygulayarak, kredi riskini kontrol altına almaya çalışırlar. Bu politikalardan bazıları, riskin zarara dönüşmeden önlenmesine yönelik aktif politikalar olup, diğerleri ise risk gerçekleşikten sonra oluşan zararın etkilerini karşılamayı amaçlayan pasif politikalardır.

Pasif politikalarla bankalar, riskin tamamen giderilemeyeceği varsayımıyla, banka içi ve dışı kaynaklardan yararlanarak riskin etkilerini karşılamaya çalışırlar. Bunu da yeterli öz sermaye bulundurarak, zararı karşılayacak ek sermaye oluşturarak ya da banka dışı güvenceler sağlayarak gerçekleştirirler.

Aktif politikalar ise bankaların kredi riskine maruz kalmasını önlemeye yönelik politikalar olup, risk yönetimi için birincil niteliktedirler. Bu politikalar; riskin yansıtılması, riskin sınırlandırılması, riskin paylaşılması, riskten korunma, riskin farklılaştırılması olarak sınıflandırılabilir.

Riskin yansıtılması, kredinin ana para ya da faiz geri ödemelerinin gerçekleşmemesi olasılığına karşın bankanın teminat alması şeklinde uygulanır. Banka olumsuz bir gelişmeyle karşılaşır ise, bu teminata başvurarak zararını tamamen ya da kısmen karşılayabilmektedir.

Riskin sınırlandırılması, toplam kredilere üst sınırlar getirerek uygulanır. Kredilere sınır getiren bu uygulamaya bankacılıkta limit denmektedir. Bankalar zorunlu olarak uyguladıkları limitleri risk alma tercihleri doğrultusunda daha aşağıya çekebilirler. Böylece riskin büyüklüğünü önlemeye çalışırlar.

Riskin paylaştırılması, kredi tutarının birden fazla banka tarafından karşılanması şeklinde uygulanır. Riskin paylaşımında, krediye katılım ve menkul kıymetleştirme olmak üzere iki yöntem kullanılmaktadır. Krediye katılımda, banka büyük miktarda kredilere diğer bankalarında katılımını sağlar. Bu yöntemle kullanılan krediler, sendikasyon kredileri olarak tanımlanmaktadır. Sendikasyon kredilerinde birden fazla banka kredilendirme sürecine katıldığından dolayı hem kredilendirme maliyetleri hem de risk azaltılabilmektedir.

Menkul kıymetleştirme, finansal varlıkların menkul kıymete dönüşmesidir. Menkul kıymetleştirilmiş kredi ise menkul kıymetleştirmenin bir türü olup kredinin menkul kıymete dönüşmesidir. Menkul kıymetleştirilmiş kredi, bankaların likidite ihtiyacını karşılayan aynı zamanda fon maliyetlerini ve riski azaltan bir yöntemdir.

Riskten korunma, kredi riski ile ilgili kayıplara karşı sigorta sağlayan finansal anlaşmalar olan kredi türev ürünleriyle gerçekleştirilmektedir. Riskin farklılaştırılması (çeşitlendirme) ise, risklerin nitelik olarak farklı gruplara yayılmasını esas alan bir politikadır. Çeşitlendirme oluşabilecek kayıplara bir garanti oluşturmamaktadır ancak her şeyi bir defada kaybetmeyi engeller. Bankalar kredi portföylerini çeşitlendirerek faiz gelirlerinde istikrarı sağlamaya çalışırken kredi riskini de azaltabilmektedirler.

Çalışmanın teorik bölümüyle ilgili değerlendirmelerden sonra uygulama bölümüyle ilgili değerlendirme yapılacaktır.

Uygulamada kredi risk yönetiminde uygulanan politikalardan, çeşitlendirme ele alınmış olup çeşitlendirilmiş kredi portföylerinin beklendiği gibi, kredi riskini azaltacağı ortaya konmaya çalışılmıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankalara ait veriler ile yapılan uygulamanın sonucunda elde edilen sonuçlar ve değerlendirmeler şöyledir.

2001, 2002, 2003 ve 2004 yıllarına ait verilere göre ticari bankaların, kredi portföylerini sektörel olarak ortalama olarak çeşitlendirdikleri ancak coğrafi olarak ise çeşitlendirmedikleri tespit edilmiştir. Kredi portföyleri yurt içi kredilerde yoğunlaşmıştır.

Kredi riskinin göstergesi, takipteki kredilerin toplam varlıklara oranı kriz döneminde daha yüksek iken, sektördeki olumlu gelişmelerle düşme eğilimi göstermiştir.

Uygulamada önce korelasyon analizi yapılarak her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkenle olan korelasyonu ve bağımsız değişkenlerin birbiriyle olan korelasyonu test edilmiş ve değişkenler arasındaki korelasyonun düşük olduğu tespit edilmiştir.

Daha sonra 2001-2004 dönemine ait veriler üzerinde çoklu regresyon analizi her yıl için uygulanmış ve çeşitlendirmenin kredi riskini azatlığına dair yeterli bir bulgu elde edilememiştir. Bu bağlamda araştırma sonucu, kredi portföylerinde uygulanacak çeşitlendirmenin kredi riskini azaltacağı varsayımını desteklememektedir.

Çeşitlendirme etkin bir kredi izleme fonksiyonuyla başarılı olabilecektir. Çeşitlendirme, bankaların portföylerinin farklı sektörde, müşteri grubunda ya da coğrafi bölgede büyümesine neden olur. Kredi izleme faaliyetlerini aynı doğrultuda geliştiremeyen bankalar kredi riskini kontrol edemeyeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Ö., 2000, Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, 6.Baskı, Arayış Yayıncılık, İstanbul.
- Aksel, K., 2001, Kredi Risk Yönetimi, Active Dergisi, sayı 18
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=493
- Aksel, K., 2002, Kredi Risklerinin Ölçümünde Kullanılan Temel Yöntemler, Active Dergisi, sayı 26, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1883
- Altman, I.E., Caouette, J.,ve Narayanan, P., 1998, Credit Risk Measurement and Management: The Ironic ChallengeGizli Sayfa 95 16.03.2015 in The Next Decade", Financial Analysts Journal, 54(1), N: 1, s.7-11.
- Anonim, 2004a, Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme, Türkiye Bankalar Birliği, Risk Yönetimi ve Uygulamaları Esasları Çalışma Grubu, Bankacılar Dergisi, 48, s. 18-27.
- Anonim, 2004b, 2003 Yılında Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler , Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık ve Araştırma Grubu, Bankacılar Dergisi, 49, s. 16-32.
- Aras, G., 1996, Menkul Kıymetleştirilmiş Kredi Uygulamaları ve Türkiye'de VDMK, İktisat, İşletme-Finans Dergisi, 119, s.52-64.
- Atan, M., 2002, Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara (yayınlanmamış).
- Ateş, G., 2004, Gelişmekte Olan Piyasalarda Kredi Temerrüt Swapları, Active Dergisi, sayı 34, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2857
- Aydın, A., 2000, Sermaye Yeterliliği ve Var: Value At Risk, T.B.B. Bankacılık ve Araştırma Grubu, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arama/sermaye-var.doc>.
- Babuşcu, Ş., 1997, Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 94, Ankara.

- Berk, N., 1999, Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Esbank Yayınları, İstanbul.
- Berk, N., 2001, Kredi Yönetimi, 3.Baskı, Beta Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Carey, M., 2001, Parameterizing Credit Risk Models With Hark Hrycay Rating Data, Journal of Banking and Finance, 25, s.197-270.
- Chirinco R.S., Guill G.D. ve Hebert P., 1995, Kredi Risk Yönetimine Sistemik Bir Yaklaşım, Çev: Ahmet Erol, İşletme- Finans Dergisi, 116, s.53-64.
- Ceylan, A., 2002, Finansal Teknikler, Ekin Kitabevi, Bursa
- Ceylan, A. ve Korkmaz, T., 2000, Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Caouette, J.B., Altman, E.I ve Narayanan, P., 1998, Managing Credit Risk, John Wiley&Sons, U.S.A.
- Cuneo, E.C., 2003, Accepting The Risk, Banking Systems and Technology, 40(9), s.36-39.
- Çonkar, K., Ata, H.A., 2002, Riskten Korunma Aracı Olarak Türev Ürünlerin Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye'de Kullanımı, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 4(2), s.1-18.
- Dennis, S.A. ve Mullineaux, D.J., 2000, Syndicated Loans, Journal of Financial Intermediation, 9, s.404-426.
- Dinçer, Y., 2001, Kredilendirme Teknikleri, T.B.B. Eğitim Seminer Notları, Nisan, İstanbul.
- Duffee, G.R ve Zhou, C., 2001, Credit Derivatives in Banking: Useful Tools for Managing Risk, Journal of Monetary Economics, 48, s.25-54.
- Erçel, G., 2000a, Konuşmalar 1999, Türk Bankacılık Sistemi, TCMB, Şubat, Ankara.
- Erçel, G., 2000b, Konuşmalar 1999, Finansal Risk Yönetimi, 6.Yıllık "Global Finance Conferance" Bilgi Üniversitesi, Nisan, İstanbul.
- Gordy, M.B., 2000, A Comparative Anatomy of Credit Risk Models, Journal of Banking and Finance, 24, s.119-149.

- Gönenç, H. ve Kılıçhan, B., 2004, Kredi Portföy Çeşitlendirmesinin Banka Performansı Üzerindeki Etkileri, Bankacılar Dergisi, 49, s.53-67.
- Grunert, J., Norden, L. ve Weber, M., 2005, The Role of Non-Financial Factors in Internal Credit Ratings, Journal of Banking and Finance, 29, s.509-531.
- İyigün, T., 2000, Kredi Risk Yönetimi, T.B.B. Eğitim Seminer Notları, Şubat, Ankara.
- Halisdemir, Ö., 2002, Bireysel Kredi Riskinin Ölçümünde Kredi Skorlama Tekniğinin Kullanılması, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı 25
- http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=1299.
- Jacobson, T. ve Roszbach, K., 2003, Banking Lending Policy, Credit Scoring and Value-At-Risk, Journal of Banking and Finance, 27, s.615-633.
- Kahraman, a., 2000, Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı 15,
- http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=404.
- Kalaycıoğlu, Ö., 1998, Sendikasyon Kredileri, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, sayı 4, http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=258.
- Karacan, A., 2000, Bankacılık ve Kriz, 3.Baskı, Creative Yayıncılık, İstanbul.
- Karan, M.B., 2001, Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kaval, H., 2000, Bankalarda Risk Yönetimi, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- Köylüoğlu, H.U., 2001, Risk Yönetimi! Zaman Geçirmeden Neden? Nasıl?, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, 17(3), s.80-84.
- Lucas, A., Klaassen, P., Spreij, P. ve Straetmans, S., 2001, An Analytic Approach to Credit Risk of Large Corporate Bond and Loan Portfolio, Journal of Banking and Finance, 25, s.1635-1664.

- Mandacı, P.E., 2003 , Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), s.67-84.
- Meriç, İ., 1980, Banka İşletmelerinde İşletme Riski ve Ekonomik Karlılık, O.D.T.Ü., İdari İlimler Fakültesi Yayını, 36, Ankara.
- Mester, L.J., 1997, What's The Point of Credit Scoring?, Federal Reserve Bank of Philadelphia, Business Review, September, s.3-16.
- Neal, R.S., 1996, Credit Derivatives: New Financial Instruments for Controlling Credit Risk, Federal Reserve Bank of Cansas City, Economic Review, QII, p.15-27.
- Öcal T., Çolak Ö.F., Togay S. ve Eser K., 1997, Para Banka, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Özer, Ö., 1999, Derecelendirme Sürecinde Ekonometrik Bir Değerlendirme, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 130.
- Özyurt, G., Kredi Türevleri, Active Dergisi, sayı 31
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=2362
- Parasız, M.İ., 2000, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Şakar, H., 2001, Bankalarda Kredilendirme Teknikleri, Strata Yayıncılık, İstanbul.
- Santomero, A.M., 1997, Commercial Bank Risk Management: An Analysis of The Process, The Wharton School, University of Penns, Financial Instution Center, February, 28.
- Savaşal, M., 2003, Kredi Türleri ve Risk Yönetimi, TBB Seminer Notları, Ekim, İstanbul.
- Selçuk, H. ve Darıcı, A., 2003, Türk Bankacılık Sektöründe Tahsili Gecikmiş Alacaklar, Marmara Üniversitesi, Öneri Dergisi, 20(5), s. 174-188.
- Servingny, A. ve Renault, O., 2004, Measuring and Managing Credit Risk, Mc Graw-Hill Book Company Inc., New York.
- Seval, B., 1990, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, İ.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayını, 59, İstanbul.

- Sevil, G., 2001, Finansal Risk Yönetimi Çerçevesinde Piyasa Volatilitésinin Tahmini ve Portföy VAR Hesaplamaları, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1323, Eskişehir.
- Takan, M., 2001, Bankacılık, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Tantan, S., 1996, Menkul Kıymetleştirme ABD Uygulamaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 44, Ankara.
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 1999, Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin Temel İlkeler, İstanbul.
- Thomas, H. ve Wang, Z., 2004, The Integration of Bank Syndicated Loan and Junk Bond Markets, Journal of Banking and Finance, 28, s.299-329.
- Teker, S. Ve Turan, M., 2003, Bankaların Kredi Risk Ölçümü için Önerilen İçsel Derecelendirme Sisteminin Türk Bankaları-Tüketici Kredileri Portföyüne Uygulaması, İktisat, İşletme-Finans Dergisi, 209, s.71-81.
- Tevfik, A.T. ve Gürman, T., 1997, Bankalarda Finansal Yönetime Giriş, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 203, İstanbul.
- Tezel, N., 2000, Bankacılık Risk Alma İşidir. O Zaman Risk Yönetimine Artan Öneme Yaklaşım Nedendir?, Active Bankacılık ve Finans Makaleleri, s.43-46.
- Uludağ, D.T., 2001, Aracı Kurumların Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Yöntem Sermaye Yeterliliği, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 134, Ankara.
- Yıldırım, O., 2004, Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler, Dış Ticaret Dergisi, Yıl:9, Sayı:30.
<http://www.dtm.gov.tr.lead/DTDERGI/Dtdergi.htm>
- Yüksel, A.S., Yüksel,A. ve Yüksel, Ü., 2002, Banka Yönetimi El Kitabı, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti., İstanbul.
- Yüzbaşıoğlu, A.N., 2003, Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi, Risk Yöneticileri Derneği , Finans Dünyası, Risk Yönetimi Konferansı, Ocak, İstanbul.

